

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

Komparace svatebních tradic v křesťanské a
židovské kultuře

Autor: Denisa Mikelová

Vedoucí DP: Mgr. Markéta Dvořáková

Rok: 2010

Prohlášení o samostatném zpracování diplomové práce:

Prohlašuji, že diplomovou práci s názvem Komparace svatebních tradic v křesťanské a židovské kultuře, jsem vypracovala samostatně, s použitím uvedených odborných knih.

V Praze dne 23. 6. 2010.

.....

podpis

Poděkování:

V první řadě bych chtěla poděkovat respondentům, kteří věnovali svůj volný čas buď na osobní schůzi se mnou, anebo na písemné dopisování přes email. Jmenovitě tedy děkuji panu Danielu Vaňkovi, Vlastě Klíčové, Marice Markelové, panu faráři Čoupkovi i dotazované, která si přála zůstat v anonymitě.

V neposlední řadě děkuji za pomoc při tvorbě mé práce Mgr. Markétě Dvořákové, vedoucí diplomové práce.

Anotace

V práci s názvem 'Komparace svatebních tradic v křesťanské a židovské kultuře' se budu zabývat porovnáváním kulturního myšlení věřících židů a křesťanů. Za indikátory kulturních norem jsem si zvolila dodržované svatební zvyklosti. Na jejich jednotlivých projevech budu hledat rozdílné i shodné prvky křesťanského a židovského společenského nazírání na svět.

Kultura a víra se navzájem ovlivňují a podporují. Zásadní požadavky víry na chování a dodržování pravidel určených náboženskou komunitou se nejzřetelněji projevují v praktikovaných zvycích. Nejbližší jsou mi zvyky udržované před a během svatebního dne. Ve své práci tedy budu porovnávat především společensko kulturní význam manželství a samotného sňatku, který je v průběhu staletí doprovázen stabilními a víceméně neměnnými obyčejí.

Diplomová práce bude rozdělena do čtyř částí. V první se budu věnovat teoretickému průzkumu židovské svatby a v druhé části poté svatby křesťanské. Ve třetí části hodlám jednotlivé nábožensko kulturní projevy židů a křesťanů porovnávat. Diplomovou práci hodlám zakončit dvěma typy rozhovorů vedených s malým vzorkem náhodně vybraných respondentů, kteří se svatby zúčastnili jako nevěsta či ženich.

Synopsis

The work entitled "A Comparison of wedding traditions in the Christian and Jewish culture" means that will be comparing cultural thinking of faithful Jews and Christians. As indicators of cultural norms I have chosen respected and kept wedding customs. On each particular indicators I will be searching similarities and differences between the Christian and Jewish social view of the world. Culture and belief interact and support each other. Essential requirements of the faith and rules keeping, determined by religious community, are most clearly manifested in the customs practiced. For me, the preferred customs are these maintained before and during the wedding day. In my work I will therefore comparing above all socio-cultural meaning of marriage and marriage itself, which is in the course of centuries accompanied by more or less stable and unchanging habits.

Thesis will be divided into four parts. In the first part I will examine the theoretical exploration of the Jewish wedding, and then in the second part the Christian weddings. In the third part I intend to compare different cultural expressions of religious Jews and Christians. The thesis will be finished by two kinds of interview conducted with a small sample of randomly selected respondents who attended the wedding as the bride or groom.

Obsah

Úvod	s. 5.
1. kapitola: Význam svatebního obřadu – židovská svatba	s. 9.
1. 1 Výběr partnera, věk snoubenců	s.10.
1. 2 Svatební zákony	s. 12.
2. kapitola: Svatební smlouvy	s.16.
2. 1 Ketuba	s. 16.
3. kapitola: Ohlášky, pozvánky na svatbu, povinnosti snoubenců	s. 19.
3. 1 Výbava	s. 19.
3. 2 Svatební přípravy, rituální koupel, půst	s. 20.
4. kapitola: Místo konání svatby	s. 24.
5. kapitola: Zakrývání nevěsty závojem	s. 26.
6. kapitola: Zásnuby	s. 29.
6. 1 Prsten	s. 34.
7. kapitola: Sňatek	s. 35.
8. kapitola: Hostina	s. 37.
9. kapitola: Svatební oděv	s. 42.

10. kapitola: Vhodné dny pro svatbu	s. 44.
11. kapitola: Smysl svatebního obřadu – křesťanská svatba	s. 45.
11. 1 Věk snoubenců, výběr partnera	s. 46.
11. 2 Právní úprava sňatku	s. 51.
12. kapitola: Rituál zásnub	s. 53.
13. kapitola: Smlouvy týkající se svatby	s. 55.
14. kapitola: Svatební výbava, věno	s. 58.
14. 1 Povinnosti před svatbou, svatební oznámení, loučení se se svobodou..	s. 59.
15. kapitola: Vhodné místo a dny pro uzavření sňatku	s. 62.
16. kapitola: Svatební den	s. 63.
16. 1 Ženich kráčí s hosty k nevěstě	s. 64.
17. kapitola: Oddávky	s. 66.
18. kapitola: Hostina	s. 68.
19. kapitola: Svatební oděv	s. 73.
19. 1 Prsten, závoj	s. 75.
20. kapitola: Komparace	s. 77.

20. 1	Komparace židovského a křesťanského smyslu manželství.....s.	77.
20. 2	Komparace židovských a křesťanských zásnub	s. 80.
20. 3	Komparace židovských a křesťanských smluv	s. 81.
20. 4	Komparace svatebních příprav v křesťanské a židovské kultuře	s. 83.
21. kapitola:	Komparace křesťanského a židovského svatebního dne	s. 87.
21. 1	Komparace židovského a křesťanského sňatku	s. 87.
21. 2	Komparace významu zásnubního a snubního prstenu	s. 90.
21. 3	Komparace svatebních hostin	s. 90.
21. 4	Komparace židovského a křesťanského svatebního oděvu	s. 92.
22. kapitola:	Rozhovory	s. 93.
22. 1	Rozhovory se židovskými respondenty	s. 93.
22. 2	Rozhovory s křesťanskými respondenty	s. 100.
Závěr	s. 104.
Seznam použité literatury	s. 112.

Úvod

Život každé lidské osobnosti je, byl a vždy bude součástí menší či větší společensko sociální skupiny, která určitým způsobem formuje jedincovo chování a vnímání světa. Každá kultura si po generace vytváří své vzorce hodnot a norem, podle kterých se lidé ve své kultuře orientují. Normy, předpisy, psaná i nepsaná nařízení pomáhají jedincům i společnosti jako celku zažívat pocit jisté stability a vnější ochrany. K zakotvení a upevnování společenské sounáležitosti si každá lidská pospolitost po staletí vytváří soubory kulturních zvyků, tradic a obyčejů. Do nich lidé promítají svá přání, projevy radosti nad nevšedními i očekávanými událostmi a v neposlední řadě i způsoby vyjadřování a zvládnání smutku. Každému člověku pomohou jeho žal a trápení překlenout společností vštěpené zvyklostní kroky, jak se při těžkých životních ranách se svým osudem vyrovnat. Tradice pohřbívání zemřelého člověka pomáhá především pozůstalým srovnat se s těžkou ztrátou. Rozloučení se s mrtvým prostřednictvím smutečního obřadu je jedna z tradic, jež se objevuje v naprosté většině rozmanitých kultur. Někde se průběh pohřbu zvrhne v plačtivou tryznu, jinde zase ve veselou slavnost. Není důležitá vnější forma jednotlivých projevů pohřebních hostů, ale potřeba pozůstalých nějakým způsobem na smrt reagovat a pomocí svých společenských obyčejů se s ní vyrovnat.

Formy jednotlivých krajových a kulturních obyčejů a zvyků se nejviditelněji projevují právě v zásadních lidských zlomových situacích. Každá sociální, náboženská i civilizační struktura obyvatelstva má niternou potřebu zvláštním a jedinečným způsobem reagovat na tři základní životní mezníky – na narození dítěte, svatbu a na úmrtí blízkého člověka. Lidé připisují mimořádný význam narození a smrti nejspíše proto, že se jedná o počátek a konec našeho zemského života. Oslavy, které v mezidobí mezi počátkem a koncem probíhají jsou sice pro každého jedince také velice důležité, ale žádná jiná událost než narození a smrt není absolutní. Veškeré naše myšlenky zaobírající se něčím naprosto definitivním, co již nelze za žádnou cenu ani obět' změnit, člověka staví tvář tvář realitě své vlastní dočasnosti. Přijmout náš smrtelný úděl a během svého pozemského života se s ním vyrovnat není snadný úkol. Lidé si proto vytváří různé berličky v podobě stabilních a společensky jednotících prvků, které jim pomáhají vidět v dočasné lidské existenci alespoň nějaký smysl a řád, jenž mohou sami ovlivňovat.

Z tradic a obyčejů doprovázející důležité momenty lidského života mi jsou nejbližší rituály svatební. Společenský a filosofický význam a vnímání aktu sňatku je výjimečný svou dobrovolností. V životě si nemůžeme vybrat kdy a komu se narodíme, ani kdy a kde přirozeně zemřeme, ale toho, s nímž chceme strávit svůj dospělý život, s kým chceme zplodit a vychovávat naše děti, zažívat radost i smutek, sdílet společné životní hodnoty a postoje, toho si vybrat můžeme. Svatba jakožto oslava lásky, nevšedního citu, jenž je naší přirozenou součástí, ale ne vždy máme to štěstí ho plně rozvinout, je skoro vždy doprovázena bujarými oslavami. Lidé hledají každou záminku veselit se a radovat, uniknout tak všedním stereotypům a rutinní práci. Oslava sňatku v sobě takovou možnost skýtá.

Sňateční rituály v sobě kulminují zvykové, emocionální, divadelní i estetické vyjadřovací potřeby člověka. Podoba svatebních obyčejů se odvíjí od geografického začlenění dané společnosti, jejich předchozích rituálů, místního folklóru a životních podmínek. Při oddacím aktu a následné hostině se shledávají pokrevní i duchovní příbuzní, přátelé i známí, utvářejí se nová přátelství či partnerské páry. Ve většině případů je svatebčanům důvod sňatku lhostejný, hlavní je záminka pro veselí, tancování, zpívání a dobré hodování. Sňatek jako důsledek milenecké lásky je běžný až ke konci 20. století. Do té doby se lidé ženili a vdávali z důvodů převážně majetkových a společenských.

Na životní úsečce většiny jedinců, jehož hraniční body symbolicky představují porod a pohřeb, se někde uprostřed nachází další kulminační životní mezník a tím je svatba. Svatba, jakožto jeden z nejvýznamnějších přechodových rituálů, v sobě současně ukrývá vznik i zánik, počátek i konec. Sňatkem ztrácejí snoubenci svou dosavadní životní roli dcery či syna a získávají nový společenský status manželky a manžela. Novomanželé sňatkem přichází o svou nezávislost a osobní svobodu, ale vytváří si manželskou jednotu. Svatba znamená počátek nového rodinného seskupení a zároveň konec dosavadní životní role dítěte jakožto součásti své primární rodiny. Sňatkem dvou lidí rodiče pomyslně ztrácí své děti a odevzdávají je jejich životním partnerům. Z ženatých a vdaných jedinců se po čase stávají otcové a matky, které v budoucnu zase pro změnu své děti prostřednictvím svatební tradice předají jejich manželům a manželkám.

Tématem mé diplomové práce je 'Komparace svatebních tradic v židovské a křesťanské kultuře'. Svatební tradice jsem si vybrala jako reprezentanty a ukazatele sociálních a kulturních norem křesťanské a židovské pospolitosti. Na porovnávání

jednotlivých obyčejů vyskytujících se v obou kulturách bych chtěla vyzdvihnout rozdílné vnímání světa a významů připisovaných jednotlivým událostem. Náboženské, duchovní i hmotné chápání pozemského i posmrtného života jednotlivých kultur se projevuje právě v dodržovaných a uplatňovaných zvycích a tradicích.

Na komparaci křesťanských a židovských svatebních obyčejů bych ráda poukázala i na rozdílný staletý vývoj dvou různých společností, jejich zvyklostí a právních příkázání. Odlišný civilizační a duchovní rozvoj je zajímavý především z hlediska jednotnosti kořenů, ze kterých obě monoteistická náboženství vycházejí. Obě víry uctívají stejného Boha a za svou posvátnou knihu považují Starý zákon. Mohlo by se tedy zdát, že duchovní a společenské hodnoty a předpisy vyznavačů judaismu i křesťanství budou podobné, ne – li stejné. Skutečnost je však jiná. Obě konfese se shodují převážně jen ve víře v Boha a v platnosti Starého zákona. Toho se téměř doslovně dodržují jen židé. Křesťané se orientují spíše na Nový zákon. Na rozdílných společenských zvycích v průběhu předsvatebních příprav a svatebního dne bych ráda prostřednictvím jednotlivých příkladů poukázala na důvody a příčiny postupného odcizování křesťanské víry od židovské.

První část své diplomové práce plánuji věnovat teoretickému zkoumání jednotlivých etap židovské svatby. Pro názornost bych chtěla tento text průběžně doplňovat typickými i nevšedními reálnými událostmi vztahující se svým významem k právě popisované problematice. Obdobným způsobem zamýšlím zpracovat i druhou část věnující se svatbě křesťanské.

V teoretickém průzkumu se chystám orientovat na funkci sňatku, manželství, svatební zákony a normativní příkázání, způsob výběru partnerů, průměrný věk snoubenců, podmínky nutné k právoplatnému uzavření sňatku, průběh svatebního dne, tradiční postup při oddacím aktu, střih a barvu svatebních šatů vzhledem k soudobým trendům, význam prstenů a závoje, vhodná místa a dny svatby, hostiny a její folklórní tradice projevované v písních a tancích. Stěžejní pro mě ve všech částech budou samozřejmě dodržované zvyklosti a jejich odůvodnění. Nedílnou součástí by měly být i pořekadla a pověry týkající se svatebního veselí.

Jestliže budu v textu zmiňovat křesťanskou kulturu či víru, mám na mysli převážně katolické vyznání. Katolicismus totiž byl a stále je v České republice nejpočetnější církví vyznávající křesťanskou víru. Pokud se tedy budu zabývat zvyklostmi projevujícími se při křesťanské svatbě, jedná se o prvky ovlivněné převážně

katolicismem. Popisovaný oddací obřad v kostele se také bude odehrávat podle předpisů katolické církve. Evangelická vyznání se v některých zvyklostech odlišují i mezi sebou, ale zásadní smysl týkající se významu a náplně manželství mívají podobný jako církev katolická.

Po teoretickém vypracování obou částí se hodlám zaměřit na samotnou komparaci, při níž mám v úmyslu z předchozího textu vybrat styčné body jednotlivých zvyklostních obyčejů a na jejich smyslu, významu a odůvodnění poukázat na podstatnou rozdílnost či naopak shodu obou vír a kultur.

Součástí diplomové práce bude i několik písemných či osobních rozhovorů s jednotlivými aktéry svateb – nevěstami, ženichy, katolickým knězem a rabínem. Smyslem těchto rozhovorů bude postihnout subjektivní vnímání svatebních tradic a samotného významu sňatku. Obyčeje v sobě obsahují jednak normativní příkazy ovlivněné historickým a společenským vývojem, ale současně i složky individuálního charakteru. Každý jedinec má možnost zvyklostní obyčeje pozměnit, dodat jim novou podobu i smysl. Během většiny svateb se tedy sice dodržují pravidla zděděná po předcích, ale zároveň jedinci svým současným jednáním formují tyto obyčeje pro generace budoucí. Kromě tohoto důvodu jsou osobní postřehy vítaným oživením teoretických poznatků. Lze na nich také teorii a skutečnost v určité míře porovnávat.

Čerpat budu z knih a katalogů vydaných jednotlivými muzei zaměřených na židovství a křesťanské zvyklosti. Z knih vydaných Židovským pražským muzeem a knih shromážděných v židovské pražské knihovně budu získávat převážnou část informací o židovství a posléze o jeho reálných projevech v podobě svatebních zvyků. Informace o křesťanských svatebních zvycích plánuji čerpat z knih zaměřených na český folklor, etnografii a historické studie týkajících se svatebních zvyklostí.

Svatební tradice v křesťanské a židovské kultuře hodlám zkoumat v průběhu několika staletí na území České republiky.

1. Význam svatebního obřadu – židovská svatba

Svatba a založení rodiny je v židovské kultuře zásadním a velmi významným krokem. Spojení muže a ženy při oddacím aktu je mystické, radostné i vážné zároveň. Svatební obřad odkazuje i na „...smlouvu na Sínaji jako svatbu mezi Bohem a Izraelem – s Tórou coby ktubou a Mojžíšem jako prostředníkem...“¹ Průběh svatby, její zvyky a tradice se v různých židovských komunitách liší. Odlišnosti mají na svědomí hlavně mravy a obyčeje zemí, ve kterých se židé po diaspoře usadili.

Rodina je pro židovské náboženství základním pilířem. Rodina se stará o symbolický oltář zbořeného Chrámu – stůl, který je středem všech rodinných oslav a svátků. Každý člen židovské rodiny má své předem dané povinnosti a funkce. „Žena je korunou svého manžela a jeho domovem...žena je nadána nejvyšším stupněm citovosti, soucitu, ctnosti a zbožnosti. Je první, kdo se v rodině podílí na výchově a vyučování dětí... a svému muži je rádkyní a pomocnicí.“²

Manželka se tedy stará o děti, o manžela, o domácnost i o přípravu a hladký průběh oslav židovských svátků. Muži poskytuje oporu, je pro něj oázou klidu, utěšitelkou i důvěrnou společnicí. Žena své děti vychovává, vzdělává, vede je k víře, učí je Tóře, židovským obyčejům i zásadám rituální čistoty.

Muž se stará o materiální zabezpečení rodiny a o náboženský život jak v komunitě, tak i ve své rodině. Domovem muže je jeho žena. Rabínské traktáty muži radí „měj svou ženu v úctě, neboť tak obohacuješ sám sebe. Muž nechť dbá úcty, která náleží jeho ženě, neboť jeho dům zakouší požehnání jedině díky ní.“³ Rodina je centrálním místem židovské víry. Zde se uctívá a velebí Bůh, plní boží příkazy a dodržují mravní pravidla dané Hospodinem. Cílem každého žida je v právoplatném židovském manželství zplodit děti.⁴ Jedinými váženými bezdětnými členy židovské obce bývají celoživotní studenti Tóry.⁵

¹ FISHBANE, M. A. *Judaismus, zjevení a tradice*. Praha, 1999, s. 131.

² ŠEDINOVÁ, J. Židovské ženy v Praze v 16. – 18. století. In *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. Ed. J. PEŠEK; V. LEDVINKA. Praha, 1996, s. 91.

³ COHEN, A. *Talmud pro každého*. Praha, 2006, s. 210.

⁴ Ve Starém zákoně se několikrát opakuje boží příkázání o plození dětí a rozmnožování. Např. při požehnání Rebece „sestro naše, buď matkou nesčíslných tisíců, tvé potomstvo ať obsadí bránu těch, kteří je nenávidí.“ Gn 24 : 60; Při obřízce, bar či bat micva se většinou pronáší požehnání s podobným obsahem – „...necht' doroste v muže uvědoměle zbožného, znalého a dbalého Tóry a jejich příkazů...necht' se ožení a zplodí potomky, syny a dcery Izraele, aby měl podíl na slavném Božím zaslíbení...“ ŠAROCHOVÁ, G. V. Smíšená manželství v židovském náboženství a kultuře. *Dějiny a současnost*, 2003, roč. 25, č. 1, s. 30.

⁵ Např. členem pohřebního bratrstva nemůže být nikdo, kdo se neoženil a neměl děti. (pozn. autora)

Muž a žena byli podle Bible jednotou. Adam při stvoření své družky zvolal „...toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest.“⁶ Sňatkem se tato jednota snoubenců obnovuje a začíná nová kapitola jejich života.⁷

Svatební den je velmi radostná událost. V pobiblických dobách bývala nevěsta se ženichem velebena okolním davem až přespříliš. „V dávnověku se kladl větší důraz na účast a spoluprožívání než dnes. Slavnostní nálada a radost byly povinností, micvou...Mudrcové přerušovali své studium, zdravili svatební průvod, přidávali se k němu a účastnili se hostiny...Panovníci nepovažovali za nehodné své cti sestoupit z trůnu a svou přítomností prokázat nevěstě a ženichovi úctu...“⁸ O výjimečné radosti a štěstí novomanželů, které má okolí oslavovat, se vypráví již v příbězích Starého zákona.⁹ Zábava snoubenců je potěšením pro celou židovskou komunitu.¹⁰ Spolu s novomanželi se veselí ze založení nové židovské rodinné pospolitosti.

1.1 Výběr partnera, věk snoubenců

Podle Písma má mít muž jen jednu manželku. V mnoha biblických příbězích je tomu ale právě naopak.¹¹ Muži si berou více jak jednu ženu a kromě manželek si vydržují i milenky. Základy monogamních svazků začalo v 10. století prosazovat mnoho učenců a rabínů. V současnosti však stále existují malé komunity židů

⁶ Gn 2 : 23.

⁷ Podle talmudských mudrců je člověk, který žije sám „...bez radosti, bez požehnání a bez štěstí,..., bez ochrany, bez harmonie.“ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 193.

⁸ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 198.

⁹ Například Hospodinovy zvěsti o obnově Jeruzaléma. „Toto místo leží v troskách. V judských městech není člověka ani dobytka. Jeruzalémské ulice jsou zpustošené...Opět zde však bude slyšet hlas veselí, hlas radosti, hlas ženicha a hlas nevěsty, hlas těch, kteří vybízejí 'Chválu vzdejte Hospodinu zástupů, protože Hospodin je dobrý'...“ Jr 33 : 10, 11.

¹⁰ „Talmudští učenci nevelebili manželství jen svými výroky. Rabi Jehuda bar Ilaj, vážená náboženská autorita své doby, neváhal přerušit svou přednášku a připojit se i se svými žáky k svatebnímu průvodu jemu neznámých lidí.“ PUTÍK, A.; ŠEDINOVÁ, J.; DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*. Praha, 1992, s. 67.

¹¹ Jak Bible tak i Talmud zná příklady polygamie. Někteří rabínští učenci propagují názor, že muž může mít žen kolik chce, jiní že ne více než čtyři manželky a jiní že muž má mít jen jednu ženu a když chce být s jinou, musí se se svou stávající rozvést. (pozn. autora)

žijících s více manželkami najednou. Jedná se o některé židy z afrických států jako například Etiopie.

Obvyklý věk snoubenců se v talmudských dobách pohyboval u dívek okolo 13tého roku¹², u chlapců okolo 17tého roku.¹³ Podle židovských pravidel je muž dospělý po bar micva ve 13ti letech, dívka ve 12ti letech. Později, po vydání familiantských zákonů v 18. století, se věková hranice k uzavření sňatku zvedla. Dívky se mohly stát nevěstami až po 18. roce a muži se mohli oženit po 24. roce. V dnešní době je věk snoubenců ovlivněn současnými kulturními a společenskými zvyklostmi a trendy. V ortodoxních židovských komunitách je však nízký věk novomanželů dodržován dodnes.¹⁴

Dřívější sňatky bývaly také domluvené rodiči či dohazovači. Důležitější než vzájemné sympatie a láska snoubenců bylo zajištění „dobré partie“ – jak z hlediska urozeného stavu tak majetkového bohatství.¹⁵ Muži měli svou manželku ještě před dohodnutím svatby vidět a prohlédnout si ji, zda nemá nějaké tělesné nedostatky nebo vady.¹⁶ „Kdo si vezme ženu, která se k němu nehodí, překračuje pět přikázání, a sice: neproviňovat se výčitkami a nenávisť, milovat svého bližního jako sebe sama, žít se svým bližním v míru a zaručovat zachování rodu.“¹⁷

Ženichové si také neměli brát ženu z vyšší společenské vrstvy než je on sám. V rodině by poté neměl dostatečnou vážnost. Židé si nesmí například vzít své sourozence, rodiče, sestru své exmanželky.¹⁸ Dříve si židé nesměli brát vyznavače

¹² „Nezneuctíš svou dceru tím, že bys ji učinil nevěstkou, aby země nepropadla smilstvu...“ Lv 19 : 29. Otcové měli své dcery provdat co nejdříve po dosažení dívčiny dospělosti – po 12tém roce. (pozn. autora)

¹³ Dokud tvoje ruka spočívá na šíji tvých synů – od šestnácti do dvaceti dvou, nebo podle jiného názoru od osmnácti do dvaceti čtyř – ožen je.“ COHEN, A. *Talmud pro každého*. Praha, 2006, s. 207.

¹⁴ Rabínové v Talmudu psali i různá doporučení týkající se mladičkových nevěst, skoro ještě dětí, jež se svým mužem sňatek konzumovaly. „Rabín Chisda pravil: 'vdává-li se děvče před dovršením menstruačního věku, buďtež mu dopřány 4 noci, aby se jeho rána zahojila.“ RICHTER, H. *Talmud a Šulchan aruch v nežidovském zrcadle*. Praha, 1942, s. 81.

¹⁵ Jedno z židovských pořekadel však zní, že „Kdo si vezme ženu pro peníze, bude mít děti se špatnou pověstí.“ COHEN, A. *Talmud pro každého*. Praha, 2006, s. 207.

¹⁶ Talmudské verše se zabývají i tělesným vzhledem snoubenců: „ Vysoký muž by se neměl ženit s vysokou ženou, aby jejich děti nebyly vytáhlé. Malý muž by se neměl ženit s malou ženou, aby jejich děti nebyly zakrslé. Muž světlé pleti by se neměl ženit se ženou světlé pleti, aby jejich děti nebyly příliš světlé. Muž temné pleti by se neměl ženit se ženou temné pleti, aby jejich děti nebyly příliš snědé.“ COHEN, A. *Talmud pro každého*. Praha, 2006, s. 209.

¹⁷ WIESEL, E. *Talmud, portréty a legendy*. Praha, 1993, s. 185.

¹⁸ „Neodkryješ nahotu svého otce tím, že bys odkryl nahotu své matky...Neodkryješ nahotu ani jiné ženy tvého otce. Neodkryješ nahotu žádné své sestry...ať zplozené v manželství nebo mimo...Neodkryješ nahotu dcery svého syna nebo své dcery...nahotu sestry svého otce...nahotu sestry své matky. Neodkryješ nahotu bratra svého otce tím, že by ses přiblížil k jeho ženě...Neodkryješ nahotu své snachy,... nahotu ženy svého bratra,... nahotu některé ženy a její dcery. Nevezmeš si ani dceru jejího syna nebo její dcery proto, abys tím odkryl její nahotu.“ Lv 18 :

nežidovského náboženství. Oddávající nemohl posvětit svazek nežida s židem. V manželství museli rodiče svým dětem vštěpovat jednotnou víru. Žid, který si vzal nežidovskou ženu, nemohl ve své rodině zachovávat pravidla rituální čistoty – pokud jeho žena nebyla židovka, nemohla chodit do očistných lázní a tak byl jejich sex nečistý. Ani příprav a oslav některých židovských svátků se jinověrka nemohla účastnit, protože při přípravě košer jídla byla nespolehlivá. Ženě nezbývalo nic jiného než konvertovat k židovství, což ale bylo někdy velmi riskantní, protože v některých katolických oblastech byla konverze trestána popravou.

Smíšená manželství židů a křesťanů začala být akceptována až ve 20. století. Ještě na přelomu 18. a 19. století musely být pro uskutečnění svaty splněny různé byrokratické podmínky. Židovští snoubenci, stejně tak jako křesťanští, museli na úřad odevzdat prohlášení o své víře. „Kromě toho musel ženich žid ještě vysvědčení o obřízce, nevěsta pak přinést musela vysvědčení o narození od báby...Snoubenci museli ohlásit výšku svého jmění, neboť musili ze společného majetku novomanželé 2 a půl % daně na tři léta napřed zaplatit... Konečně musel mít žid od obce ve které žil, vysvědčení mravů, že vedl život, jak se sluší a na poctivého žida patří.“¹⁹

Dnešní liberálnější společnost propaguje spíše manželství založené na vzájemné úctě a lásce novomanželů. U ženicha je důležité, zda je schopný svoji rodinu zabezpečit – musí mít práci a domov, kam svou novomanželku přivede.

1.2 Svatební zákony

Židé, žijící nejen na našem území, byli až do druhé poloviny 20. století omezováni zákony či panovníkovými výnosy. Diskriminace, ani vyčleňování ze společnosti, či předsudky tím ale neskončily.

Jedním ze základních zákonů omezujících manželská a rodinná práva židů byl familiantský zákon. Tento omezující zákon byl vydán roku 1726 za vlády Karla VI., který propagoval politiku svých předchůdců – antisemitismus. Po vítězství Ferdinanda II. v bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620 započalo dlouhé období

7 – 17.

¹⁹ ZÁSTĚRA, K. Zvyklosti starodávné při svatebních smlouvách. In *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 23. Praha, 1914. s. 234.

násilné rekatolizace a s tím související systematické pronásledování židů. Familiantský zákon měl snížit počet židovského obyvatelstva. „Familiantský zákon z 25. září 1726 (platný až do roku 1848), podle něhož se v židovských rodinách směl ženit pouze nejstarší syn. Další synové buď zůstali svobodní, nebo odcházeli do jiných zemí (nejčastěji do Uher).“²⁰ Každá židovská rodina – tedy spíše otec rodiny – dostala tzv. číselný inkolát,²¹ který se v rodině dědil pouze smrtí. Trestání byli všichni, kdo familiantský zákon nějakým způsobem porušovali. Někteří rabíni tajně oddávali i mladší syny z židovských rodin. Děti z těchto manželství ale byly považovány za nemanželské. Obchod s inkoláty byl ovlivněn především korupcí. Muži, kteří neměli to štěstí a nenarodili se v židovské rodině jako první, často odcházeli do Polska, Uher, či do války. Pro židy byla rodina smyslem jejich života. Familiantský zákon židovskou pospolitost a podstatu judaistického náboženství výrazně narušil.

Zákonu předcházela nařízení o povinnosti židů bydlet pouze v ghettech.²² Dalším diskriminujícím panovnickým zásahem do židovského života bylo roku 1744 vypovězení židů z českých zemí. Toto rozhodnutí učinila Marie Terezie a odvolala ho až roku 1748.²³ Za vlády Josefa II. byla židovská politika smířlivější, ale familiantské zákony zrušeny nebyly. Roku 1781 byly vydány patenty o zrušení nevolnictví a toleranční patent. Tolerančním patentem si mohli poddaní rozhodovat o svém osobním životě sami bez ohledu na vrchnost. Mohli si své manželské partnery vybírat podle svého svobodného výběru.

Josefínské patenty odstranily povinnost židů nosit židovská znamení (většinou jimi bylo žluté kolečko), studovat na jakémkoli typu škol kromě teologické fakulty, po dovození úřadů bydlet mimo ghetta a „...stravovat se v hostincích, bydlet s křesťany pod jednou střechou...“²⁴ Nabízela se i možnost získat povolení židovských nepravorozených mužů k ženitbě – přihlášením se k doživotní vojenské službě.

²⁰ PUTÍK, A.; SIXTOVÁ, O. *Dějiny Židů v Čechách a na Moravě od počátků po emancipaci, průvodce expozicí*. Praha, 2005, s. 37.

²¹ Inkolát – občanství, státní příslušnost. (pozn. autora)

²² Byl stanoven i přesný počet židovského obyvatelstva – „...tzv. numerus clausus: v Čechách smělo nadále bydlet 8541 rodin, pro Moravu byla stanovena kvóta 5106...Translokační reskript z prosince 1726, který Židům přikazoval přestěhovat se do zvláštních ulic a čtvrtí, ležících dále od katolických hřbitovů, kostelů a míst, kudy procházely náboženské průvody.“ PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha, 2001, s. 95.

²³ „Podle sčítání z roku 1754 žilo v Čechách včetně Prahy celkem 29 094 Židů, což představovalo 1,5% z celkového počtu obyvatelstva.“ PUTÍK, A.; SIXTOVÁ, O. *Dějiny Židů v Čechách a na Moravě od počátků po emancipaci, průvodce expozicí*. Praha, 2005. s. 70.

²⁴ PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha, 2001, s.109.

Roku 1783 Josef II. vydal tzv. manželský patent. Tímto patentem byla „...přenesena rozhodovací pravomoc v manželském právu z církevní jurisdikce (trvajících u nás nepřetržitě od 10. století) na státní soudy.“²⁵ Ke konci 18. a 19. století byly tedy židovské sňatky ovlivněny i úředními podmínkami a předpisy. Familiantské zákony určily, že „...sňatky byly povolovány pouze po složení zkoušky z předepsané nábožensko-etické příručky Bne zion. Žádosti o tzv. familiantská místa byly podrobovány komisičnímu řízení.“²⁶ Roku 1797 byly josefínské židovské patenty sumarizovány a vznikl Židovský systemální patent. Roku 1811 byl sice vydán Všeobecný občanský zákoník zabývající se mimo jiné i manželskými právy, ale familiantské zákony zrušeny nebyly. Reálně se familiantské zákony přestaly uplatňovat až po roce 1859. Ani na přelomu 19. a 20. století však zásahy zvenčí do vnitřní struktury židovských svateb nezmizely. Rabín, úředně způsobilý k vykonávání svateb, býval úřady instruován jak svatební obřady provádět a mimo jiné musel dodržovat i úřadem stanovené formule užívané při oddacím aktu. Součástí formule byl i aktivní a dobrovolný souhlas nevěsty se vstupem do manželství, což v původním a tradičním židovském sňatku nebyvalo zvykem. Židé se nikdy nesmířili se zasahováním úřadů do jejich privátních záležitostí. Zlom v židovském manželském právu nastal v roce 1919, kdy byla platnost náboženských svateb postavena na roveň svatbám úředním. Po různých omezujících a veskrze diskriminujících zákonech za Protektorátu Čech a Moravy byl v roce 1949 vydán další zákon týkající se uzavírání manželství. Od roku 1949 náboženské svatby neměly žádnou právní platnost. Veškeré sňatky se musely odehrát na úřadě. Toto omezení trvalo až do roku 1989, kdy byly zlegalizovány i náboženské sňatky. Podoba tradiční židovské svatby se pod tíhou mnoha omezujících zákonů během několika staletí hroutila. Židé se pokoušeli co nejvíce asimilovat do české a moravské společnosti a přestávali své tradice striktně dodržovat. Po druhé světové válce se do České republiky mnoho již asimilovaných Židů z koncentračních táborů nevrátilo. Naopak se do Čech přistěhovala část obyvatel z Podkarpatské Rusi. „Bylo mezi nimi také několik tisíc Židů, kteří s sebou přinesli zkušenosti z tradičního, stále silně nábožensky orientovaného světa ortodoxních haličských komunit.“

²⁵ VESELSKÁ, D. *Mazal tov- hodně štěstí- good luck*. Praha, 2006, s. 38.

²⁶ HAMÁČKOVÁ, V. et al. *Historie Židů v Čechách a na Moravě od emancipace k současnosti, průvodce expozicí*. Praha, 2005, s. 8.

Především jejich zásluhou se do židovského svatebního obřadu u nás vrátila...řada tradičních obřadních prvků.²⁷

²⁷ VESELSKÁ, D. Židovské sňatky v Čechách a na Moravě v minulosti a přítomnosti. In *Oznamuje se láskám našim, výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborníček textů k výstavě „Oznamuje se láskám našim“ výstava o svatebních oděvech a svatbách, Pardubice 25. 5. 2007 – 16. 9. 2007.* Pardubice, 2007, s. 37.

2 . Svatební smlouvy

Tnajim, neboli sepsané upomínky a příkázání pro zasnoubený židovský pár, předchází ketubě – samotné svatební smlouvě. Tento úkon o dojednávání předběžného rozhodnutí vejít do stavu manželského a následné písemné závázání se k zasnoubení se nazývá šiduch. Na jednotlivých podmínkách týkajících se zasnoubení se dohaduje jak rodina budoucího ženicha, tak i rodina budoucí nevěsty. Nevěstu při jednání většinou zastupuje její otec nebo bratr. Řeší se například datum svatby, výše věna²⁸ a vzájemné majetkové vztahy. Svým podpisem smlouvu stvrdí často i nevěsta, což u ketuby zvykem není. Podepsané dohodnuté podmínky jsou závazné. Pokud by se tedy zasnoubení zrušilo, smluvní upomínky uvedené v tnajimu musí být dodrženy. Sepsání tnajimu je radostnou událostí, a je tedy doprovázeno oslavou.

Sestavování tnajimu se v dnešních dobách dodržuje například u ortodoxní židovské větve – Aškenázů.²⁹ „Středo- a východoevropští Židé, především ti, kteří obývali historická území dnešního Německa, Polska, Ruska, Litvy, Ukrajiny a také České republiky, jsou často označováni jako Aškenázové.“³⁰

2 . 1 Ketuba

Ketuba, neboli svatební smlouva, je zhotovována v aramejském jazyce. „Progresivní židovství používá pro ketubu hebrejštinu.“³¹ Smlouva v sobě zakotvuje, jak se má muž ke své ženě chovat, že se o ní má starat, podporovat ji a

²⁸ Muž musí „...v nějaké hmatatelné podobě projevít svůj vážný a skutečný záměr ji získat (původně to bylo věno nebo dar, biblický mohar, věnovaný ženichem rodičům nevěsty, později tuto funkci plnil hodnotný předmět).“ VESELSKÁ, D. Židovské sňatky v Čechách a na Moravě v minulosti a přítomnosti. In *Oznamuje se láskám našim, výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborníček textů k výstavě „Oznamuje se láskám našim“ výstava o svatebních oděvech a svatbách, Pardubice 25. 5. 2007 – 16. 9. 2007.* Pardubice, 2007, s. 32.

²⁹ V období středověku se kulturně rozdílní židé rozdělili na dvě základní větve. Sefardim a Aškenázim. Liší ve svých zvycích, liturgii, hebrejské výslovnosti. Sefardové se v 15. století rozptýlili v okolí Španělska. Jsou ovlivněni arabskou kulturou. Jako dorozumívací jazyk začali v 15. století užívat ladino. Aškenázové se usadili převážně na severozápadě Evropy (Německo, Francie). Pocházejí z židovské Palestiny. Praktickým jazykem je pro ně jidiš, hebrejštinu je určená spíše pro literární a rituální dorozumívání. PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě.* Praha, 2001, s. 198, 199, 216, 217.

³⁰ VESELSKÁ, D. *Svatební obřady aškenázských židů – historie a současnost.* Praha, 2006, s. 107.

³¹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?.* Brno, 2007, s. 34.

ctít. Kromě povinností, ke kterým se muž vůči své manželce zavazuje, se v ketubě uvádějí i podrobnosti týkající se věna a majetkového vyrovnání v případě rozvodu či smrti manžela. „Ženich vymůže na svůj náklad povolení k ženění, bude mít slušné šaty a čisté prádlo, přinese dary a obvyklý prsten; vše to stavu přiměřeném...zaplatí všechny svatební útraty. U nevěsty uvádí se:...že bude mít slušné šaty, čisté prádlo a čisté peřiny, že přinese umrlčí rubáš a modlitební plášť.“³²

Liberálně smýšlející židé se snaží ketubu orientovat spíše k vzájemné lásce, úctě a spokojenému manželskému soužití, ortodoxní vyznavači židovské víry smlouvu zaměřují finančně a dávají přednost jednání o majetku snoubenců. „Sepsáním ketuby, která často bývá bohatě zdobena, se obvykle pověřuje sofer“³³.³⁴

Smlouva má předem stanovený rámec vyhotovení i ustálený postarší text, který je v dnešní době těžko srozumitelný. Součástí ketuby je datum a místo sňatku, jména ženicha, nevěsty a svědků. Svatební smlouva s podpisy ženicha a svědků je majetkem nevěsty. Nevěsta většinou smlouvu nepodepisuje. Pokud ale přeci jen svůj podpis na dohodu připojí, jedná se ve většině případů o dohodu sňatku mezi dvěma liberálně smýšlejícími židovskými rodinami. Podepsanou ketubu si buď novomanželé zarámují a vyvěsí ve svém novém domově, nebo ji novomanželka svěří svému bratrovi či otci.

Ketuba má důležitý význam v samotném svatebním obřadu. Její čtení označuje přechod od zásnubních rituálů k samotnému sňatku. Ze smlouvy bývají čteny jen zásadní pasáže a výňatky, někdy se upouští i od interpretace v aramejském jazyce a dává se přednost rodnému jazyku snoubenců.

Ketuby se dochovaly ve dvou typech provedení. Jedním z nich jsou umělecky zhotovené svatební smlouvy, které jsou plné barev, symbolů a ornamentů, v jejichž středu je umístěn aramejský text doplněný údaji o budoucích manželích. Druhým typem smluv jsou ketuby vypracované ve střízlivém stylu, vypadající jako předem předtištěné formuláře, do kterých se jen údaje o snoubencích dodatečně doplní. V našich zemích byly častěji používané jednoduše zpracované ketuby. V současné době začínají být oblíbené zajímavě zdobené smlouvy.

³² ZÁSTĚRA, K. Zvyklosti starodávne při svatebních smlouvách. In *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 23. Praha, 1914, s. 235.

³³ Sofer – písař, opisovač, autor. Zabývá se sepisováním ketuby, rozvodových smluv, restaurace svitků Tóry apod. (pozn. autora)

³⁴ PUTÍK, A. *Svátky, synagoga a běh života, židovské tradice a zvyky*. Praha, 2005, s. 52.

Nejstarší nám dochované svatební smlouvy „...pochází z Elefantiny z roku 440 před naším letopočtem, ..., a z 12. století...z Fostatu u Káhiry...“³⁵ Vzácnou historickou památkou je „...nejstarší kontinentální ketuba z rakouského Kremsu z roku 1392, někdy nesprávně umístěvaná do moravského kontextu³⁶ ...její ornamentální výzdoba připomíná iluminace bohemikálních rukopisů z této doby.“³⁷

³⁵ DOLEŽELOVÁ, J. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 – 1989*, s. 56.

³⁶ Kremskou ketubu umístila do Kroměříže Doleželová Jana, autorka článku Židovské svatby. (pozn. autora)

³⁷ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 83.

3 . Ohlášky, pozvánky na svatbu, povinnosti snoubenců

Po podepsání tnajim či ketuby snoubenci oznámí své zasnoubení. Jelikož je chystaná svatba radostnou a velmi významnou událostí, chtějí se o ni budoucí ženich a nevěsta podělit nejen se svými příbuznými a známými, ale i se širokou veřejností. Ke slovu tedy přicházejí veřejné ohlášky. V jiném slova smyslu ale ohlášky vnímá Simon Philip de Vries, podle kterého „...ohlášky zakládají svazek s právními důsledky, a proto podléhají právním ustanovením.“³⁸ Ohlášky tohoto významu se ale týkají dávného typu tradičního zasnoubení a jsou známy spíše z dochovaných literárních a historických ukázek. V dnešní době, kdy dochází k vzájemnému prolínání mnoha kultur, se i některé židovské zvyky a tradice přizpůsobují tradicím země, ve které se židé po diaspoře usadili. Jednou z těchto tradic jsou právě ohlášky. Dalším přejatým zvykem je pro židovské obyvatelstvo rozesílání tištěných pozvánek na svatbu. Dříve bývali na svatbu pozváni všichni členové židovské kongregace scházející se v tamní synagoze. Na svatbu hosty zvaly buď matky snoubenců nebo „...synagogální sluha, tzv. šames (jid.), nebo důležitá postava svatebních hostin, mající na starost jídlo a jeho přípravu, tzv. sarver (jid.).“³⁹

3.1 Výbava

Majetková výbava nevěsty byla důležitou a finančně náročnou součástí svatebních příprav. Nároky na výbavu bývaly velice vysoké, a mnohdy jim rodiny nevěsty nemohly dostát. Sociálně slabým rodinám a osiřelým nevěstám pomáhala jejich kongregace, zejména společenství nesoucí název Hachnasat kala⁴⁰. Peníze pro nevěsty spolek vybíral při různých příležitostech, například při shromážděních v synagogách. Převážnou část výbavy tvořily věci potřebné do domácnosti novomanželů – peřiny, povlečení, domácí spotřebiče a peníze. Kdyby charitativní spolek Hachnasat kala nesehnal dostatek prostředků na vhodné věno, dovolovala

³⁸ DE VRIES, S.P. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 191.

³⁹ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí- good luck*. Praha, 2006, s. 70.

⁴⁰ Hachnasat kalla – doslovný překlad – uvedení nevěsty pod chupu. (pozn. autora)

tamní kongregace prodat i Sefer Toru⁴¹. Toto nařízení svědčí o tom, že pro židy nabývá svatba a následné pokojné soužití manželů zásadního významu. Židovská víra odkazuje na hluboký a posvátný smysl manželství i v několika příbězích Písma. „I řekl Hospodin Bůh: 'Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou'....A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu...Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“⁴²

3.2 Svatební přípravy, rituální koupel, půst

Intenzivní svatební přípravy snoubenců začínají již několik týdnů před svatebním dnem. V tomto období bývají nevěsta se ženichem poučovány o pravidlech rodinného, respektive manželského života. Rolí kantorů se ujímají rodiče a příbuzní snoubenců či samotný rabín se ženou. Starší, zkušenější manželské páry předávají snoubencům praktické rady týkající se poučení o „...předpisech manželského soužití tohorat ha – mišpacha.“⁴³ Tohorat ha – mišpacha manželům určuje vhodné dny k pohlavnímu aktu. Muž se se svou ženou nesmí milovat v období manželčiny menstruace, dvanácti hodin před jejím začátkem a sedmi dnů po skončení krvácení. Menstruující žena spí na oddělené posteli.⁴⁴ Pokud by muž zákaz milování se s menstruující ženou porušil, hrozilo by mu vyobcování či klatba (nemohl by být veřejným úředníkem, nebyl by počítán do základní desítky mužů potřebných ke konání veřejné pobožnosti...). Takovéto potrestání je inspirováno příkázáním v Bibli. „Kdyby někdo spal se ženou v období její nečistoty, odkryl její nahotu a obnažil zdroj jejího krvácení, budou oba vyobcováni ze společenství svého lidu.“⁴⁵

⁴¹ Sefer Tora – „ručně psaný svitek obsahující text Pentateuchu (pěti knih Mojžíšových), obecně známý jako svitek Tory či svitek zákona. Ačkoli Sefer Tora není sama o sobě předmětem uctívání, požívá v judaismu a židovském životě vysokého stupně svátosti.“ NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus Od A do Z*. Praha, 2009, s. 169.

⁴² Gn 2: 18, 22, 24.

⁴³ Na základě katalogu zpracoval AP. Mazal tov- hodně štěstí!, židovské svatební obřady. *Roš Chodeš 5766*, 2006, roč. 68, č. 5, s. 12.

⁴⁴ „Všechno na čem by ležela, bude nečisté, a všechno na čem by seděla bude nečisté. Každý, kdo by se dotkl jejího lůžka, vypere si šaty, omyje se vodou a bude nečistý až do večera. Jestliže se dotkne něčeho, co bylo na lůžku či na předmětu, na němž seděla, bude nečistý až do večera.“ Lv 15 : 20, 21, 22, 23

⁴⁵ Lv 20: 18

Povinností ženy je rituální očista po menstruaci, kterou provede v mikve. Mikve je hluboká nádrž⁴⁶ s přírodní tekoucí vodou. Cílem návštěvy očistné lázně je mystické, duchovní napodobení čistoty Boha.⁴⁷ Pohlavní styk se ženou, která se v rituální lázni neočistila je také zakázán.

Poprvé se žena do mikve ponoří den před svým sňatkem. Mladá dívka je při své první zkušenosti s očistnou lázní doprovázena skupinkou žen z kongregace. Tato událost v sobě nese prvek sounáležitosti s ostatními vdanými ženami. Budoucí nevěsta si uvědomuje, že již zítra bude také jednou z nich. V konzervativních židovských komunitách se dívky ponořují do mikve jen za přítomnosti matky či jiné příbuzné. Ortodoxní židovky si také po první návštěvě mikve oholí hlavu a poté již nosí paruky či jiné pokrývky hlavy.

Nevěsty, jejichž židovské komunity v Izraeli byly ovlivněny arabskou kulturou a zvyklostmi, pořádají před svou svatbou tzv. henovou slavnost. „Nevěště v orientálním kroji se barví vlasy, ruce a někdy i nohy henou...hena má uchránit nevěstu před uhrnutím.“⁴⁸

Ženich se ve své židovské obci stává středem pozornosti poslední sobotu před svou svatbou.⁴⁹ Tento den se nazývá ženichův šabat. Budoucí manžel je v synagoze vyzván ke slavnostní události – čtení Tory. Ženich dostává gratulace, rady a přání všeho dobrého od ostatních členů komunity. Ženy, které postávají v prvním patře synagogy, na budoucího manžela hází různé druhy oříšků a bonbonů. „Zvyk házení ořechů může být odvozován od numerické hodnoty slova ořech (hebr. egoz), která je stejná i pro slovo dobrý (hebr. tov) a pro zkrácenou podobu slova hřích (hebr. chet). Házení ořechů na ženicha tak symbolizuje odpuštění hříchů i přání všeho dobrého.“⁵⁰

Snoubenci také před svou svatbou navštěvují hroby svých blízkých. Návštěvy zemřelých bývají více než kdy jindy velmi dojemné. Nevěsta či ženich si na hřbitovy přicházejí pro duchovní požehnání. Svým rodičům, prarodičům či sourozencům oznamují rozhodnutí vstoupit do manželství a prosí je, zda by je

⁴⁶ Nádrž by měla být hluboká tak, aby se v ní dospělý člověk mohl potopit. (pozn. autora)

⁴⁷ Očistnou lázeň nenavštěvují jen ženy (před svatbou, po menstruaci, po porodu...), ale i muži (před významnými židovskými svátky jako Jom kipur, šabat šabatů atd.) a lidé, kteří k židovské víře přestoupí a jsou židovskou komunitou přijati. (pozn. autora)

⁴⁸ DUDINSKÁ, N. Židovská svatba. *Maskil*, 2002, roč. 1, č. 5, s. 4.

⁴⁹ V tomto případě se zvyky Aškenázů a Sefardů znovu liší. Aškenázové jsou vyvoláni k Toře v sobotu před svatbou, Sefardové pořádají šabat ženichův až po svatbě. (pozn. autora)

⁵⁰ VESELSKÁ, D. *Mazal tov- hodně štěstí- good luck*. Praha, 2006, s. 78.

poctili na svatebním obřadu svou přítomností. „Podle lidové pověry duše rodičů přijdou neviditelně k chupě...a tančí mezi tančícími při svatební hostině.“⁵¹

Svatební obřad se často připodobňuje k židovskému svátku Jom Kipur. Svátek Dne smíření má se svatebním dnem společného více, než by se na první pohled zdálo. Poselství Jom Kipur⁵² tkví v přemýšlení o nadpozemských záležitostech, o našem vztahu s Bohem i lidmi, kterými jsme obklopani ve svém každodenním pozemském životě. V tento den bychom se měli snažit odpoutat od všeho, co nás svazuje s pozemským marnivým světem a činit vše proto, abychom se soustředili na naše pokání a napravování dosavadních chyb, kterých jsme se dopustili. Cílem meditace má být naše smíření s Bohem i lidmi a čisté svědomí. K duchovnímu prozření nás mají ukotvit, či nasměrovat různé zákazy, které se k šabatu šabatů vztahují. Jedná se především o celodenní půst (vztahuje se i na pití) a zákaz o své tělo jakkoli pečovat (holit se, stříhat se, malovat se, vonět se...).

Snoubenci jsou od sebe den před svatebním obřadem izolováni. Oba se postí a připravují se na svůj zásadní životní okamžik – uzavření manželství. Cílem svatebního dne je „...odpoutat se od všech starostí a přemýšlet jen o tom, jaké bude jejich nové soužití (*novomanželů*), čeho je třeba se vyvarovat a v čem je důležité pokračovat. Jakým způsobem se budou chovat k partnerovi a jeho rodině, jaké budou priority jejich společného soužití.“⁵³ Snoubenci by se měli zamýšlet nad svým budoucím životem – jak zajistit fungování domácnosti, harmonické rodinné vztahy, správné vychovávání a vzdělávání dětí a rozvíjení a prohlubování židovské víry. Během rozjímání se snoubenci modlí a předčítají si z Bible. Snaží se navázat co nejtěsnější vztah s Bohem a poprosit ho, aby na ně během manželského života dohlížel a vedl jejich cesty. Některé nevěsty ve svůj svatební den pláčí. Obávají se odchodu ze svého stávajícího domova, opuštění rodičů i všeho neznámého v soužití

⁵¹ SICHER, G. Slavnosti a obyčej náboženského života. *Židovská ročenka*, 1975, s. 20.

⁵² Jom kipur – slaví se 10. den měsíce tišri. Jom kipur bývá označován i jako šabat šabatů, šabat slavnostního dne. Jeho nejvýstižnějším názvem je nejspíše Den smíření. Je to den, kdy se máme pokusit usmířit se s lidmi, kterým jsme ublížili, usmířit se s Bohem i sám se sebou. Zákazů na Jom kipur je symbolicky pět, stejně tak jako máme pět smyslů (půst, zákaz pohlavního styku, péče o tělo, umývání se, zákaz nosit pohodlnou koženou obuv). Bohoslužba na Jom kipur začíná již brzy ráno a (s přestávkami) pokračuje až do večera. „Když se blíží soumrak, kdy se brány nebes podle tradice zavírají a modlitby za odpuštění už k nim nedolehnou, začne závěrečná bohoslužba neříla...rozcházející se věřící ...odcházejí domů v radostné náladě, aby ukončili půst...“ NEWMAN, J. ; SIVAN, G. *Judaismus Od A do Z*, Praha, 2009, s. 74.

⁵³ MAYEROVÁ, H. Svatba, soukromý Jom Kipur. *Maskil*, 2008, roč. 8, s. 8.

se svým novým životním druhem. Také je „třeba uvážiti, že u východních židů jsou snoubenci velmi mladí, u orientálních židů, bohužel skoro ještě děti...“⁵⁴

Některá nevěsta pláče i přímo pod chupou, ale tentokrát je důvodem slz většinou uvědomění si šťastné životní chvíle, při kterém se dívka plně oddává svému milému. Se slzami kaly počítají i svatební řeči oddávajících.⁵⁵

Půst trvá od svatebního rána do uzavření sňatku. Chvíli před samotným obřadem se nevěsta a ženich vyznají ze svých hříchů – viduj. Poté následují modlitby snoubenců. Stejně tak jako někteří ženiši ve svůj svatební den se i ortodoxní židé během Jom kipur oblékají do kitlu – „...bílého, volně splývajícího pohřebního rubáše, v němž, až nadejde čas, jsou vskutku pohřbeni.“⁵⁶

⁵⁴ SICHER, G. Slavnosti a obyčej náboženského života. *Židovská ročenka*, 1975, s. 20.

⁵⁵ „A Vy, velectěná slečno nevěsto, slza ve Vašem oku mi dokazuje, že Jste proniknuta významem této hodiny...slza jest nejkrásnější perlí ženské něžnosti, která Vás zdobí...s touto slzou zapečetíte svou svatební smlouvu, která Vás s vyvoleným mužem spojuje...s touto slzou odevzdáváte mu své srdce a duši, svůj život a svou snahu.“ KRAUS, J. *Příležitostné řeči pro českožidovské kazatele*. Praha, 1895, s. 9.

⁵⁶ PAVLÁT, L. et al. *Židé - dějiny a kultura*. Praha, 2005, s. 124.

4 . Místo konání svatby

Svatba se odehrává buď v synagoze,⁵⁷ venku pod hvězdami nebo v hotelu či doma, zkrátka kdekoli, pokud se tam dá postavit chupa. Slovo chupa má hned několik významů. V tom základním slova smyslu je chupa svatební baldachýn. Dále označuje svatební místnost a samotný oddávací akt. Symbolizuje jak budoucí domov novomanželů, tak i starozákonní stan, kam se nevěsty v biblických dobách uváděly.⁵⁸ Pod chupou se odehrávají zasnuby i sňatek.

Chupa se v synagoze staví v jejím středu – na řečništi, které se nazývá bima (či almemor). Svatba pod baldachýnem v přírodě symbolicky napodobuje sňatek Adama a Evy. „Podle ústní tradice a pověstí...se ženil už Adam: Pán postavil pro Adama v Rajske zahradě deset baldachýnů a všechny byly protkány zlatem, perlami a drahokamy. Žádný ženich nemá více než jeden baldachýn a i králi se dělají jen tři.“⁵⁹

Chupa může být vytvořena jak talitem,⁶⁰ tak i kusem baldachýnové látky, která je nad snoubenci a oddávajícím natažena pomocí čtyř tyčí. Zvykem je, že tyto tyče⁶¹ drží čtyři svobodní muži, nebo i děti. V některých vojenských židovských koloniích napínají baldachýn čtyři muži pomocí pušek – „napřed nosiči baldachýnu, majíce pušky pevně opřeny k ramenu a nad nimi napjato – prostěradlo jako chupah.“⁶² Baldachýn bývá zhotovován ze vzácné látky různorodých barev. Nejčastěji používanými látkami jsou samet a hedvábí. Někdy na nich bývají i ornamentální, rostlinné či slovní výšivky. Po stranách chupy jsou našité třásně. Některé chupy

⁵⁷ Synagoga – židovská modlitebna, kulturní a vzdělávací centrum židů. Představitelé synagogy jsou voleny svou židovskou komunitou. Synagoga má být jakousi náhradou za rozbořený Chrám. Poblíž synagogy se většinou staví mikve. V synagoze se vzdělávají židovské děti, vykládá se zde Tora, jejíž posvátné svitky jsou uloženy ve speciální schráně na Toru. Konají se zde i veřejná shromáždění, je zde rozhodováno o klatbě či vyhoštění některých členů kongregace. Součástí synagogy je svatostánek umístěný ve východní zdi (směřuje k Jeruzalému). Až na výjimky se tu nesmí pít, jíst. Je zde zakázáno obchodovat, pletichařit, pomlouvat a spát. Součástí synagogy je i patro vyčleněné zvlášť pro ženy. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus Od A do Z*. Praha, 2009, s. 193 – 196.

⁵⁸ „ Izák pak uvedl Rebeku do stanu své matky Sáry. Vzal si ji a stala se jeho ženou. A zamiloval si ji. Tak našel útěchu po smrti své matky.“ Gn 24 : 67

⁵⁹ ŠAROCHOVÁ, G. V. Smíšená manželství v židovském náboženství a kultuře. *Dějiny a současnost*, 2003, roč. 25, č. 1, s. 33.

⁶⁰ Talit – modlitební šála, plášť. (pozn. autora)

⁶¹ V Izraeli se někdy praktikuje zvyk, kdy „při příležitosti narození dítěte byl zasazen cedr. Když dítě vyroste a nastane čas svatby, větve a listy z tohoto stromu byly použity při stavbě chupy.“

BŘEŇOVÁ, K. Židovský sňatek pod chupou. In *Zasnuby, sňatky, rozvody: soubor studií pracovní skupiny „Náboženské směry v Asii“*, Česká orientalistická společnost 2003, s. 95.

⁶² ASCHERMANN, J. Svatba v Migdal. *Židovský kalendář*, 1921 – 1922, roč. 2, s. 50.

připomínají i nebe, kdy je modrá baldachýnová látka poseta vyšívánými hvězdami. Nekonečno hvězd rozsetých po nebi má symbolizovat hojnost Abrahamových potomků.⁶³ Každý způsob zpracování chupy je ovlivněn nejen fantazií jejích tvůrců, ale především místními zvyklostmi.

Někdy se chupy užívalo i při svatebních průvodech. Krásně zdobená chupa upozorňovala na nevěstu a poukazovala na její výjimečnost. Ochranitelskou a reprezentativní funkci plnil baldachýn i při výjimečných příležitostech, kdy byly ze synagogy vynášeny svitky Tory. Čím nákladněji byl baldachýn ozdoben, tím významnější předmět či osobu ochraňoval.

Ještě dříve, než se okolo snoubenců začala při oddacím obřadu stavět chupa, bývali nevěsta se ženichem zakrývání jen talitem, hedvábným či vlnitým pláštěm s černými nebo modrými pruhy.⁶⁴ Součástí tohoto modlitebního pláště jsou speciálně upravené střapce. Význam třásní dokládají starozákonní příkazy. „Hospodin řekl Mojžíšovi: ´Mluv k Izraelcům a řekni jim, aby si...dělali na okraji svých šatů třásně´...Budete mít třásně, abyste si při pohledu na ně připomínali všechna Hospodinova přikázání a plnili je, abyste se neřídili vlastním srdcem a vlastníma očima, jako se jimi řídí smilníci.“⁶⁵ „Udělaš si střapce na všech čtyřech rozích své pokrývky...“⁶⁶

Při některých židovských svatbách bývají i v dnešní době užívány talit a chupa současně. Pokud talit nezahaluje oba snoubence, obléká si ho jen ženich. Muž má na své svatbě většinou talit, který dostal darem od snoubenky.

⁶³ „Přísahal jsem při sobě, je výrok Hospodinův, protože jsi to učinil a neodepřel jsi mi svého jediného syna, jistotně ti požehnám a tvé potomstvo jistotně rozmnožím jako nebeské hvězdy a jako písek na mořském břehu.“ Gn 22 : 16, 17

⁶⁴ Pruhy musí být rovnoběžné se stranami, na kterých jsou připevněny střapce. Velikost talitu předepisuje halacha. Talit nosí dospělí muži o svátcích, šabat, postních dnech, svatbě. U Sefardů a orientálních židů ho nosí jen svobodní muži, u stoupců chasidismu jen ženatí. Ortodoxní žid na sobě stále nosí malý talit (talit katan) a to pod košilí, ale zároveň ne na kůži. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 220-221.

⁶⁵ Nu 15 : 38, 39.

⁶⁶ Dt 22 : 12.

5. Zakrývání nevěsty závojem

Zahalení nevěsty závojem – *bedeken*⁶⁷ – je jednou z podmínek⁶⁸ které se musí splnit, aby nevěsta mohla vstoupit pod svatební baldachýn. Svou prostovlasou snoubenku si závojem zahaluje buď sám ženich, kterého při tom doprovázejí jeho svědci,⁶⁹ otec a oddávající, nebo rabín. Tento starobylý zvyk odkazuje na biblický příběh Rebeky a Izáka. Abraham, otec Izáka, vyslal svého sluhu s velbloudy do země ve které se narodil, aby mu pro jeho syna přivedl nevěstu. Tu pravou měl sluha poznat podle toho, že velbloudům i jemu samotnému dá napít vody ze studně. Žena jménem Rebeka, dcera Batúela, syna Náchora, který byl Abrahamovým bratrem, toto vskutku učinila. Abrahamův sluha rodině Rebeky vysvětlil Hospodinův záměr i znamení a chtěl si vyvolenou dívku ihned odvézt. Rodina se zdráhala, ale Rebeka se sama rozhodla, že se stane ženou Izáka a se sluhou ihned odejde. Jakmile Rebeka svého budoucího muže Izáka spatřila „...vzala tedy roušku a zahalila se.“⁷⁰ Nevěsta se v tomto příběhu ale závojem zahaluje sama. V biblických dobách měly ženy větší pravomoce než v dobách pobiblických. Další odkaz Starého zákona týkající se *bedeken* se nachází ve spodobnění Jákobova nemilého zážitku s výměnou nevěst.⁷¹ Ženiši jsou prý od té doby poučení a před svatbou si pravost své vyvolené nevěsty kontrolují.

Bedeken a jeho smysl má několik dalších vysvětlení. Jedním z nich je snoubenčina cudnost či právě naopak její nezávislost. Cudná nevěsta chce být při svatebním obřadu zahalena závojem, aby tak dala všem přítomným hostům najevo, že chce patřit jen svému muži. Nezávislá žena chce být symbolicky skryta pod závojem, aby si i při vstupu do manželství udržela část svého soukromí.

Závoje bývaly honosné a vyskytovaly se v několika typech provedení. Výjimkou nebyl ani závoj propůjčovaný synagogou, protože zhotovení reprezentujícího

⁶⁷ „ Význam slova *bedeken* v jidiš vychází z německého slovesa *decken* (pokrývat)...v současnosti používané vysvětlení předpokládá, že termín vychází z hebrejského kořene *b-dk-* (kontrolovat, ověřovat).“ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 91.

⁶⁸ Další podmínky jsou – koupel v mikve a půst. (pozn. autora)

⁶⁹ Svědci by měli být ženatí a neměli by být vdovci, ti by ženichovi přinášeli smůlu. (pozn. autora)

⁷⁰ Gn 24 : 65

⁷¹ Jákob, syn Izákův, musel po svém podvodném získání prvorozenectví místo Ezaua opustit svůj domov. Jákob se usadil v domě Lában (bratr Jákobovi matky Rebeky). Zde se zamiloval do Ráchel (mladší dcera Lában). Jákob se tedy s Lábanem dohodl, že bude-li zde po sedm let sloužit, může si Ráchel vzít. Nebylo však zvykem, aby se mladší dcera vdávala dřív než starší, a tak Lában Jákobovi za nevěstu podstrčil starší dceru Leu. (pozn. autora)

zahalení bylo finančně nákladné. V Pražském židovském muzeu se ve sbírce nacházejí jen bílé nebo zelené svatební čepce. Na předním okraji čepců je našita široká krajka,⁷² jejímž účelem je zakrytí nevěstiny tváře.

Hedvábné, taftové či bavlněné čepce se na hlavu umisťují pomocí do látky všitých nebo jen přišitých stuh a šňůr. Kromě čepců se vyskytují i svatební pokrývky obdélníkového či čtvercového tvaru. Hedvábné kusy pokrývky jsou k sobě sešívány ozdobnou krajkou, která nevěstě umožňuje průhled skrz látkovou pokrývku hlavy. U některých židovských komunit (převážně u Sefardů) se nevěsty zahalují do velkého, neforemného a nepohodlného kusu závoje. Ostatní závoje jsou většinou zhotoveny z průhledných materiálů a ozdobeny krajkou.⁷³ Svatební pokrývky hlavy bývají zkrášleny i výšivkami „...s textem ´Hlas ženicha, hlas nevěsty´, jiné nesou nápis ´Hodně štěstí´, na další je kromě nápisu se jmény donátorů vyšit i motiv vínku a holubiček.“⁷⁴ ⁷⁵ Některé závoje a čepce se ještě zdobily myrtovými věnečky či korunkami. „V talmudických dobách byl závoj upevněn na hlavě čelenkou vyhotovenou z vlny, hedvábí nebo nějakého barevného materiálu zdobeného zlatými nebo stříbrnými nitkami. Za italské renesance nosily bohaté židovky síťky ze zlatých nití a své závoje si zdobily umělými nebo živými květinami.“⁷⁶ V některých židovských obcích hází svatební hosté na nevěstu obilí, aby bylo její lůno plodné a povila mnoho dětí.

Některé židovské rodiny provádí ráno ještě před bedeken malý a celkem rychlý obřad předávání darů a poučení (mahn a chupa). Dochází k němu buď v oddělených místnostech určených zvlášť pro ženy a pro muže, nebo v místnosti společné.

⁷² Dochované svatební pokrývky hlavy jsou „...opatřeny pásovými metrovými krajkami, převážně vytvořené z jednoduchých řad cípků. Najdeme však mezi nimi rovněž působivé široké kovové krajky, jejichž výzdoba je stylizována do motivů granátových jablek, trojúhelníků či květů.“ VESELSKÁ, D. *Krajky ze sbírek Židovského muzea v Praze*. Praha, 2004, s. 79.

⁷³ Krajky byly velmi žádaným zbožím a nebyly snadno k sehnání. „Goods which were in demand and often highly exclusive, including lace, were purchased by traders at large commercial centres abroad. The Leipzig Market visitors book, for example, includes the names of many Bohemian and Moravian Jews who were among the frequent guests there.“ VESELSKÁ, D. *Laces from the Collections of the Jewish Museum in Prague*. Prague, 2004, s. 11.

⁷⁴ VESELSKÁ, D. I vzala roucho a přistřela se, svatební pokrývky nevěst pro obřad bedeken ze sbírek Židovského muzea v Praze. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*, s. 194.

⁷⁵ „Závoje mohly být zdobeny replikami na symboly plodnosti, jako jsou ryby, hnízdo nebo ruka s pěti prsty.“ DOLEŽELOVÁ, J. *Židovská svatba. Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 59.

⁷⁶ DOLEŽELOVÁ, J. *Židovská svatba. Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 59.

Snoubenec od své vyvolené dostává talit, snoubenka od svého milého modlitební knížku. Dary většinou rozdává oddávající. Při mahn⁷⁷ jsou v místnosti dva stolky s bílými ubrusy a hořícími svíčkami. U jednoho sedí nastávající manželka s matkou, u druhého budoucí manžel s otcem.

⁷⁷ „Výklad slova mahn...: Řečník si v tuto krásnou hodinu jen sotva nechá ujít příležitost, aby mladé snoubence jednotlivě upomenul na jejich židovské povinnosti...proslovy se rozrůstají do podrobných přednášek. Asi takhle vzniklo v jidiš označení celé této události, mahn. Napůl vážné a napůl žertovné; veliké poučení a upomínka.“ DE VRIES, S.P. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 206, 207.

6 . Zásnuby

V dávné minulosti, za biblických časů, byl mezi zásnubní aktem a oddacím obřadem prodleva několika měsíců. Zasnoubení (hebr. kidušin či erusin) bývalo právoplatným závazkem obou snoubenců. Kidušin bylo „...řádnou zákonnou smlouvou o manželství, čili vlastně zákonitým manželstvím (matrimonium ratum). Zasnoubená žena byla vlastně právně již manželkou, smrtí svého snoubence se stávala vdovou, pro nevěrnost byla trestána jako skutečná cizoložnice podle předpisů Deutoronomia⁷⁸.“⁷⁹

Zásnuby se odehrávaly v příbytku nevěstiny rodiny. Po oslavách proběhnutých na počest snoubenců, se ženich vrátil zpět do domu svých rodičů. Mladý pár se až do uzavření sňatku nesměl pohlavně stýkat. Toto nařízení se ale ve skutečnosti většinou nedodržovalo. Čas, kdy oba snoubenci zůstávali žít u svých rodičů, se využíval ke svatebním přípravám. Nevěsta si sháněla výbavu, ženich si prohluboval své znalosti Tóry. Společně si budovali svůj budoucí domov.

Samotný oddací akt se konal v domě ženicha. Ve svatební den si snoubenec pro svou milou došel do domu jejích rodičů a odvedl si ji k sobě. Jak ženich tak i nevěsta byli na cestě doprovázeni svými přáteli a rodinou. Svatební průvod býval velice bujarý. Zpívalo se, tancovalo i vyhrávalo.

V minulosti sňatek dvou lidí dojednávali buď otcové pro své děti, nebo dohazovači. Zprostředkovatel má v židovské tradici své pevné místo. Tak, jako většina židovských tradic, vzniká i postava sňatkového dohazovače v biblické době. Prvním známým biblickým dohazovačem byl Abrahamův sluha Eliezer, který měl za úkol vybrat nevěstu pro Izáka. Při výběru budoucí Izákovy manželky Eliezer spoléhal na znamení, která mu zjevoval Bůh.

Dohazovač (hebr. šadchan) měl v židovské komunitě významné postavení. Někdy jím byl i samotný rabín. Mladé dívky i muži využívali oblíbených a vážených židů ve vesnici k nalezení vhodných partnerů. Dochovala se například i prosba

⁷⁸ „Když bude přistižen muž, že ležel s vdanou ženou, oba zemřou...Jestliže nalezne muž zasnoubenou dívku na poli a zmocní se jí a bude s ní ležet, zemře jen ten muž...Když najde muž dívku, pannu, která není zasnoubena,..., bude s ní ležet a budou přistiženi...stane se jeho ženou, protože ji ponižil.“ Dt 22 : 22, 25, 28, 29.

⁷⁹ DOLEŽELOVÁ, J. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 - 1989* , s. 53.

vesnického děvčete ze statku: „Jordáne, já bych byla ráda, abys mně zaopatřil ženicha´....Staroch se usmál,..., ´poznám si to a vyřídím´, zrovna tak jako by se jednalo o štučku plátka anebo libru mýdla...“⁸⁰ Dohazovači navštěvovali statky a chalupy a doporučovali svobodným mužům či ženám vhodné partie.

Postupem času se zprostředkovávání sňatků stalo placeným zaměstnáním. Po diaspoře a utváření židovských ghatt přestával být dohazovač ctěnou osobností. V malých židovských komunitách se lidé navzájem znali. Šadchan tedy musel hodně cestovat a přestával mít své stálé zázemí. Nestálý člověk bez své domovské základny býval v minulosti často podezřelou osobou, které se moc nedůvěřovalo. Dohazovači se stali obchodníky. „Na př.: na Rychmbursku, ve Skutči, Hlinsku..., žily všude 4 židovské rodiny...Šalamoun Schick z Hlinska, měl na př.r. 1790 guberniální povolení ke sňatku s Terezou Kobsovou z Dřevikova, s věnem pouze 200zl. Poslední den před svatbou dozvěděl se vypočítavě Šalamoun od nějakého dohazovače o nevěstě na Moravě, která měla 5000zl. věna, ač byla šeredná. Opustil chudou a uzavřel ´kšeft´ s dohazovačem, který pak sblížení budoucích novomanželů zprostředkoval.“⁸¹

Ke zrušení zasnoubení musel být vydán rozvodový papír – get.⁸² Rozvodovou listinu může vytvořit buď sám manžel nebo sofer. Rozvedená žena si poté svého bývalého muže vzít již nesmí. Muž mohl v pobiblických dobách zrušit zasnoubení či se rozvést i z malicherných důvodů.⁸³ Rabínské učení a názory v pozdějších dobách s lehkovážnými důvody rozvodu nesouhlasily.

V dnešní době jsou zasnuby a samotný sňatek spojeny v jeden obřad. Po obřadu bedeken di kale, při kterém snoubenec závojem zakrývá obličej své nevěsty, se ženich odebere pod chupu. Po pravé straně spolu s ním kráčí jeho otec, po levici

⁸⁰ KRONBAUER, R. J. Svatební výsluha. *Kalendář česko- židovský*, 1892 – 1893, roč. 12, s. 98.

⁸¹ ZÁSTĚRA, K. Zvyklosti starodávne při svatebních smlouvách. In *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. 23. Praha, 1914, s. 234.

⁸² Gerušin – „...akt zákonného odloučení manželka a manželky...při sepisování getu a jeho předání manželem musí být přítomni dva svědci. Potom se žena může provdat za kteréhokoli Žida, s výjimkou těch, s nimiž byla před rozvodem v příbuzenském vztahu,... a kohena. Podle převažující praxe se rozvodového aktu účastní tři rabíni, kteří tvoří bejt din (*židovský soud*).“ NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 165, 166.

⁸³ „Rabi Akiva například tvrdil, že muž smí legálně zapudit svou ženu, jestliže roznáší klepy. Nebo dokonce i tehdy, jestliže najde nějakou, která je přitažlivější.“ WIESEL, E. *Talmud, portréty a legendy*. Praha, 1993, s. 128. Stejně jako bylo jednoduché se rozvést, bylo v talmudských dobách snadné se vdát či oženit. „Talmud manželství podporuje a usnadňuje...Například řekne-li muž ženě: „Hare at mekudešet li, jsi mi zasvěcena jako manželka, neboť jsem cadik, spravedlivý, stane se jeho ženou,..., i když je nejhorším z bezbožníků.“ Tamtéž, s. 147.

otec jeho snoubenky. Ženichovi družby⁸⁴ se poté vydávají vsříc nevěstě. Svatební družby – většinou rodiče obou snoubenců či dva jiné spokojené manželské páry z řad přátel či širší rodiny – mívají v budoucnosti ke snoubencům podobný vztah jako kmotrové k lidem, jejichž patrony jsou již od útlého dětství. V některých židovských oblastech bývá zvykem, že družby spolu se svědky drží v rukou zapálené svíce.⁸⁵ Nevěsta je pod chupu doprovázena svou matkou a matkou svého nastávajícího.

Pokud je některý z rodičů snoubenců rozvedený či vdovec, může rabín doporučit, aby nevěsta se ženichem přišli pod svatební baldachýn sami nebo v doprovodu jiného židovského manželského páru. Jestliže rodiče budoucích manželů již nežijí, jejich roli mohou převzít jiní členové židovské komunity.

Ještě předtím, než se nevěsta postaví vedle stého nastávajícího pod chupu, bývá zvykem, že ho buď třikrát nebo sedmkrát obejde. Na trojí obcházení ženicha poukazují starozákonní nařízení. „Hospodin stvoří na zemi novou věc: žena se bude ucházet o muže.“⁸⁶ Nevěsta má dát svým obcházením ženichovi najevo, že se mu dvoří a že se o něho uchází. Trojí obejití upozorňuje na oznámení Hospodina, které bylo součástí jeho obnovené smlouvy milosti. Bůh ve své věštbě zdůrazní zasnoubení celkem třikrát. „Zasnoubím si tě navěky, zasnoubím si tě spravedlností a právem, milosrdenstvím a slitováním, zasnoubím si tě věrností a poznáš Hospodina.“⁸⁷

V kultuře Aškenázských židů dívka svého vyvoleného obchází sedmkrát. Číslovka sedm je magická. V sedmi dnech Bůh stvořil svět a tím dovršil své dílo.⁸⁸ Sedmero obejití ukončuje dosavadní hledání nevěstiny spřízněné duše.⁸⁹ „...má dojít k ovinutí a spojení ženiny duše s mužovou. Starostlivá ženská duše se bude navždy starat o tu mužskou a bude ji chránit.“⁹⁰

⁸⁴ Jiné označení pro družbu je kmotr či šušbinim. (pozn. autora)

⁸⁵ „Někteří hledají vysvětlení aškenázského zvyku doprovázet svatební pár svícemi v biblickém sdělení o 'hřímání a blýskání', které doprovázelo smlouvu Hospodina a Izraele, jiní vidí ve svících symbol šabatových světel, tedy pokojného domova manželů.“ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 109.

⁸⁶ Jr 31 : 22.

⁸⁷ Oz 2 : 21

⁸⁸ „A Bůh požehnal a posvětil sedmý den, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo.“ Gn 2 : 3.

⁸⁹ „Žena je muži pravou pomocí. Svazek obou je darem Božím.“ Gn 2 : 17

⁹⁰ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*. Brno, 2007, s. 35.

Po obcházení se nevěsta postaví po pravé straně ženicha.⁹¹ Nastávající manželé jsou pod chupou přivítáni kantorem (hebr. chazan).⁹² Na řadu přicházejí úryvky z žalmů.⁹³ Aby byl kidušin platný, musí být přítomni dva svědkové a minjan. Svědkové musí být minimálně dva, protože Bible neuznává dosvědčení události jen jedním svědkem. Svědci nesmí být příbuzní ani mezi sebou ani se snoubenci. Svědkem nesmí být lichvář, nepoctivý obchodník, slepý nebo hluchý člověk, nesvéprávná osoba či blázen. Minjan, neboli seskupení deseti mužů starších třinácti let potřebných k vykonání veřejné bohoslužby, se vyskytuje i v Bibli.⁹⁴

Oddávající (mesader kidušin) nemusí být nutně rabín, ale musí to být osoba, která je zběhlá v židovských právních záležitostech a normách. Mesader kidušin zahájí obřad požehnáním nad vínem. „Požehnaný jsi, ó Bože, který posvěcuješ Izraelský lid příkazem svatební chupy a svatou manželskou smlouvou.“^{95 96} Po požehnání nad vínem a požehnání zasnoubení se chatan a kala⁹⁷ napijí vína z poháru, který jim podal buď oddávající nebo někdo z jejich rodičů. Rodiče tím dávají svým dětem najevo, že i nadále jim budou poskytovat svoji pomoc a podporu. Oba snoubenci pijí z jednoho poháru, protože manželským svazkem se zavazují ke společnému životu, jehož slasti a strasti budou zažívat také společně.

Následující událostí se zasnoubení stává reálným. Jedná se o nasazení prstenu. Ženich své nevěstě prsten navléká na ukazováček pravé ruky a přitom pronáší formuli, kterou v hebrejštině opakuje po oddávajícím: „Harej at mekudešet li be-tabaeat zu ke-dat Moše ve Jisrael... Tímto prstenem jsi mi posvěcena podle zákonů Mojžíše a Israele.“⁹⁸ Nevěsta žádným slovním projevem či souhlasem na zasnoubení nereaguje. Prsten jen přijímá. Tímto pasivním přijetím prstene vyjadřuje svůj souhlas se zasnubním aktem.

⁹¹ „Se zdarem důstojně do boje vyjed' za pravdu, mírnost, spravedlnost, svou pravici dokážeš činy, jež vzbudí bázeň...Královské dcery se skvějí v tvých skvostech, královna ve zlatě z Ofíru ti stojí po pravici.“ Žalm 45 : 5, 10.

⁹² Kantor – muž, který vede modlitby, bohoslužby, pečuje o synagogu. Měl by mít hudební sluch. (pozn. autora)

⁹³ Ž. 118 : 26, 95 : 6, 100 . NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 88.

⁹⁴ „Bóaz získává Rút za manželku...Bóaz pak vybral deset mužů z městských starších a požádal je: 'zasedněte zde'.“ Rt 4 : 2.

⁹⁵ DOLEŽELOVÁ, J. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 57.

⁹⁶ V delší variantě zní požehnání takto: „Požehnaný buď Hospodine, náš Bože, Králi světa, který jsi nás posvětil svými příkazy, zapověděl nám smilstvo, zakázal, abychom si brali již zasnoubené, dovolil nám ty, které si můžeme vzít prostřednictvím sňatku a zasnub. Požehnaný jsi Hospodine, který posvěcuješ svůj lid sňatkem a zasnubami.“ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006 , s. 112.

⁹⁷ Chatan – ženich, kala – nevěsta. (pozn. autora)

⁹⁸ SAROCHOVÁ, G. V. Smíšená manželství v židovském náboženství a kultuře. *Dějiny a současnost* , 2003, roč. 25, č. 1, s. 34.

Od 19. století až do roku 1989 musel úředně potvrzený oddávající pronést ještě další svatební formuli. „Když jsem Vás nyní s ponaučením a povinnostmi svatého stavu manželského, do kterého vstoupiti máte, seznámil, táži se Vás, než sňatek uzavru: Chcete pane ženichu přítomnou slečnu...co manželku svou pojeti, ji po celý život věren zůstati, ji bez příčiny nezarmucovati, tak to příslibte zde před Bohem a přítomnými svědky hlasitým a zřetelným: Ano!... Když jste nyní obě strany veřejně prohlásili, že manželsky spojeni být chcete, přikročím nyní k uzavření sňatku vašeho, při čemž pane ženichu tento...určený zlatý prsten své nevěstě odevzdáte a následující formuli po mně říkati budete ... Prohlašuji mocí svého úřadu jménem Božím tento sňatek co uzavřen a platen dle zákonů Mojžíšových, co uzavřen a platen dle zákonů světských...“⁹⁹

V této úředně stanovené formulaci již nevěsta musí se zasnubami slovně souhlasit. Proslovy oddávajících jsou rozděleny do několika kategorií. Při výběru vhodné svatební řeči musí rabíni znát rodinné poměry snoubenců – zda jsou rodiče nevěsty a ženicha na živu, rozvedeni a zda budou na svatbě vůbec přítomni. Někdy rabín upravuje své řeči i když si nevěsta bere vdovce s dětmi, když se snoubenci berou v soukromém domě, synagoze či hotelu. V minulosti se svatební proslovy lišily i v těch případech, když byl ženich lékařem, obchodníkem nebo řemeslníkem.

Po navlečení prstenu jsou zasnuby¹⁰⁰ u konce. Následuje předčítání ketuby. Pokud ketuba ještě není podepsána, dochází k jejímu podpisu nyní. Slavnostní čtení ketuby vyjadřuje přechod od zasnubního obřadu k aktu oddacímu. Pauza mezi kidušin a nisuin¹⁰¹ bývá vyplňována zpíváním žalmů. Jejich výběr a počet závisí na snoubencích.

⁹⁹ KRAUS, J. *Příležitostné řeči pro českožidovské kazatele*. Praha, 1895, s. 28, 29.

¹⁰⁰ „Židovské právo zná tři prostředky uzavírání zákonného sňatku: převedení věci, která má určitou cenu, krátce kesef, tj. peníze; doklad či listinu, šetar; společný život, bija...Zasnoubení...obstarají první dva právní úkony.“ DE VRIES, S.P. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 203.

¹⁰¹ Nisuin – vlastní sňatek. (pozn. autora)

6 . 1 Prsten

Jedna z podmínek platnosti zasnub je ženichovo předání kesef nevěstě. Hebrejské slovo kesef označuje stříbro.¹⁰² Dívka většinou od svého snoubence dostává prsten (hebr. taba'at). Kroužek ze vzácného kovu vyjadřuje ženichovu úctu k jeho manželce, symbolizuje jejich nekonečnou lásku a v neposlední řadě je prsten i znamením ženiny vlády v domácnosti.

Zásnubní prsten musí být ženichovým majetkem. Pokud žádný prsten nevlastní, je možnost si ho vypůjčit, ale všichni svatební hosté musí být o jeho půjčení obeznámeni. Podle kabalistického výkladu má být prsten „...kruhový zevnitř a čtvercový zvnějšku. Má být vyroben z bílého stříbra jako symbol milosrdenství... Podle rabínských autorit se nemá používat prsten zdobený démantem nebo jiným drahým kamene...“¹⁰³ Většina dochovaných zasnubních prstenů je opravdu jen čistý zlatý či stříbrný kroužek, ale zachovalo se i několik složitě zdobených prstenů. Součástí takovýchto prstenů jsou z kovu vytepané různorodé ornamenty, malé domečky, věže gotických chrámů či synagog. „Středověké zlaté zasnubní prsteny zdobí obvykle věžička připomínající jeruzalémský Chrám, později domek, symbolizující domov manželů.“¹⁰⁴ Zda byly tyto mohutné prsteny opravdu ženami nošeny není známo. Neví se ani, jestli takovéto prsteny byly majetkem soukromým, či si je snoubenci vypůjčovali od synagogy jen na svatební obřad. Součástí prstenů byly i nápisy přející hodně štěstí (mazal tov), verše z Bible či osobní vyznání: „Já jsem milého mého a milý jest můj.“¹⁰⁵

¹⁰² „Počátky používání prstenu při zasnoubení se kladou až do 7. století o.l., do té doby bylo zvykem věnovat nevěstě minci.“ PUTÍK, A.; ŠEDINOVÁ, J.; DOLEŽELOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky*, Praha, 1992, s. 68.

¹⁰³ DOLEŽELOVÁ, J. *Židovská svatba, Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 59.

¹⁰⁴ Na základě katalogu zpracoval AP. Mazal tov- hodně štěstí!, židovské svatební obřady. *Roš Chodeš* 5766, 2006, roč. 68, č. 5, s. 12.

¹⁰⁵ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 120.

7. Sňatek

Po přečtení ketuby a zpívání žalmů následuje sňatek – nisuin. V některých židovských rodinách se dodržuje zvyk, při kterém manžel svým modlitebním pláštěm nebo i kouskem svého obleku překryje nevěstu. Tento obyčej překrývání také poukazuje na biblickou příhodu. Jedná se o příběh Bóaze a jeho budoucí manželky Rút. „O půlnoci se ten muž (*Bóaz*) vyděsil, trhl sebou a vidí – v nohách mu leží žena. Otázal se: ‘Kdo jsi?’ Odpověděla: ‘Jsem Rút, tvá služebnice. Rozprostři nad svou služebnicí křídlo svého pláště, vždyť jsi zastáncem.’ Nato jí řekl: ‘Požehnaná buď od Hospodina má dcero’...“¹⁰⁶

Po rituálu zahalení se pronáší sedm požehnání – ševa brachot. Součástí ševa brachot je další požehnání vínu. Šest následujících požehnání recituje či zpívá buď mesader kidušin, kantor či někdo ze svatebních hostů. Požehnání v sobě nese odkazy k Písmu a Hospodinovi. Bůh, svatební družba Adama a Evy, přikazuje aby se země naplnila štěstím, spokojeností, hojností a početným potomstvem.¹⁰⁷ Mimo jiné požehnání obsahuje poděkování Bohu, že se manželé mohou vzít a zažívat při tom radost. „Požehnan buď Ty, Pane, Ty, který necháš ženicha veselit se spolu s nevěstou.“¹⁰⁸ Požehnání se stává nevšedním, když dojde na verše týkající se smlouvy Hospodina s Izraelity. Bůh si je vyvolil, vybral mezi všemi ostatními národy. Vážná a ojedinělá atmosféra doznívající z pronesených požehnání vrcholí nad pohárem¹⁰⁹ vína. Pohár manželům podává buď oddávající nebo rodiče nevěsty a ženicha. Nabídnutí svatebního poháru symbolizuje vzájemné přijetí nového syna a nové dcery do rodiny. Novomanželce tedy dává napít matka ženicha a jemu naopak otec nevěsty. Dalším kolem napití se z poháru dává manžel své manželce najevo, že nyní je svěřena do jeho péče a že se o ni bude během jejich manželství svědomitě starat.

Před ženicha se poté položí buď sklenka ze které pili víno, nebo jiný snadno rozbitný předmět, a novomanžel ji ve většině případů rozšlápne. Všichni svatební

¹⁰⁶ Rt 3 : 8, 9, 10.

¹⁰⁷ „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: ‘Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.’“ Gn 1 : 27, 28.

¹⁰⁸ DE VRIES, S.P. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 210.

¹⁰⁹ Někdy se používají během svatebního obřadu dva poháry na víno – jeden na zasnuby, druhý na samotný sňatek a někdy jen jeden v obou částech obřadu. (pozn. autora)

hosté najednou zvolají 'Mazal tov!' (hodně štěstí). Někdy hosté na novomanžele hází bonbony, hrozinky, rýži či oříšky jako symboly plodnosti. Manželskému páru tak přejí mnoho zdaru při početí potomků.

„Roztříštěním poháru se plní příkaz Talmudu, aby člověk ani v šťastnou chvíli svatby nezapomínal na vážnost a závaznost tohoto obřadu. Střepey současně připomínají zničený jeruzalémský chrám.“¹¹⁰ Ani v den největšího veselí člověk nemůže zapomenout na tragédii, která se jejich národu stala. Po rozbití Chrámu byli vyhnáni ze své země a dosud se tam většina z nich nevrátila. Střepey poháru značí, že židé nemohou být nikdy úplně šťastní, protože stále nejsou plně svobodní a vždy je bude tížit nespravedlnost minulosti. „Jestli, Jeruzaléme, na tebe zapomenu, ať mi má pravice sloužit zapomene. Ať mi jazyk přilne k patru, nebudu-li si tě připomínat, nebudu-li Jeruzalém považovat za svou svrchovanou radost.“¹¹¹ Někdy se rozbíjení poháru vysvětluje jako ochrana manželského štěstí proti pohromám a démonům.

V některých případech (většinou u Aškenázů) ženich sklenku nerozšlapává, ale rozbíjí ji hodem o „...zvláštní kámen, umístěný v severní vnější zdi synagogy. Tento monumentální kámen (jid. chupe štejn) míval ve svém středu vyrytou velkou hvězdicí, někdy šesticípou, a býval opatřen ve zkratkách biblickými texty...s přáním mazal tov.“¹¹²

Po přání všeho nejlepšího a hodně štěstí jsou novomanželé odvedeni do zvláštní místnosti. Tento zvyk se nazývá cheder jichud. Pobytem novomanželů o samotě je manželství naplněno. Při obřadu cheder jichud se nevěsta se ženichem poprvé od půstu najedí a napijí. V minulosti zde bývalo manželství i konzumováno. Symbolicky je tímto pobytem splněna třetí podmínka právoplatného manželství a to společný život (bija).

¹¹⁰ PAVLÁT, L. et al. *Židé, dějiny a kultura*. Praha, 2005, s. 134.

¹¹¹ Žalm 137 : 5, 6.

¹¹² VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006 , s. 124.

8 . Hostina

Novomanželé jsou na svatební hostině bouřlivě přivítáni. V ortodoxních kruzích se hostina může odehrávat v oddělených místnostech, zvláště pro muže a pro ženy. Pokud jsou všichni svatební hosté pohromadě, je hodovní místnost uspořádána buď s oddělenými mužskými a ženskými stoly, nebo se stoly spojenými. Liberální židé slaví svou svatbu se všemi pohromadě, ženich s nevěstou sedí vedle sebe v čele svatebního stolu. Hostina oslavující nový manželský pár je většinou velmi honosná. „I nejchudší žid východní nešetřil výlohy, vždyť svatba byla snad jeho jediná veselice většího rázu jeho života.“¹¹³

Během hostiny se pronáší požehnání po jídle a poté následuje ševa brachot, přičemž požehnání nad vínem přichází na řadu až poslední. Požehnání po jídle¹¹⁴ (heb. birkat ha-mazon) vyjadřuje boží přání, aby se jeho lid měl dobře a mohl se dosyta najíst, ale také aby měl neustále na mysli všechna boží přikázání, které svému lidu dal. Požehnání kromě žalmů¹¹⁵ obsahuje i biblické verše týkající se oslavy Hospodina, jeho smlouvy s Izraelem, jeho všemohoucnosti a prozřetelnosti. Někdy bývají pronášeny i myšlenky významných rabínů a židovských učenců.

Oddávající či chatan po požehnání po jídle recitují ševa brachot. „...sedm požehnání manželství, která zahrnují okruh tří témat. Jedno vyjadřuje poděkování Hospodinu, že stvořil člověka ke svému obrazu a učinil ho plodným. Druhé vyjadřuje radost z toho, že Jerusálém shromáždil okolo sebe své syny. Třetí okruh požehnání zahrnuje doporučení nevěstě a ženichovi, aby žili životem založeným na čtyřech principech, lásce, bratrství, míru, přátelství.“¹¹⁶

Po ševa brachot následuje tzv. micva¹¹⁷ tanec, při kterém spolu novomanželé tančí pomocí šátku¹¹⁸. Poté stejným způsobem nevěsta tančí i s ostatními mužskými hosty. Pomocí stuh se tančí spíše v chasidských kruzích. Dalším typem veselí je

¹¹³ SICHER, G. Slavnosti a obyčej náboženského života. *Židovská ročenka*, 1975, s. 23.

¹¹⁴ „Krátké závěrečné požehnání po každém jídle či pití se zpravidla nazývá bore nefašot, protože se zmiňuje o Božím stvoření a péči o mnoho jiných bytostí a jejich potřeby.“ NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 151.

¹¹⁵ Ve všední den se zpívá žalm 137 – U řek Babylónských, tam jsme sedávali s pláčem, o svátcích žalm 126 – Když Hospodin úděl Sijónu změnil. *Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha, 1990, s. 569, 575.

¹¹⁶ DOLEŽELOVÁ, J. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 57.

¹¹⁷ Micva – náboženské přikázání. (pozn. autora)

¹¹⁸ Nevěsty se může dotýkat jen její manžel a její otec. (pozn. autora)

tanec na židlích. Na jedné židli sedí nevěsta a na druhé ženich. Židli s novomanželkou většinou zvedají do výše ženy a ženicha zvedají muži.

Důležitou osobou na svatební oslavě je badchan – bavič. Ve svatební den by se měli všichni, obzvláště nevěsta se ženichem, bavit a veselit. „Každý, kdo rozveseluje ženicha a nevěstu, jako by znovu postavil jednu z trosek Jeruzaléma.“¹¹⁹ Baviče často doprovázeli profesionální tanečníci a hudební kapela (klezmorin), která vyhrávala k tanci i zábavě. Úkolem badchana bylo rozesmívat všechny přítomné. K tomu mu pomáhaly veselé písně a anekdoty.

„Za zvláštní micvu se pokládá vychvalování nevěsty a častování ženicha,“¹²⁰ neboť ve svatební den i poté při týdnu oslav se „ženich a nevěsta přirovnávají podle Písně písní ke králi a královně.“¹²¹ Úkolem baviče bylo i upomínání nevěsty na její budoucí roli poslušné manželky a svědomité matky. Prorokoval ji nesnadný život s mnoha překážkami a nesnázemi, ale i s blažeností a úspěchem. Záleželo na talentu badchana, jakým způsobem tyto ošemetné předpovědi podá. Nevěstu buď rozesmutní nebo rozesměje.

Badchan někdy všechny přítomné muže včetně ženicha i směšně napodoboval, parodoval. Takto zábavně, mnohdy ale až přehnaně, komentoval i svatební dary a jejich donátory. Každý se tohoto komentování trochu obával, a tak se snažil novomanželům dát co nejhodnotnější nebo nejoriginálnější dar.

Pokud snoubenci neměli ještě před svatbou obřad mahn, docházelo k vzájemné výměně darů mezi ženichem a nevěstou nyní. Nevěsta ženicha obdarovává novým talitem se speciální brašnou na jeho úschovu či koženým kloboukem. Ženich dává své milé honosně vyvedenou modlitební knížku, šperky a některé kousky oblečení (většinou kabátek). Na jedné svatbě moudrý starý žid přisoudil darům mezi snoubenci různé zvěsti a předtuchy týkající se jejich společného manželského života. Žena jeho předpovědi po několika letech manželství potvrdila. Nevěsta tenkrát darovala svému ženichovi hodinky – „pochyboval bych velice ,...‘, že nebudou mít jednu zapotřebí nějaké správký. Možná, že ve vašem manželství bude nutná nějaká oprava...“¹²² Nevěsta dostala od ženicha safírovou brož

¹¹⁹ VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 142.

¹²⁰ FISHBANE, M. A. *Judaismus, zjevení a tradice*. Praha, 1999, s. 130.

¹²¹ SICHER, G. Slavnosti a obyčeje náboženského života. *Židovská ročenka*, 1975, s. 21.

¹²² KRONBAUER, R. J. Svatební výsluha. *Kalendář česko-židovský*, 1892 – 1893, roč. 12, s. 99.

s hvězdami. Hloubavý žid jí poté pravil: „Vždycky hvězdy nesvíí a nebe nemůže být ustavičně jasné...“¹²³

Novomanželé dostávají zejména předměty sloužící k vybavení domácnosti „...šabesové svícny, kalich pro kiduš, kořenku pro havdala, chanukovou menoru, pouzdro pro etrog.“¹²⁴ Mezi dary může být i sáček na modlitební řemínky, malované porcelánové nádoby, pohár s věnováním a v minulém století se objevovala například i knížečka praní prádla.

Ženich ještě dostává speciální dar – doron deraša. Tento dar dostává za své biblické kázání, které přednese na hostině. Na některých hostinách bývá ženichova přednáška předčasně ukončena veselými písněmi svatebních hostů. Doron deraša většinou bývá cínový talíř s vyrytými ornamenty a nápisy.

Prvním jídlem na hostině bývají kousky velkého chleba (barches).¹²⁵ Poté následuje rozkrojení svatebního dortu a přípitek s vínem.¹²⁶ Každý chod je samozřejmě připravován podle zásad a pravidel košer stravování. Pojem košer, neboli rituálně čistý, se nevztahuje jen na přípravu jídel. Týká se i čistých lidských mravů a poctivého vyznávání judaismu. Co se týká košer stravování, jedná se o soubor podmínek, které musí být splněny, aby bylo podávané jídlo rituálně čisté. Židé nesmí jíst například vepřové maso, živočichy s ulitou, maso z ryb, které nemají šupiny a ploutve, dravé ptáky, lichokopytníky, hmyz, hyeny, masožravce, hady a jesetery.¹²⁷ Ani konzumace povoleného masa nemusí být vždy košer. Záleží totiž na způsobu usmrcení živočicha. Jedná se o proces košerování. Žid nesmí zabít zvíře jen ze svého rozmaru. Zabité zvíře mu musí posloužit k jídlu. Judaismus věří, že

¹²³ KRONBAUER, R. J. Svatební výsluha. *Kalendář česko-židovský*, 1892 – 1893, roč. 12, s. 99.

¹²⁴ SICHER, G. Slavnosti a obyčeje náboženského života. *Židovská ročenka*, 1975, s. 23.

¹²⁵ „Při pečení barchesu se provádí zvláštní obřad. Když těsto vykyne, odejme hospodyně kousek o velikosti vejce a spálí je...Kdysi se kladla na ...barches hrst obilných zrníček, aby připomínala manu, která padala podle biblického podání na poušti sedmého dne.“ DOLEŽELOVÁ, J. *Tradice židovské kuchyně*. Praha, 1989, s. 18.

¹²⁶ Víno - kvašený nápoj z hroznů. Prvním pěstitelem vína byl podle Bible Noe. Víno se pije při svátcích, oslavách, zkrátka při radostných a výjimečných událostech. Požehnat se může jen vínem z hroznů. Je dovoleno pít jen košer víno – židé si buď víno vyrábí sami nebo si ho nechají dovážet z Izraele. „Vino se pilo na svatbách, při narození dítěte, při pohřebních hostinách i při jiných skromnějších příležitostech...Vino bylo různě kořeněné...V židovské kuchyni se víno používá dodnes jak v přírodním stavu tak v podobě sušených rozinek i jako nápoj a to obzvláště nápoj rituální.“ DOLEŽELOVÁ, J. *Tradice židovské kuchyně*. Praha, 1989, s. 4, 5.

¹²⁷ Je zakázáno jíst maso zvířat plazících se po břiše, maso ptáků, kteří se ke svým obětem chovají jako dravci. Také se nesmí jíst ani mléko a vejce ze zakázaných zvířat. (pozn. autora)

v krvi živočicha se nalézají jeho duše. Košerování může provádět jen šochet.¹²⁸ Zabití zvířat určených k jídlu je posvátné. Po porážce je tělo zvířete prozkoumáno, zda nebylo nemocné. Maso se pak dále upravuje, aby v něm nezbyla ani kapka krve.

Masité a mléčné výrobky se dohromady jíst nesmí. Pro přípravu masa a mléčných jídel se musí používat i odlišné nádoby a příbory. Mezi požíváním masa a potravin z mléka se musí zachovávat časové rozestupy.¹²⁹

Svatební dorty bývají vyhotovovány ve velkých proporcích. Jsou zdobeny ovocem, často exotickým či sušeným, v nápaditých aranžérských kreacích. Oku lahodí i různé ovocné záviny a zákusky. Před hlavním jídlom jsou servírovány předkrmy a sladké dezerty. „Zvláště populární jsou při svatebních hostinách cukr lejkách (piškot) a chonek lejkách (medovník).“¹³⁰ Mezi sladké předkrmy patří například šabatová chala, sváteční pečivo, fluden či roh hojnosti.¹³¹ Speciálně pro svatební oslavy je vyráběno svatební pečivo oválného tvaru s mnoha židovskými a svatebními symboly a ozdobami.

Předkrmy se sestávají ponejvíce z ryb. „Nejčestnější porcí je rybí hlava, která přináležejí nejvzácnějšímu hostu.“¹³² Oblíbeným rybím jídlom je kapr po židovsku.¹³³ Podává se na patřičně nazdobeném svatebním podnose. Jako bezmasé jídlo se může podávat kugel, farfele či macesové placky.¹³⁴ Macesové těsto nesmí vykynout. Na jeho přípravu nemají hospodyňky více než půl hodiny. Pokud se macesy nestihnou

¹²⁸ Šochet – „byl a je specialistou oprávněným porážet hovězí dobytek, skot a brav a drůbež pro košer židovskou domácnost. Pravidelný dohled rabína a jeho pomocníků ...zajišťuje, aby se tento úkol prováděl...podle předpisů...Nemá to být špatně vidoucí osoba či piják, ani člověk slabomyslný či hluchoněmý...Šochet byl jednou z nejdůležitějších osob v obci...mohl ve své osobě spojovat i jiné funkce pro obec, například kostelníka...“ DOLEŽELOVÁ, J. *Tradice židovské kuchyně*. Praha, 1989, s. 7. Šochet má ke košerování speciální nože, jejichž ostří nesmí být narušeno, jinak by mohlo dojít k týrání zvířete a jeho maso by potom nebylo košer. Po požehnání šochet začíná košerovat. „Musí jednou ranou proříznout zvířeti hrdlo,..., prořízne se průdušnice a jícen, důležité nervy, krční tepny a krkavice. Následkem toho zvíře ztratí po necelých dvou sekundách vědomí.“ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*. Brno, 2007, s. 134.

¹²⁹ Po masitém pokrmu se musí počkat asi šest hodin, než může být pozřeno jídlo z mléka, v opačném pořadí se čeká asi tak půl hodiny. (pozn. autora)

¹³⁰ WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 16.

¹³¹ Šabatová chala – obdoba vánočky, sváteční pečivo – obdoba preclíků, housek a vánoček, fluden – mezi těsto ze čtyř dílů se vkládá směs z rozkrájených jablek, rozinek a skořic. WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 90, 92.

¹³² VESELSKÁ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 135, 136.

¹³³ Ryba má mít nasládlou ale přitom ostrou chuť. Rybí kůže bez šupin se plní masovou nádivkou. Ryba se vykostí, nakrájí na kousky a uvaří. Rybí maso se rozeleme a smíchá se žloutky, vyšlehaným sněhem, mandlemi a kořením. WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 22.

¹³⁴ Kugel – nastrohané brambory s vaječným sněhem, cibulí, kořením a macesem, farfele – obdoba nudlí, podávají se třeba s omáčkou, macesové placky – placky z mouky a vody, většinou jako příloha. WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 50, 56, 58.

vhodit do pece do půl hodiny, musí se placky vyhodit. Mezi teplé předkrmy se často řadí farfele ve střívku, haličky či masové pirohy.¹³⁵ Jako hlavní jídlo se nejčastěji podává telecí po židovsku,¹³⁶ krocán a husa. Oblíbeným drůbežím jídlem je i pečená krůta nasladko s nádivkou.¹³⁷

Svatební hostina dříve trvala sedm dní, neboť i Samsonova oslava svatby trvala celý týden.¹³⁸ „Samson jim (*svatebním hostům-družbě*) řekl: ‘Chci vám dát hádanku. Jestli mi ji dokážete za sedm dní hostiny rozluštit a uhodnete její smysl, dám vám třicet košil...“¹³⁹ Bývalo zvykem, že každý den byli pozváni jiní hosté, aby co nejvíce lidí mohlo oslavit štěstí nového manželského páru. Ke konci každé hostiny bylo proneseno požehnání ševa brachot.

¹³⁵ Farfele ve střívku – střívka se naplní směsí z farfelí a opečených a okořeněných jater; haličky – do listů hlávkového zelí se zabalí směs z mletého masa, rýže, housky a koření, do trouby se pak na ně přidá rajský protlak, rozinky a citrónová šťáva; masové pirohy – do těsta se zabalí masová kořeněná směs s cibulkou, uvařené se pokapou margarínem a cibulkou. WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 62, 64, 65.

¹³⁶ Telecí po židovsku – udušené telecí se podává s bramborovými plackami, rýží a saláty. WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 77.

¹³⁷ Krůta je naplněna uvařenou rýží smíchanou s rozšlehanými vajíčky, rozinkami, medem a skořicí. Krůta se poté podává s ovocem. WIRKOWSKI, E. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. Bratislava, 1992, s. 76.

¹³⁸ Sedm dní také trvala svatební hostina Jákoba a Leji. Jákob si ale Leu vzal omylem a dožadoval se Ráchel, mladší dcery Lábana. Lában Jákobovi řekl: „Zůstaň u ní po celý svatební týden a dáme ti i tu mladší...“ Gn 24 : 27.

¹³⁹ Sd 14 : 12.

9 . Svatební oděv

Svatební oblečení nevěsty a ženicha bývá z větší míry ovlivněno módou a dobovými zvyklostmi.¹⁴⁰ Dříve bylo „...součástí svatebního oblečení nevěsty... hedvábný kabátek s kožešinovou podšívkou, zvaný kirsens, někdy stříbrný svatební pás (sivlonot)...“.¹⁴¹

Jednou z podmínek svatebního úboru nevěsty je závoj, či pokrývka hlavy, která by zahalovala její obličej. Barva nevěstiniých svatebních šatů se během staletí mění a závisí na místních a kulturních tradicích. Na svatebních fotografiích z 19. a 20. století¹⁴² se nejčastěji objevují bílé svatební šaty. Střihem ani jinými zvláštnostmi se nijak neodchylují od tehdejších křesťanských svatebních šatů. Odůvodnění bílé barvy se nejčastěji vztahuje na symbol cudnosti a panenství. Další možností je i napodobování svátku Jom Kipur, při kterém má i ženich na sobě bílý kitl.¹⁴³ „Kitl symbolizuje čistotu a radost i pomíjivost lidského života, neboť zemřelí Židé jsou pochováni v rubáších..., které připomínají kitl.“¹⁴⁴

Další podmínkou svatebního oblečení kaly jsou šaty které zahalují ramena, záda, hrud', ruce a nohy. Nevěsty někdy zahalování ramen a hrudi řeší krajkami, či plédy. Ruce si také někdy nezahalují celé, nosí například šaty s krátkými rukávy. Použití šperků a jiných doplňků závisí na vkusu nevěsty. „Nevěsta byla...okázale ustrojená, s věncem na hlavě, ve tváři nalíčena, s očima lesklýma po zvláštní masti, s vlasy i nehty nabarvenými, s náhrdelníky, náramky a jinými klenoty buď pravými nebo nepravými..., které ji zdobily šíji, ruce, ramena apod.“¹⁴⁵ Ortodoxní židovky však pod chupou vstupují bez klenotů a ozdob.

¹⁴⁰ V minulosti museli židé nosit na svém svrchním oblečení žluté označení (kolečko, hvězda). Ani svatební pár v den svého sňatku od tohoto nařízení nebyl zproštěn. (pozn. autora)

¹⁴¹ Na základě katalogu zpracoval AP. Mazal tov – hodně štěstí!, židovské svatební obřady. Roš Chodeš 5766, 2006, roč. 68, č. 5, s. 12.

¹⁴² Fotografie jsou uloženy v Pražském Židovském muzeu nebo jsou součástí knihy od VESELSKÉ, D. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. Praha, 2006, s. 79, 115, 117, 121, 123, 145.

¹⁴³ Kitl – bílý háv či roucho,..., který nosí rabín, kantor, či ten co vykonává obřad, o vysokých svátcích...kitl si také obléká ten, kdo doma provádí sederovou bohoslužbu na Pesach, a ženich pod chupou...“ NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 91.

¹⁴⁴ NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 91.

¹⁴⁵ DOLEŽELOVÁ, J. *Židovská svatba, Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 54.

Pokud ženich na sobě nemá bílý kitl, mívá alespoň bílou jarmulku.¹⁴⁶ Toto pravidlo se však dodržuje spíše v západní Evropě. Jarmulky jsou vyráběny z různých druhů látek, mohou být i pletené či háčkované. „V chasidských kruzích bývalo zvykem obdarovávat ženicha pokrývkou hlavy vyhotovenou z drahé kožešiny zvanou streimel, který měl na hlavě během svatebního obřadu a potom vždy o sobotách a svátečních příležitostech.“¹⁴⁷ Ženich bývá většinou oblečen v černém svátečním obleku. Někdy si ramena zahalí talitem.

¹⁴⁶ Jarmulka – také označována jako kipa. Pokud se biblickým postavám zjevil Bůh, museli si zout boty a zakrýt si hlavu. Jarmulku, čepičku, nosí ortodoxní židé na hlavě stále, liberální jen při slavnostních příležitostech či při vstupu do synagogy, studiu Tóry apod. (pozn. autora)

¹⁴⁷ DOLEŽELOVÁ, J. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 59.

10 . Vhodné dny pro svatbu

Svatby se většinou konají v odpoledních hodinách. Zvláště mystická svatba probíhá „...za svitu měsíce. V takovém případě se manželství uzavírá v přírodě, nejlépe za úplňku, který má také svou symboliku; představuje hojnost života, štěstí a dokonalosti.“¹⁴⁸ V zemích, kde je k legitimnosti svazku důležitá i úřední svatba, se židovský obřad odehrává až po ní, většinou ale ve stejný den.

Židovská svatba má ve svém kalendářním roce vyhraněné některé dny, kdy se svatba konat nesmí. Jedná se o soboty, svátky a dny smutku. „Jsou to Roš Hošana a Jom Kippur a 9 postních dnů mezi svátky. Dále je to šestidenní období mezi Pesachem a Šavuotem – Sefírat ha Omer.“¹⁴⁹

Naopak jsou dny, které jsou pro svatbu více než vhodné. Mezi tyto dny patří úterý, středa, pátek a neděle. Oblíbenost úterý a středy patří mezi vskutku náboženské důvody. Úterý je totiž třetím dnem stvoření, kdy Bůh nejčastěji opakuje že jeho činy jsou dobré.¹⁵⁰ Středa je den, kdy Hospodin stvořil ryby a přikázal jim: „Plodte a množte se a naplňte vody v mořích.“ Ryby jsou pro židy symbolem plodnosti. Páteční a nedělní svatby mají opodstatnění spíše světské. Neděle je dnem odpočinku a páteční svatební oslava a veselí se dá propojit se šabatem.

¹⁴⁸ DE VRÍSE, P. S. *Židovské obřady a symboly*. Praha, 2009, s. 205.

¹⁴⁹ DOLEŽELOVÁ, J. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 - 1989*, s. 61.

¹⁵⁰ Úterý, 3. den stvoření: „Souš nazval Bůh zemí a nahromaděné vody nazval moři. Viděl že je to dobré...Země vydala zeleň: rozmanité druhy bylin...Bůh viděl že je to dobré...“ Gn 1 : 10, 12.

11. Smysl svatebního obřadu – křesťanská svatba

Smyslem a náplní katolického manželského svazku bylo a je plození a vychovávání dětí. Aby mohl být pohlavní akt uskutečněn, musí se partneri nejdříve vzít. Legitimní podmíněnost dědiců vyžadovaly především šlechtické kruhy. Sňatkem mohli šlechtici rozmnožovat své rodinné bohatství, uzavírat spojení a demonstrovat svou moc.

Sňatek je důležitým okamžikem mladých lidí. Svatebním obřadem se vymaňují ze světa dospívajících a stávají se součástí života dospělých, ve kterém si vytváří svoji rodinu. Ženy si do svého života přibíraly novou roli matky a hospodyně, muži roli živitele a otce rodiny. Každý významnější rituální přechod mezi sociálními skupinami bývá doprovázen rituály a slavnostmi. Lidé si díky nim významný okamžik uvědomují a snaží se s ním vyrovnávají.

Díky zásadnímu významu svatby byly její oslavy vždy bujaré a slavily se i tehdy, když byly jiné veselice zakázány. „Podobných legálních příležitostí bylo na vesnici 16. a 17. století málo, tanec a veselí byly opětovně zakazovány. Např. r. 1566 císař Maxmilián zakázal všechna posvícení, tance a světské kratochvíle kromě veselí svatebních.“¹⁵¹ Společnost vítala jakýkoli důvod k zábavám, kde mohla alespoň na chvíli zapomenout na své povinnosti.

Svatba má náboženský a transcendentní charakter. Manželství stojí na počátku nového života. Stejně jako se Kristus zasnoubil s církví, uzavírá těsnou jednotu muž se ženou prostřednictvím sňatku.¹⁵² „Muž je hlavou ženy, podobně jako Kristus je hlava církve... Muži, každý z vás ať má svou ženu rád, jako si Kristus zamiloval církev.“¹⁵³ Manželé vytváří počátek nové rodiny, ve které následují Kristova příkladu.¹⁵⁴

Manželství je výjimečné svou posvátností. Tuto svátost si snoubenci udělují sami svým rozhodnutím spojit své životy v jeden. Spojení dvou duší v jednu v sobě skrývá tajemství vyjevené jen manželům. Jedná se o mystické prozření, které je

¹⁵¹ FOJTÍK, K. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 340.

¹⁵² „Ve svobodně ustaveném společenství dvou lidí a v jejich vzájemné lásce a věrnosti se realizuje vůle Stvořitele.“ ADAM, A. *Liturgika*. Praha, 2008, s. 283.

¹⁵³ POKORNÝ, L. *Světlo svátosti a času*. Praha, 1981, s. 77.

¹⁵⁴ „Ve vzájemné lásce manželů, v jejich vzájemné službě a sebeobětování, v jejich snášení a odpouštění, v jejich věrnosti až do smrti se má ukazovat, čím je i v současnosti Kristus pro lidstvo.“ ADAM, A. *Liturgika*. Praha, 2008, s. 284.

umožněno jen odhodlaným lidem zavázat se jednomu člověku na celý život, darovat mu svou lásku, oddanost a důvěru. Svátost manželská má kvůli osobnímu rozhodnutí o jejím přijetí mezi ostatními svátostmi výjimečné postavení. Manželskou svátost nám nikdo udělit nemůže. Jestliže však má být manželství svátostí, musíme o jejím významu a podstatě vědět, jinak se manželství stává pouhým smluvním spojením bez transcendentního významu. Pro zdůraznění a připomenutí posvátnosti sňatku se má svatební obřad provádět za přítomnosti duchovního a členů církve.

11. 1 Věk snoubenců, výběr partnera

Svého životního partnera či partnerku si v dnešní době většinou vybírají sami budoucí snoubenci. Svobodná volba je však pro většinu společnosti vymožeností až druhé poloviny 20. století. Předurčení snoubence a snoubenky či jejich výběr několika členy rodiny je však stále živé i v 21. století. Týká se to především některých šlechtických rodů či velmi bohatých podnikatelů, obchodníků – zkrátka úspěšných rodin s velkým movitým i nemovitým majetkem. Předem domluvené sňatky, které zprostředkovali otcové dětí mezi sebou, jsou běžnou součástí dnešního života i v různých muslimských zemích či v kulturách několika přírodních kmenů – zde může mít na starosti selekci vhodných partnerů i širší společenství daného kmene.

V minulosti byl výběr vhodného partnera významnou úlohou celé rodiny, především otce budoucí nevěsty či ženicha. Sňatkem se jedinci vymanili ze své primární rodiny, která pro ně představovala určité zázemí a ochranu. Otec pro své dcery tedy většinou vybíral muže, který by svou manželku zabezpečil, zajistil slibnou budoucnost a poskytl vhodné sociální postavení. Sociální statut ve většině případů přebírala žena po svém manželovi. V případě, že si žena vzala muže, jehož sociální postavení bylo vyšší než její, získala sňatkem postavení svého manžela. Žena získá manželovo společenské postavení i v tom případě, když si vezme příslušníka nižšího rodu, než je ona sama.¹⁵⁵

¹⁵⁵ „Mesaliance, chápaná jako nerovné manželství mezi příslušníkem šlechtického stavu a osobou stavu občanského, byla závažným společenským i právním problémem. Děti narozené v takovém manželství bývaly vylučovány z práv a privilegií, které byly vyhrazeny jen potomkům rodičů

U sedláků, statkářů a majitelů rozlehlejších zemědělských usedlostí byla důležitá nevěsta s velkým věnem a hospodářskými zkušenostmi. „V roce 1744 se vrátil dědic větší chalupnické usedlosti z vojny a přivedl si s sebou manželku. Vzhledem k tomu, že manželka jeho, kterou sobě tam na vojně pojal, k tomu z mládí zvedená nebyla selskou práci konati, musel statek postoupit svému bratrovi.“¹⁵⁶ Nejpřísněji se vybíraly nevěsty pro dědice nemovitostí. Tato žena musela mít vhodné společenské postavení i vysoké věno, díky kterému by poté její manžel mohl vyplatit své sourozence.¹⁵⁷

U kandidátky na manželku se posuzovala i její morální bezúhonnost. Pokud svobodná dívka nebyla již pannou, klesala její šance na sňatek se sociálně rovným partnerem. Základním požadavkem na dobrou manželku byla její šikovnost při vedení domácnosti a péči o děti. Říkalo se, že „nestojí dům na zemi ale na ženě...Dobrá hospodyně dům střeže, nešetná jej v rukávě roznese...Muž v domě hlavou, žena duší.“¹⁵⁸

Na vesnicích se kritéria na vhodného manžela pohybovala okolo výše jeho majetku, společenské úcty a postavení. Matky svým dcerám často radily, aby si vybraly muže který by „...byl zdravý, pohledný, vzdělaný, aby nebyl holkař a nepil.“¹⁵⁹ Rodiče svým dětem kladly na srdce, aby si za svého partnera zvolily osobu pracovitou a oplývající zdravým – dispozice důležité proto, aby bylo o jejich děti dlouhodobě postaráno. Zatímco rodiče si přáli bohatého zetě či majetkově zabezpečenou a cudnou snachu, mladé dívky toužily po krásném a oblíbeném mláďenci a muži po sličné a hodné ženě. Sňatky pro peníze byly sice běžnou záležitostí, ale pro všeobecné povědomí společnosti byly svatby pro peníze spíše morálním poklesem. Pochybovačné a pomlouvačné řeči týkající se takovéto svatby však v sobě někdy skrývaly spíše špatně ukrytou závist. Mezi dochovanými pořekadly se nachází

šlechtického stavu, například z držby fideikomisu či ze zastávání některých dvorských úřadů.“ MALOŇ, L. Šlechtické mesaliance na přelomu 19. a 20. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 87.

¹⁵⁶ KLÁŠTERSKÁ, A. Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století. In *Historická demografie 22*. Praha, 1998, s. 164.

¹⁵⁷ „Sestry dědiců měly vyhlídky na uzavření výhodného sňatku lepší – sňatek s mužem z nižší sociální vrstvy jim ve srovnání s jejich bratry hrozil méně často.“ KLÁŠTERSKÁ, A. Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století. In *Historická demografie 22*. Praha, 1998, s. 167.

¹⁵⁸ Skanzen Přerov nad Labem – informace z návštěvy výstavy.

¹⁵⁹ HEROLDOVÁ, I. Současná svatba na vesnici v Čechách a na Moravě. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 59.

například tyto: „kdo se pro peníze žení, prodává svou svobodu...Žena bohatá hrdá a v řečech k muži tvrdá....Při velikém věnu poslouchej, muži, ženu!“¹⁶⁰

Výběr vhodných manželek či manželů nebyval striktně jen záležitostí rodičů. Budoucí novomanželé mívali svůj poradní hlas. Mladí lidé se na vesnicích navzájem znali, potkávali se na zábavách a slavnostech. Bohatší a společensky výše postavení svobodní mládenci a dívky se mohli blíže poznat na bálech, hostinách či koncertech. Sportovně založená mládež se mohla sblížovat při tenise, bruslení, procházkách či jízdě na bicyklu. Své zalíbení a okouzlení partnerem druhého pohlaví mohli dát svým rodičům najevo a pokud se jejich názory shodovali, mohli se začít jednat o svatbě. Častým jevem byly sňatky nevěst s muži, kteří byli stejné profese jako ženin otec. Na vesnicích a menších městech nebylo výjimkou, že rodiče dávali svým dětem při výběru partnerů mnohem větší pravomoci.

Jak na vesnicích, tak i mezi bohatšími rodinami a šlechtickými rody, nebyli výjimkou tzv. prostředníci. Jejich úkolem bylo najít vhodného partnera. Devízou zprostředkovatele tedy byly čilé společenské styky a přehled o svobodných dívkách a mládencích, jejich majetkových poměrech i charakteru. „Při hledání partnera byla zohledňována...kritéria: majetkové postavení rodiny, její rodinné i jiné vazby, konfese apod.“¹⁶¹ Prostředník pověřený určitou zakázkou vhodným způsobem zjišťoval v různých rodinách, obcích, šlechtických sídlech, zábavách i slavnostech, zda by se pro jeho klienta nenašla vhodná partie, která by splňovala veškeré požadavky.¹⁶² Někteří prostředníci, jejichž poslání bylo vyzraženo, mohli být uplaceni. Důvodem korupce bývala přesvědčivější interpretace kvalit možného budoucího ženicha, nebo zamlčení skutečností, které by mohly potencionální manželský svazek překazit.¹⁶³ Pokud si rodina nenajala zprostředkovatele, ujala se

¹⁶⁰ Skanzen Přerov nad Labem – použity informace, které byly součástí výstavy.

¹⁶¹ HOLÝ, M. Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500 – 1620). In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 11.

¹⁶² „V předbělohorské době docházelo k výběru partnera z některého šlechtického rodu ze zahraničí,..., zejména z prostředí Svaté říše římské národa německého...K hledání nevěsty mimo země Koruny české docházelo v 16. století...především v okruhu dvorské šlechty, resp. těch aristokratických rodů, jejichž příslušníci byli ve službách habsburského dvora.“ HOLÝ, M. Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500 – 1620). In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 10.

¹⁶³ Například informátor pověřený rodinou z Hanau, aby o Albrechtu Smiřickém zjistil co nejvíce, posílá do Hanau list, kde je „...výčet panství a rodokmen Smiřických až k r. 1380, jsou tu popisovány i schopnosti Jana Albrechta, jeho duševní a tělesné přednosti. Informátor však přeskočil temné stránky rodinných poměrů: nepsal o sestře..., uvězněné na zásah vlastní matky kvůli domnělému milostnému skandálu, a o duševně postiženém bratru Jindřichu Jiřím jednoduše pomlčel.“ LEMBERGOVÁ, M. Hanavské zasnuby Albrechta Jana Smiřického. *Dějiny a současnost*, 1994, roč.

sama role vyjednávače. „Knížecí rodiny se syny na ženění sondovaly, obvykle při společných slavnostech – svatbách, křtech, pohřbech nebo velkých lovech –, zda námluvy jejich dětí mohou mít vyhlídky na úspěch.“¹⁶⁴

Mladé dívky většinu času svého dospívání věnovaly svým představám o romantické lásce a vysnívaly si ženicha. Nešťastně zamilovaná dívka nebývala výjimkou. Neopětovaná láska byla častokrát důvodem k praktikování pohanských rituálů. Mladé slečny si s ostatními děvčaty zkoušely různými způsoby věštit svého budoucího milého a datum své svatby.¹⁶⁵ Budoucí nevěsty prý bývaly označeny vlaštovkami – „nad kterým stavením často vlaštovky létají, tam se bude jistě děvče vdávat.“^{166 167}

Některé osoby se spolu brát nemohly. Zákazy se týkaly osob, které byly ve vztahu blízkého příbuzenství. Toto omezení se ale nelíbilo především aristokracii, která chtěla udržovat svůj majetek a državy i po sňatku jen v rámci rodiny. Šlechta si časem vymohla na církvi výjimky – církevní dispens – díky kterému se mohli mezi sebou navzájem brát i blízcí příbuzní. Důsledky těchto sňatků bývaly nejčastěji genetické poruchy potomků šlechtického páru.

Kromě sňatků mezi bratřenci a sourozenci byly katolickou církví a státem zakázány „...sňatky se sourozenci rodičů,..., se sourozenci či bratřenci nebo sestřenicemi zemřelého partnera....Sňatek nemohly uzavřít osoby již odsouzené do těžkého žaláře a k trestu smrti, právě tak byl vyloučen sňatek, jestliže mu předcházela vražda partnera, na které se zamýšlený nový partner podílel či o ní jenom věděl,...,

16, č. 6, s. 15, 16.

¹⁶⁴ LEMBERGOVÁ, M. Hanavské zasnuby Albrechta Jana Smiřického. *Dějiny a současnost*, 1994, roč. 16, č. 6, s. 15.

¹⁶⁵ Například se vezmou „...tři talíře. Na jeden se položí prsten, na druhý klíč a na třetí hřeben. Dívce se zavážou oči a jde k talířům. Sáhne-li na prsten, vdá se...Sáhne-li na klíč, přijde pro ni sedlák. Sáhne-li na hřeben, běda!“ JEDLAN, J. Jak zkoušejí dívky své vdavky na Struhařovsku. In *Český lid, 12: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1903, s. 165.

„V rituálech milostné...magie hrály velkou roli části těla (chlupy, vlasy, nehty, krev) zastupující člověka, jehož očarování bylo cílem. Stejnou funkci mohly mít i předměty, které dotyčný nějaký čas nosil při sobě.“ NACHTMANNOVÁ, A. Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zasnubách a svatbě v 2. polovině 16. a v 17. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 47.

¹⁶⁶ Skanzen Přerov nad Labem – použity informace získané při návštěvě výstavy.

¹⁶⁷ „Na Nymbursku si svobodná děvčata schovávala po jednom krásném jablíčku od Štědrého večera a na Nový rok čekala, až budou vycházet lidé po mši z kostela. Když spatřila prvního hezkého chlapce, začala jablíčko jíst a přála si, aby on byl tím vyvoleným.“ Skanzen Přerov nad Labem – informace získané na výstavě.

osoby duchovní s vyšším svěcením a osoby řeholní po složení slavných slibů.¹⁶⁸ Svatební obřad byl zakázán i u osob spojených duchovním poutem kmotrovství.¹⁶⁹

Co se týče věku vhodného k uzavření sňatku, nebyly výjimkou nevěsty staré jen 16 let. V období středověku byla u nás zletilost stanovena u dívek na 14 (v některých oblastech i 12) let. Městský mládenec byl plnoletý ve 14 letech. U dívky z vyšší šlechty byla hranice stanovena na 14 let, u nižší šlechty na 15let. Muž z vyšší šlechty byl plnoletý v 16 letech, z nižší šlechty v 17letech.

Postupem času se však věková hranice pro uzavření sňatku zvyšovala. Během 18. století se věk nevěst pohyboval v průměru okolo 23 let. Ženichům bývalo okolo 27 let. Na venkově bývali snoubenci mladší než novomanželé ve městech. V průběhu 19. století sňatkový věk stále mírně stoupal. „Zletilosti se dle občanského zákoníku nabývalo ve 24 letech...A kromě toho, v letech 1849-1855 bylo k uzavření sňatku třeba povolení, které vystavovaly obecní úřady.“¹⁷⁰ V první polovině 19. století se věk nutný k uzavření manželství snížil na 21 let. Po druhé světové válce klesl věk nevěst v průměru na 20 let a mužů na 23 let. V druhé polovině 20. století byl věk zletilosti snížen na 18. Nebylo výjimkou, že se mladý pár bral před hranicí zletilosti – k tomu jim postačil souhlas rodičů.

Často docházelo i ke sňatkům dívek s vdovci¹⁷¹ či mladíků s vdovami. „Mládenci se ženili s vdovami skoro dvakrát častěji, než se dívky vdávaly za vdovce.“^{172 173}

¹⁶⁸ MACKOVÁ, M. Sňatek ve světle rakouského Všeobecného občanského zákoníku. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 68.

¹⁶⁹ Od 12. století se církev snažila co nejvíce zamezit rozlukám manželství a to i mezi lidmi duchovně spřízněnými (např. mezi mužem a ženou, kteří kdysi byli kmotry stejnému dítěti). „V určitých případech byla rozluka úplná, protože církev rozhodla, že zákonně manželství nikdy neexistovalo,..., a bylo prohlášeno za neplatné. K tomu mohlo dojít pouze tehdy, existovaly-li...překážky: blízký příbuzenský vztah, duchovní spřízněnost nebo dřívější sexuální vztah, například mezi mužem a příbuznou jeho nastávající...“ OTIS-COUR, L. *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha, 2002, s.57.

¹⁷⁰ FIALOVÁ, L. Sňatkový věk obyvatelstva Starého Města pražského v 19. století. In *Documenta Pragensia XIII (1996), Žena v dějinách Prahy*. Praha, 1996, s. 178.

¹⁷¹ Pořekadel týkajících se svatby s vdovcem se také zaznamenalo několik. „Dívka vytáhne z doškové střechy několik stébel, běží s nimi do světnice a počítá stébla. Je-li stébel počet lichý, dostane vdovce, je-li počet sudý, provdá se za mládence.“ JEDLAN, J. Jak zkoušejí dívky své vdavky na Struhařovsku. In *Český lid, 12: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1903, s. 165.

¹⁷² SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy a manželství na příkladu městečka Dašic 1563 – 1652. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 41.

¹⁷³ „Například zakladatelka schwarzenberského jmění, Anna Neumannová z Wasserleonburgu..., byla už mnohokrát vdovou, když se vdala roku 1617 po šesté a naposled ve svých 81 letech za 30-letého Jiřího Ludvíka, říšského hraběte ze Schwarzenbergu.“ BASTL, B. Mezi mocí a bezmocí-úvahy o každodenním životě šlechtičen v raném novověku. *Dějiny a současnost*, 1994, roč. 16, č. 3, s. 24.

11. 2 Právní úprava sňatku

Poté, co se začalo formovat křesťanské myšlení a vytvářet dogmata pro ctnostný život, začala církev ovlivňovat zvyky a tradice pohanů. Jedním z nevídaných obyčejů byly tajné sňatky, polygamie a bigamie.¹⁷⁴ Na našem území se jako první státník snažil omezit mnohoženství kníže Břetislav svými dekrety. Problémy s tajným uzavíráním manželství církev vyřešila až v 16. století na Tridentském koncilu.¹⁷⁵ Zde se církevní shromáždění usneslo na neplatnosti manželského svazku uzavřeného neveřejnou cestou.¹⁷⁶ Do té doby se čeští duchovní snažili necírkevní sňatky omezovat veřejnou osvětou a vyobcováním hříšníků z církevní komunity. K vyobcování u nás docházelo jen málokdy. Pokud se přišlo na tajně uzavřené manželství, byli tito provinilci oddáni znovu před zraky církve. „Už na přelomu 11. a 12. století obdrželi kněží návod, podle něhož měli vštěpovat ve svých kázáních mužům zásadu, aby se nespojovali se žádnou ženou tajným, ale pouze církevním čili veřejným sňatkem.“¹⁷⁷ Tajné sňatky byly platné, i když si snoubenci řekly své ano o samotě nebo jen se dvěma svědky.¹⁷⁸

V 15. století na Florentském koncilu byl pevně stanoven počet svátostí jehož součástí je i svátost manželství.¹⁷⁹ Manželství se mezi svátosti počítalo již od čtvrtého lateránského koncilu.¹⁸⁰ „Manželský závazek se tak stal nejen smluvním

¹⁷⁴ Bigamie – „bi, latinsky dvě, gamos, řecky manželství; postavení osoby, která žije ve dvou manželstvích současně (kdysi se za bigamistické považovaly i druhé sňatky vdovců a vdov...“ BOLOGNE, J. C. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na západě*. Praha, 1997, s. 364.

¹⁷⁵ „Tridentský koncil (1545-1563). Koncil měl dva úkoly – vymezit učení římskokatolické církve proti protestantismu a zavést uvnitř římskokatolické církve kázeňské reformy.“ LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha, 1996, s. 192.

¹⁷⁶ „Z rozhodnutí tridentského koncilu byly od druhé poloviny 16. století vedeny matriky snoubenců.“ KOPIČKOVÁ, B. *Tajné zásnuby a sňatky ve středověkých Čechách. Dějiny a současnost*, 1996, roč. 18, č. 3, s. 8.

¹⁷⁷ KOPIČKOVÁ, B. *Tajné zásnuby a sňatky ve středověkých Čechách. Dějiny a současnost*, 1996, roč. 18, č. 3, s. 8.

¹⁷⁸ „Církevní soudy byly na sklonku středověku zavaleny případy, v nichž se mladá žena zoufale pokoušela přesvědčit soud, že taková slova byla beze svědků pronesena...Dokonce i mladiství mohli uzavřít manželství bez souhlasu rodičů.“ OTIS-COUR, L. *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha, 2002, s. 104.

¹⁷⁹ „Až do doby Petra Lombardského se jejich počet (pozn. svátostí) pohyboval mezi dvěma a pěti. Když ale Petr Lombardský navrhl sedm, toto číslo se (jako dokonalé) rychle vžilo...Sedm svátostí ustanovených Novým zákonem: křest, biřmování, večeře Páně, pokání, poslední pomazání, kněžské svěcení a manželství.“ LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha, 1996, s. 103, 129.

¹⁸⁰ Koncil se sešel roku 1215. Jeho duchovním vládcem byl papež Inocenc III. Koncil odsouhlasil i povinnost tří ohlášek svatby. (pozn. autora)

závazkem mezi lidmi, ale také Bohem, v čemž tkvěla i podstata jeho nerozlučitelnosti.“¹⁸¹

Svátost manželství byla proměněna roku 1811 Všeobecným občanským zákoníkem na dohodu občanů. „Tato právní norma, která do praxe zavedla princip rovnosti před zákonem, vztahující se na všechno obyvatelstvo bez ohledu na společenské postavení jednotlivce,..., sňatek začal být pokládán za dobrovolný smluvní vztah dvou svéprávných jedinců.“¹⁸² Manželství jako smlouvu mezi občany již definoval Josef II. ve svém patentu z roku 1783.

Všeobecný zákoník se zabýval i manželskými smlouvami, zasnubami či osobami, kterým byl sňatek zakázán.¹⁸³ Ke konci 19. století se v rakouských zemích začínal praktikovat i civilní sňatek. Podle zákonů z roku 1919¹⁸⁴ si mohli snoubenci sami zvolit, jestli budou mít sňatek civilní nebo církevní. Dále byl přijat zákon týkající se rozluky.¹⁸⁵ Ústava z roku 1920 vyšla vstříc ženám a uzákonila rovnost pohlaví. Zákon roku 1950 zakázal sňatky církevní. Dnes si mohou snoubenci znovu vybrat mezi občanským a církevním obřadem.

¹⁸¹ KOPIČKOVÁ, B. Tajné zasnuby a sňatky ve středověkých Čechách. *Dějiny a současnost*, 1996, roč. 18, č. 3, s. 9.

¹⁸² MACKOVÁ, M. Sňatek ve světle rakouského Všeobecného občanského zákoníku. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 67.

¹⁸³ „Zákoník z roku 1811 omezil sňatky mezi příbuznými, sňatky čeledi a tovaryšů; postavil je pod kontrolu vrchnosti či magistrátu. O čtyři roky později...povinnost žádat souhlas k sňatku... - netýkalo se šlechty, knížecích městských a panských úředníků, profesorů, advokátů, měšťanů, majitelů domů a statků, mistrů a majitelů továren.“ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*. Praha, 1999, s. 81.

¹⁸⁴ ČSR převzala rodinné právo ze zákoníků z roku 1811. „Veškerá moc v manželství náležela muži. Žena měla postavení srovnatelné s dětmi a duševně nemocnými. Muži bylo přiznáno právo být hlavou rodiny, ženě uložena povinnost následovat manžela.“ MUSILOVÁ, D. Pokusy o rekodifikaci rodinného práva v Československu v letech 1919-1938. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 95.

¹⁸⁵ „Zákon rozlišoval mezi rozvodem a rozlukou. Rozvod zprošťoval manžele povinnosti žít ve společné domácnosti, manželství však nadále formálně existovalo...Rozloučení manželé mohli uzavřít nový sňatek.“ MUSILOVÁ, D. Pokusy o rekodifikaci rodinného práva v Československu v letech 1919-1938. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 97.

12. Rituál zasnub

Dříve, než se sestavila a podepsala svatební smlouva, která samotnému sňatku předcházela, musel se zákonitě odehrát rituál namlouvání. Během namlouvacího období se měl mladý pár blíže seznámit. Úkolem mladíků bylo své vyvolené nosit všelijaké malé dárečky, lichotit jí a okouzlovat. Dívka na jeho dvoření měla reagovat cudnými úsměvy a ruměncem v tváři. Tyto romantické představy se do reality promítaly v podobě předem poslopně určených kroků, které lze považovat za vžitě tradice společnosti. Sled a podobu jednotlivých etap namlouvání byl mladým snoubencům předáván jejich rodinou a známými. Tato etiketa zasnubovacího rituálu měla svá pravidla. Některá se dodržovala více, jiná méně. Mezi ty méně splnitelná pravidla patřilo zdržení se jakýchkoliv důvěrnějších dotyků. V nestřežených okamžicích s určitostí docházelo k intimnějšímu oťukávání mladého páru.

Pravidla, která se však skoro bez výjimky dodržovala ve všech společenských kruzích, se týkaly vyměňování drobných pozorností mezi budoucími snoubenci. Různými prezenty si tak mohli partneři dávat oficiálně najevo svou vzájemnou náklonnost. Dívky nejčastěji chlapcům dávaly šátečky, vyšívané ubrousky, kapesníčky a stužky. Speciálním dárkem určený vyvolenému muži byl favor. „V době třicetileté války měl tvar stuhý nebo několika stuh pošitých perlami, vyšívaných a doplněných šperky, které si muži vplétali do dlouhých vlasů. Po polovině století se změnil v rozetu ze stuh a krajek připínanou na pravé rameno.“¹⁸⁶ Tato forma dárků se samozřejmě vyskytovala spíše ve vyšších společenských kruzích. Jejich obdobou u chudších vrstev byla různá seskupení pentliček a stužek, často vyšívaných. Dávání dárků a šeptání něžných slovíček patřilo do sféry neoficiálních kroků námluv.

Oficiálně a veřejně se „námluvy obyčejně odehrávaly v domě nevěsty a měly ustálený průběh. Ženich přicházel na námluvy v doprovodu svého otce, družby –

¹⁸⁶ NACHTMANNOVÁ, A. Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zasnubách a svatbě v 2. polovině 16. a v 17. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 47.

tlampače¹⁸⁷, rychtáře a obecního písaře (většinou učitele).“¹⁸⁸ Otec budoucího ženicha demonstroval hodnotu majetku, který hodlal po svatbě převést na svého syna. Jako odpovědi se mu dostalo ujištění od otce nevěsty, že ani jeho dcera z domu neodejde s prázdnou.

Žádost o ruku byla povinností ženicha. Až do 19. století muž žádal o ruku své vyvolené její rodiče. Jestliže byla jejich odpověď kladná, mohl se muž vyslovit dívce a zeptat se jí, zda by s ním nechtěla vstoupit do stavu manželského. Dívka mohla samozřejmě odmítnout. Pokud ale nabídku k sňatku přijala, dostala od muže zásnubní prstýnek a květinu. „Oficiálně to byla první příležitost, kdy se směli mladí lidé políbit.“¹⁸⁹

Pár, který se zasnoubil, spolu o samotě trávil jen nepatrné okamžiky. Většinu společně stráveného času totiž snoubenci museli pobývat v blízkosti svých rodičů. Doba zasnoubení byla protkána častými návštěvami ženicha s rodiči v příbytku snoubenky. Období čekání na slavnostní okamžik v kostele bývalo vyplňováno milostnými vzkazy, dopisy a výměnou dárků.

Během námluv se dojednávala výše věna nevěsty a rozsah ženichova majetku, který mu po svatbě připadne. Poté, co družba vyjednal podmínky vhodné pro všechny zúčastněné, se uzavřela svatební smlouva a začala se připravovat svatba. V některých krajích bývalo zvykem, že „řečník vkládal její (*pozn. nevěstinu*) ruku do ruky ženichovy, vyptav se před tím znovu na souhlas obou snoubenců a rodičů...“ i po uzavření svatební smlouvy.

V současné době se zasnuby minimalizovaly na žádost o ruku a navléknutí zásnubního prstenu. Po souhlasu budoucí nevěsty následuje menší oslava v kruhu rodiny a přátel. Oficiální i neoficiální návštěvy rodičů a snoubenců v sobě skýtají spíše zdvořilostní prvek. Dnešní mladí lidé s rodiči již neřeší kdo jaké věno do manželství přinese.

¹⁸⁷ „Na Skalicku a Náchodsku bývali družba a ženich, již když šli na námluvy, ozdobeni na rukávech rozmarinou.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 8.

¹⁸⁸ Skanzen Přerov nad Labem – informace získané z návštěvy výstavy.

¹⁸⁹ LENDEROVÁ, M. Sňatek jest spojení muže a ženy...: vstup do manželství v 19. století. In *Oznamuje se láskám našim...výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 25. 5. – 16. 9. 2007*. Pardubice, 2007, s. 10.

13. Smlouvy týkající se svatby

Do 18. století měly svatební smlouvy závaznost právního aktu svatby, která byla jen symbolicky završena sňatkem v kostele. Svatební smlouva garantovala výši věna,¹⁹⁰ výbavy, jitřního daru,¹⁹¹ honosnost svatební hostiny, ošetření budoucího příbytku novomanželů či příslib rodičů pomoci mladému páru při jejich problémech. „Ve smlouvě byly vytčeny posléze také všechny právní otázky, týkající se na př. za starších časů povinností robotních, převzetí váznoucího dluhu, splátek věna, doby, kdy živnost bude převzata atd.“¹⁹²

Obsah smlouvy se někdy stával předmětem sporů. Nejen výše věna bývala ošemetnou záležitostí. Na hladký průběh projednávání svatební listiny a vyjednávání kompromisů dohlížel družba. Přítomni bývali i ceremoniáři, kteří „...ohlašovali promluvy každé zúčastněné strany.“¹⁹³ Po dojednání jednotlivých podmínek oddavek, které se do svatební smlouvy zapsaly, se přikročilo k jejímu podpisu. Součástí stvrzení smlouvy byly i sliby budoucích manželů a rodičů nevěsty, že sňatek je právoplatně dohodnutý. Při podpisu byli přítomni i svědci, kteří v budoucnu dbali na přesné plnění a dodržování smlouvy.

Na přelomu 18. a 19. století přestávala mít svatební dohoda tak zásadní význam, jaký mívala dříve. Klíčovým prvkem svatby se stával samotný oddací akt v kostele, kde se snoubenci zavázali sami sobě již definitivně, bez možnosti svatbu odříci. Aby ke sňatku ale vůbec mohlo dojít, musela být svatební smlouva schválena příslušnými úřady. Dohody o předpokladech uzavření sňatku si tedy udržovaly i nadále své významné postavení.

Formální podoba svatebních smluv byla již předem dána. Do předlohy se doplňovaly osobní údaje snoubenců a jejich rodičů. Písaři, kteří se chtěli zmíněným osobám nějakým způsobem zavděčit, si na formulacích dávali obzvláště záležet. Nezřídká jejich součástí bývaly i formální žádost muže o ruku nevěsty a její

¹⁹⁰ „Svatební smlouva...stanovovala povinnost tzv. obvěnění, tedy právního zajištění případného vdovského podílu na ženichově majetku pro případ jeho smrti...Obvěnění obnášelo dle zákona nejméně 2,5 násobek výše věnné částky...Tento 2,5 násobek se týká pouze nevěsty, která byla ještě panna.“ HOLÝ, M. Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500-1620). In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 13.

¹⁹¹ Jitřní dar = finanční odškodnění nevěsty po svatební noci. (pozn. autora)

¹⁹² VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 11.

¹⁹³ FOJTÍK, K. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 337.

květnatá odpověď. Zřídka bývaly zhotovovány i dvě verze smluv. Jedna oficiální, která se předala úřadům a druhá ta pravdivá, podle které se budoucí manželé řídili. Důvodem bývalo nejspíše zachování většího soukromí a mystifikování úřadů týkající se majetkového uspořádání.

Smlouvy byly rozděleny do několika částí. První, úvodní úsek, se týkal konkrétního ženicha a nevěsty, kteří slibují, že spolu v lásce a porozumění stráví zbytek života.¹⁹⁴ Další odstavec se zabýval majetkem, který rodiče ženicha svému synovi předají. Navazující část vypočítávala vklad nevěsty. Čtvrtá část obsahovala příkladu výměnku pro rodiče, na jejichž hospodářství budou novomanželé bydlet. Výměnkem se zde myslel příbytek pro stárnoucí rodiče, určená část pole, chléva či vhodné podmínky pro chov několika málo zvířat.

V průběhu 19. století přestávalo být sepisování svatebních smluv podmínkou sňatku a později dohody zcela vymizely. V současnosti jsou jejich obdobou předmanželské smlouvy, které se ale týkají spíše případného porozvodového uspořádání společného majetku. Svatební smlouvy se zabývaly majetkovým vyrovnáním pro ženu a jejich děti po smrti manžela. Upravovaly také vztahy a finanční poměry v současném životě manželů.

Svatební smlouvy nemohly podepsat osoby, které „...byly před tím uznány za „zuřivé, šílené a blbé“,..., nesvéprávné (*pozn. např. neplnoleté*), ovšem za ty...je mohli uzavřít jejich rodiče.“¹⁹⁵ Svatební smlouvy mohly být také prohlášeny za neplatné.¹⁹⁶

Uzavření smlouvy bylo skoro vždy důvodem k veliké oslavě. Hostina se pořádala za účelem velebení budoucích novomanželů. Oslavovaly se také dohodnuté předpoklady sňatku. Podle počtu hostů a majetkových možností rodičů snoubenců mohla hostina trvat i několik dní. „Slavnostní veřejné dotvrzování svatebních smluv se konalo zpravidla za přítomnosti rychtáře a písaře nejčastěji v domě nevěstiniých rodičů. Při sňatcích dívek – sirotek a vdov se obě strany setkávaly obvykle na

¹⁹⁴ „Ženich...a nevěsta...chtějí spolu dle křesťansko-katolického způsobu řádně do stavu manželského vstoupiti...k čemuž prosí Pána Boha všemohoucího, aby jim svou milost a požehnání uděliti ráčil.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 10.

¹⁹⁵ MACKOVÁ, M. Sňatek ve světle rakouského Všeobecného občanského zákoníku. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 68.

¹⁹⁶ Například když se jeden ze snoubenců proti sňatku vzbouří, nebo když chce jedna ze smluvních stran smlouvu změnit a druhá strana s tím nesouhlasí. (*pozn. autora*)

radnici.“¹⁹⁷ Nejčastěji následující den po uzavření svatební smlouvy byla listina přinesena na úřad, kde bylo vydáno povolení k ohláškám.

Svatba se ohlašovala v kostele, ve většině případů třikrát. Určitou výsadou bohatších ženichů bývaly ohlášky jen jedny, které měly svou obřadností a velkolepostí nahradit ty zbývající.¹⁹⁸ K ohláškám většinou docházelo při nedělních mších a kázání nebo o svátcích. V té době, kdy se ohlášky měly v kostele přečíst, zůstávala zasnoubená dívka doma. Jednala tak kvůli pověrám prorokujících nešťastné manželství dívce, která se svých ohlášek veřejně zúčastnila. K prvním ohláškám docházelo zhruba tak tři týdny před svatbou. V posledních týdnech před sňatkem také docházeli snoubenci do kostela, kde s duchovním rozebírali význam a smysl manželství, domlouvali formality ohledně svatebního obřadu a chodili na zpověď.

Ohlášky řízené církví byly po vzniku Československé republiky roku 1918 doplněny o ohlášky občanské, které „ se uveřejňovaly formou vývěsku na obecním úřadu.“¹⁹⁹ Po roce 1945 se začaly církevní ohlášky z veřejného života vytrácet.

Hlavním cílem ohlášek bylo oznámení o chystané svatbě dvou konkrétních lidí. Pokud někdo ve farnosti či blízkém okolí věděl o okolnostech, které by svatbu znemožňovaly (jeden z partnerů již je ženatý, snoubenci jsou blízcí příbuzní...), měl tyto komplikace nahlásit.

¹⁹⁷ FOJTÍK, K. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 336.

¹⁹⁸ „Objednávali si...do kostela k ohláškám hlučné interády, při nichž trouby vřískaly a bubny hlučely tím déle a tím úsilněji, čím tučnější byla odměna, za tuto produkci slíbená.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 15.

¹⁹⁹ SLUKOVÁ, A. *Svatba, průvodce pro začátečníky i pokročilé*. Praha, 2001, s. 13.

14. Svatební výbava, věno

Do výbavy, kterou nevěsta přinášela po svatbě do domu ženicha, náležely různorodé potřeby do domácnosti – povlečení, peřiny, nádobí, nábytek, šperky, ošacení.²⁰⁰ Nákladnost částí výbavy se lišila podle společenských kruhů. Chudší nevěsty mívaly ve výbavě jen základní potřeby do domácnosti a hospodářství, několikery obyčejné šaty a nanejvýš dvoje šaty sváteční. Bohatší novomanželky dostávaly od své rodiny honosnější vybavení. Některé dívky, které byly součástí šlechtického dvora nebo u něj pracovaly, mohly od svého pána dostat výbavu i věno. „Dvorní dámy i služebné dostaly...látky, kožešiny a ozdoby na svatební šaty....Kromě šatů ke svatbě získaly některé dámy ještě kožich...a také ložní prádlo...Součástí bývala jedna nebo více truhel, do kterých si ženy výbavu ukládaly.“²⁰¹

Do věna²⁰² býval zahrnut movitý (např. hospodářská zvířata) i nemovitý majetek a peněžitý obnos. „Výbava měla představovat asi pětinu celkové výše věna.“²⁰³ Při uzavírání svatebních smluv bývala výše věna záležitostí dlouhých a mnohdy velmi vášnivých sporů mezi rodiči snoubenců. Věno bývalo někdy tak vysoké, že se muselo vyplácet nevěstě po částech. Finanční část věna se poté u dědiců hospodářství využívala k vyplacení ostatních sourozenců.

Pokud někdo z novomanželů zemřel do roka a do dne od svatby, pozůstalý partner nedostal věčné věno, ale jen věno 'do roka a do dne', pod jehož názvem se skrývala určitá, předem dohodnutá částka. O věčné věno se jednalo tehdy, kdy „...za přinesení určitého věna do manželství získala manželka pro případ vdovství nárok

²⁰⁰ „Prádlem nebývaly nevěsty bohaty...na př. mívaly všeho všudy tři, čtyři košile z domácího plátna...,všední šaty všechny z domácí příze, kabátky...,dvě šněrovačky, tři i více velkých šátků na hlavu,.....několik malých šátků na krk,....nízké střevíce zimní,....a parádní střevíce sváteční.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 9.

²⁰¹ HAJNÁ, M. Kterak se tělesného hříchu uvarovati, svatby dívek z rožmberského fraucimoru koncem předbělohorské doby. *Dějiny a současnost*, 2003, č. 4, s. 25.

²⁰² „Saské právo nezná věno ani obvěnění, nýbrž pouze morgengabe (jitřní dar)...Instituci věna formuluje Koldínův zákoník...Narozdíl od Koldína *litoměřický Extrakt* neznal obvěnění, proto se snaží ženu zabezpečit vdovu jinými způsoby....Žena má být podle saského práva zajištěna doživotním požívacím právem k nemovitosti.“ HRUBÁ, M. Sňatek a zabezpečení nevěsty ve světle pramenů předbělohorských měst. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 22.

²⁰³ LENDEROVÁ, M. Sňatek jest spojení muže a ženy...: vstup do manželství v 19. století. In *Oznamuje se láskám našim...výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 25. 5. – 16. 9. 2007*. Pardubice, 2007, s. 10.

na určité plnění z pozůstalosti.“ Manželé se tedy po uplynutí jednoho roku stávali společnými vlastníky usedlosti. O společném vlastnictví manželů však musela být uzavřena konkrétní smlouva.

Vdova měla po smrti manžela nárok na 2, 5 násobek věna, které po svatbě dala svému muži. Na trojnásobek svého věna měla po úmrtí manžela nárok dívka, která si vzala vdovce. S věnem se nesmělo obchodně disponovat. Pokud nevěsta od svých rodičů věno nedostala, mohla ho soudně vymáhat. Rodiče ale nebyli povinni svou dceru vyplatit, pokud se svatbou nesouhlasili. Manželka mohla během manželství disponovat s obvěněním²⁰⁴ či jitrním darem.

14. 1 Povinnosti před svatbou, svatební oznámení, loučení se svobodou

Jakmile je známo datum svatby, začne období příprav. Starosti s klidným průběhem předsvatebního i svatebního veselí spočívaly většinou na bedrech žen. Hlavním úkolem byla příprava malých pohoštění během svatebního dne a poté i konečné hostiny. Několik týdnů před svatbou se většinou v domě nevěsty shromažďovaly potřebné suroviny na vaření, které sem zasílaly ostatní ženy z vesnice a známí a příbuzní obou snoubenců. Kromě přípravy jídel se uklízela, opravovala a zkrášlovala obydlí rodičů nevěsty i ženicha, neboť právě v těchto místech se ve svatební den očekávala vysoká fluktuace hostů. Do domu nevěsty se také dovážely svatební dary. Mezi sebou se obdarovávaly i rodiny snoubenců. Navzájem si vyměňovaly šátečky a velké ozdobné svatební koláče. „Na Ještědsku bývalo zvykem, že dával ženich dárky také nejbližším příbuzným nevěstiným. Domácí mužští dostali od ženicha pěkné košile, z ženských každá na šaty nebo alespoň šáteček. Čím bohatší byl ženich,...,tím cennější byly jeho dary.“²⁰⁵

Zvaní na svatbu se odehrávalo ve dvojí podobě. Jednou z nich je psaná forma – svatební oznámení. Dříve zval na svatbu hosty písemně otec, popřípadě oba rodiče nevěsty. Postupem času se však iniciátory oznámení stávali sami snoubenci. Formou oznámení býval nejčastěji ozdobný dopis či kartička. Čím urozenější a bohatší budoucí manželský pár byl, tím zdobnější a nákladnější bylo i oznámení.

²⁰⁴ „Obvěnění – dar majetného ženicha nevěstě k rozmnožení jejího věna.“ SLUKOVÁ, A. *Svatba, průvodce pro začátečníky a pokročilé*. Praha, 2001, s. 14.

²⁰⁵ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 22.

Známým a příbuzným se rozesílaly dvě verze. Na jedné bylo jen stručné spravení o chystané svatbě a pozvánkou na slavnostní obřad. Druhá verze obsahovala i pozvání na svatební hostinu. U šlechticů bývaly hostiny laděny tématicky, takže součástí pozvánky bývaly i přesné pokyny týkající se oblečení svatebčanů. „Slavností, doplněných ještě o turnaje,...,se účastnil co největší počet hostů, oblékaných někdy v erbovních barvách ženicha a nevěsty.“²⁰⁶

Ručně psané pozvánky se začaly u šlechty nahrazovat v druhé polovině 18. století pozvánkami tištěnými.²⁰⁷ Svatební oznámení se rozesílalo asi dvanáct dnů před svatbou, přičemž delší doba hostů na přípravu a zorganizování si času byla vždy vítanější.

Další obdobou pozvánek byly aktivní iniciativy družby, který s muzikanty vyhrával po celé vesnici a obcházel jednotlivé domy ve kterých zval jejich obyvatele na obřad i hostinu.²⁰⁸ Dnes na svou svatbu většinou osobně zvou hosty sami snoubenci či jejich rodiče.

V některých z posledních dnů před svatbou snoubenci pořádali loučení se svobodou – svícu. Nevěsta si do domu rodičů pozvala své kamarádky a ženské příbuzné. Po společné večeři si dívky povídaly a přitom dodělávaly poslední přípravy na svatební den. Z rozmarýnu a myrtoových větvíček pletly věnečky, svatebčanům připravovaly ozdoby na šaty, zdobily dům i vůz. Pokud se dívka do manželství těšila, byl večer brán jako oslava nové životní etapy. Málokterá nevěsta si však v minulosti mohla vybrat ženicha podle svých představ, a tak se svíca²⁰⁹ někdy zvrhla v plačtivé údolí dívek a žen, které budoucí nevěstu litovaly a soucítily s ní. Pokud byli snoubenci z jedné vesnice, na zbytek večera se ženich se svými přáteli mohl připojit k nevěstě a loučení se svobodou strávili spolu. Postupem času se svíca proměňovala v bujaré

²⁰⁶ NACHTMANNOVÁ, A. Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zasnubách a svatbě v 2. polovině 16. a v 17. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007.* Pardubice, 2007, s. 51.

²⁰⁷ „Rozsáhlá sbírka (pozn. tištěných svatebních oznámení), se nachází v rodinném archivu choltických Thunů ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.“ LENDEROVÁ, M. Řeč svatebních oznámení. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007.* Pardubice, 2007, s. 107.

²⁰⁸ „Vzácně vážený pane hospodáři a paní hospodyně! Neračte nám za zlé míti, že jsme se opovážili do vašeho domu bez vašeho dovolení vstoupiti,...,Pročež jak pan ženich, též i panna nevěsta a z obojí strany páni rodičové vás srdečně a vroucně žádají,...,abyste se najítí dali, a s těmi novomanželi k jejich potvrzení církevnímu do chrámu,...,cestu vážili...“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba.* Praha, 1926, s. 17.

²⁰⁹ Loučení se svobodou – jinak také „vínek, zpívání, zapíjení brány...“ FROLEC, V. Svatební obřad v současnosti. In *Svatební obřad, současný stav a proměny.* Brno, 1983, s. 288.

oslavy a zábavy s erotickým podtextem. Vití věnečků, smutek a nervózní obava z nejisté budoucnosti se změnila na popíjení a užívání si posledních hodin svobody.

15. Vhodné místo a dny pro uzavření sňatku

Doba konání svatebních obřadů byla ovlivňována liturgickým kalendářem a zemědělskými cykly. Nejčastěji se svatby konaly na podzim a v zimě, kdy nebylo tolik práce na polích. Dalším důvodem také nejspíše bylo, že v tomto období „je nejvíce drůbeže, kachen a husí.“²¹⁰ Podle křesťanského kalendáře nebyl vhodným termínem na sňatek advent, větší církevní svátky a období půstu. Křesťanská církev naopak vítala svatební obřady v době masopustu a v období povelikonočným. Oblíbenými svatebními měsíci bývaly duben a září, naopak nejméně svateb se až do dnešní doby odehrává v květnu. Květen²¹¹ byl „označován jako nešťastný pro uzavírání sňatku. Věřilo se, že jeden z manželů brzy zemře.“²¹²

Svatby se pořádaly v průměru nejvíce v pátek a sobotu, dnech relativního pracovního klidu. Populárními svatebními dny bývaly také úterý a středa.

Křesťanské svatby se nejčastěji konaly v kostele nebo soukromé zámecké kapli. Šlechta často pořádala vdavky na svém sídle – „v Českém Krumlově sloužila k podobným účelům zelená světnice, na zámku v Třeboni se svatby pravidelně slavily ve světnici erbovní.“²¹³ Křesťanští faráři v současné době zaznamenávají velký nárůst svateb v přírodě nebo na místech, ke kterému mají snoubenci osobní vztah.

²¹⁰ HEROLDOVÁ, I. Současná svatba na vesnici v Čechách a na Moravě. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 60.

²¹¹ Také se vžilo pořekadlo v máji na máry. (pozn. autora)

²¹² VOLFOVÁ, J. Svatba na Vsetínsku. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 226.

²¹³ HAJNÁ, M. Kterak se tělesného hříchu uvarovati, svatby dívek z rožmberského fraucimoru koncem předbělohorské doby. *Dějiny a současnost*, 2003, č. 4, s. 24.

16. Svatební den

Ráno ve svatební den se všichni pozvaní hosté scházeli v domě snoubencových rodičů. Do ženichova domu směřovali hosté z mládencovy strany a do nevěstina zase svatebčané ze strany zasnoubené dívky. Na menších vesnicích bývalo úkolem družby a mláďenců, aby ráno pro hosty osobně přišli a znovu je pozvali.

Svatebčané bývali ihned od rána hoštěni kořalkou, vínem, slivovicí, zákusky, jitrnicemi či svatebními koláčky. Největší zodpovědnost při dodržování tradic měl již od rána družba, někdy označovaný jako řečník. Při větších svatbách byla role družby a řečníka rozdělena mezi dva mládence. „Řečník rozličnými promluvami uváděl jednotlivé fáze svatebního obřadu, ohlašoval promluvy jiných účastníků svatby,..., svými nepochybně zahrocenými řečmi pomáhal překonat úskalí, jež mohla ohrozit zdar připraveného sňatku.“²¹⁴ Postupem času se však funkce družby začala proměňovat na organizátora a sluhu.

Po malém občerstvení družba svou naučenou řečí zahájil dojemné rozloučení se rodičů se svým synem a ženichovo poděkování matce a otci za jeho dobré vychování a péči.²¹⁵ Mnohem emotivnějším se stává samotné vyprošení požehnání a poděkování rodičům v momentě, kdy družba řeči přenechá samotnému ženichovi a jeho rodičům. Osobní poděkování je vždy upřímnější a citlivější. Svatba bez požehnání rodičů byla považována za hřích. „Sňatek bez jejich souhlasu (*pozn. rodičů*) byl zcela výjimečný...Vzepření se vůli rodičů mělo být potrestáno pozbytím nároku na majetek.“²¹⁶ Zvyk odprošování rodičů a následné požehnání se u křesťanských svateb udržuje dodnes.²¹⁷ Po prosloveh se hosté se ženichem přesunuli do domu nevěsty.

²¹⁴ FOJTÍK, K. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 338.

²¹⁵ Družba promlouvá k ženichovi: „Ctný a šlechetný pane ženichu! Dnešního dne přestáváte být panicem, ale nepřestávejte býti zdárným synem. Své staré rodiče vždy v uctivosti mějte, jim nikdy neublížíte, v nouzi a nemoci je pilně a věrně obsluhujte a od své nastávající manželky jim ubližovat nedejte...“ Družbova řeč k rodičům: „A vy, milý otče a matko! Já Vám místo syna vašeho za všechno vychování, za všechny starosti a práce za všechny kroky, které jste pro něho učinili, srdečné a vroucné díky vzdávám a při tom vás pro Boha žádám, byste tak hodni byli,..., a pro ten nový stav jemu otcovské a mateřské požehnání udělili.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 27.

²¹⁶ HEROLDOVÁ, I. Uzavírání sňatků a svatební obyčej v Čechách ve 2. pol. 18. a v pol. 19. In *Český lid 62, sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1975, s. 132.

²¹⁷ „V evangelických rodinách jim rodiče popřejí lásku a štěstí, v katolických dají požehnání. Klečící pár žehnají rodiče nevěstini a pak ženichovi, přitom kladou ruce na hlavy snoubenců. Někdy je svatební pár pokropen svěcenou vodou.“ JELÍNKOVÁ, E. *Současný stav svatebních obřadů na Novojičínsku*. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 239.

16. 1 Ženich kráčí s hosty k nevěstě

Jestliže bydlela nevěsta v jiné vesnici než její nastávající muž, jeli ženichovi svatebčané do domu nevěsty na vozech. Na vozech se mohlo jezdit mezi domy snoubenců i v jedné vesnici, ale to se praktikovalo většinou jen v případech bohatších ženichů. Vozy bývaly samozřejmě pečlivě vyzdobené stužkami, věnci a fáborky. „Je známo, že tato cesta (*pozn. k nevěstě a poté i do kostela*) byla oslavována také výstřely z pistol a ručnic, které se ozývaly na počest ženichovi; smutným následkem té oslavy bývaly nehody, které splašení koně snadno způsobili.“²¹⁸

Po příjezdu k nevěstině domu bývaly většinou hlavní dveře podle zvyku zamčené. Družba si vstup do domu musel zasloužit recitací básní či zpěvem svatebních písní. Mládenci a družičky či jiní svatební hosté si navzájem přes dveře vyměnili několik otázek a poté byl ženich i s průvodem do domu vpuštěn.

Mezitím, co byla pravá nevěsta zamčená spolu s družičkami v komoře, se ženichovi vnucovala snoubenka falešná. Za ženichovu vyvolenou se převlékaly některé družičky i mládenci. Ženich si musel svou milou vykoupit. Někdy za nevěstu musel vyměnit peníze, jindy kořalku nebo svatební pečivo ve tvaru nazdobeného vozu.

Ještě před příchodem ženicha se v domě nevěsty také pořádá menší pohoštění. Odprošení rodičů nevěstou²¹⁹ však bývá mnohdy tklivější a sentimentálnější než vejproš²²⁰ ženicha. Poté, co si ženich pro snoubenku přijde, děkuje i on nevěstiným rodičům za její vychování a za to, že se svatbou souhlasili.

Proslovy družby byly i v nevěstině domě řečnickou událostí. Jejich obsah býval naplněn odkazy na Pána Boha, jeho Syna i Ducha svatého a milost Boží. Často opakovaným příběhem bývalo stvoření muže a ženy a jejich svatba v Ráji, kde jim „sám Bůh Otec dělal družbu, Bůh Syn převzal kněze službu, za svědka byl svatý

²¹⁸ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 29.

²¹⁹ „Loučení, jak je to těžká věc, když se musí rozloučiti a od sebe odejítí matička s dceruškou. Matička žalostně nad dceruškou vzdychá a dceruška svý matičce tyto slova povídá: Nermuťte se má matičko, že já již od vás půjdu, však já přece až do smrti vaše dcera budu.“ SOBOTKA, O. *Svatební zvyky Čechů a Slováků na Daruvarsku v Jugoslávii*. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 229.

²²⁰ Vejproš – odprošení rodičů, poděkování za jejich péči a lásku, prosba o jejich požehnání do života. (pozn. autora)

Duch a z andělů hostinský kruh.“²²¹ Podle toho, jak dojemné řečnickovy proslovy byly a kolik lidí rozplakal, se posuzovala jeho finanční odměna.

Družičky v průběhu pohoštění zdobily hosty myrtovými věnečky a větvičkami s bílými stužkami. Po prosloveh a shromáždění svatebčanů ve vozech nebo do špalířů před nevěstiným domem se svatební průvod odebral do kostela. Nevěstu v průvodu označovala svatební kytice. Tato průvodčí květina byla používána na více svatbách, protože její výroba byla značně nákladná. Její výzdobu a opatrování měla na starosti stará svatby. Stará svatby byla po celý svatební den po boku nevěsty. Pomáhala jí při strojení, různých komplikací a její hlavní úloha spočívala při čepení nevěsty.

Svatební květina mívala dřevěný základ v podobě malého domku. Jeho součástí byly výklenky s dřevěnými vyřezanými postavičkami ženicha, nevěsty, svatebních hostů i dětí a zvířat, především čápů. Vše bylo ozdobeno a obtočeno umělými, dřevěnými i živými květinami.

²²¹ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 33.

17. Oddavky

Snoubenci mohou být před kostelem přivítáni knězem, který je „pokropí svččenou vodou (symbol očištění a připomínka křtu).“ Uličkou k oltáři jako první přichází ženich doprovázen svojí matkou. Svatební hosté kráčí v průvodu za nimi. Někdy se však nejdříve svatebčané usadí a až poté přichází ženich s matkou. Nevěstu k oltáři přivádí její otec, jehož úkolem je symbolické předání starosti a péče o svou dceru jinému muži.

Dříve snoubence k oltáři mohli doprovázet i svědci nebo družičky s mláďenci, protože rodiče se církevního sňatku někdy nezúčastňovali. Důležitější pro ně bylo sepsání svatební smlouvy. To se začalo měnit až v 19. století, kdy počet uzavřených svatebních smluv klesal.

V dobách formování prvních křesťanských obřadů se ceremonie uzavírání manželství odehrávala před kostelem „tváří tvář Božímu domu...Výraz ‘in facie ecclesiae’ nutno chápat místně (před tváří kostela – před tváří církve).“²²² Oddaní novomanželé se poté přemístili do kostela, kde dostali požehnání. Postupem času se oddavky přesouvaly do interiéru Božího chrámu. K uzavření platného manželství byl nutný oboustranný souhlas snoubenců. Touto podmínkou chtěla církev pomoci dívkám a zabránit tak vynuceným sňatkům.

Svědky dříve bývali kmotr a kmotra nebo družba a stará svatby. Dnes si snoubenci vybírají své svědky z okruhu rodiny či přátel. Ani při svatbě v kostele si svatebčané nenechají ujít příležitost posuzovat některé náhody a znamení, které poté aplikují na štěstí a neštěstí snoubenců. „Když si ženich s nevěstou u oltáře klekli, pozorovány svíce: na čí straně plály, ten dřív zemře, šly-li všechny plamene přímo vzhůru, budou manželé vždy svorni a spokojeni.“²²³ Ženich i nevěsta se před oltářem snaží jako první šlápnout tomu druhému na nohu, aby si tak zajistili svou nadvládu ve vztahu.

Kněz snoubence a jejich hosty v kostele srdečně přivítá a seznámí všechny přítomné se zásadním významem manželské svátosti.²²⁴ Mohou následovat modlitby.²²⁵

²²² ADAM, A. *Liturgika*. Praha, 2008, s. 287.

²²³ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 49.

²²⁴ „Církev se raduje z vaší lásky, a nabízí vám svou pomoc, svou modlitbu. Od vás se však očekává, že jste si vědomi své odpovědnosti: neboť vaše manželství není jen vztahem mezi vámi dvěma, ale patří do plánu Božího a církev je potřebuje...“ TOMÁŠEK, F. et al. *Svatební obřady*. Praha, 1971, s. 11.

²²⁵ „Bože, tys stvořil muže a ženu, aby byli jedno tělo a jedna duše, a také tyto služebníky N...a N...jsi povolal, aby se sobě láskou odevzdali; spoj je tedy vjedno a dej, ať se navzájem ustavičně

Oddávající při obřadu pokládá stojícímu ženichovi a nevěště otázky týkající se dobrovolnosti vstupu do manželství, o věčné lásce a věrnosti a o založení rodiny.²²⁶ Na každou otázku oba snoubenci odpoví ano. Po otázkách si ženich s nevěstou slíbí nehynoucí lásku prostřednictvím svatební formule, kterou opakují po knězi. „Já, N..., odevzdávám se tobě, N..., a přijímám tě za manželku (za ženicha). Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím, a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi pomáhá Bůh. Amen.“²²⁷ Tyto sliby může kněz přetransformovat na otázky na něž snoubenci odpoví svorně ano. Po slibu si snoubenci vymění posvěcené prstýnky. Nejdříve prsten navléká ženich nevěště. Kněz poté spojí ruce nevěsty a ženicha, ovine je posvěceným kusem látky či provázkem a slavnostně je prohlásí za manžele.²²⁸ Dříve družičky nebo stará svatby položily novomanželům po vzoru korunovace na hlavy věnečky a spojily je bílými či červenými stužkami. Dnes se již věnečků neuzívá. Po výměně prstenů následují přímluvy a modlitby za novomanžele.

Svatební obřady se mohou konat buď se mší nebo beze mše. Obřad beze mše se využívá při svatbách katolíka s nekatolíkem nebo nepokřtěnou osobou.

Cestou z kostela byly v minulosti vozy či průvod několikrát zastaven zatahováním. Přes cestu se natáhl provaz a vozy mohly přejet až když ženich zaplatil vysoké výkupné. Obřad zatahování býval doplňován různými scénkami, ve kterých měl družba a ostatní mládenci s družičkami předem určené role. Někteří svatebčané na sobě měli i masky. Lidé z celé vesnice snoubencům po cestě gratulovali a přáli jim hodně štěstí. Za to dostávali kolemjdoucí napít kořalky nebo ochutnat svatební pečivo. Malým dětem se rozhazovaly drobné peníze. Svatebčané se někdy ještě před hostinou zastavili v místním hostinci. Útrata se rozpočítala mezi mužské členy svatebních hostů.

milují a vydají svědectví lásky také mezi lidmi. Skrze Krista, našeho Pána.“ TOMÁŠEK, F. et al. *Svatební obřady*. Praha, 1971, s. 20.

²²⁶ 1) „N...a N..., rozhodli jste se uzavřít manželství. Ptám se vás před církví a před Bohem: Je toto vaše rozhodnutí svobodné a upřímné?“ 2) „Chcete si slíbit lásku, úctu a věrnost. Ptám se vás před církví a před Bohem: Zavazujete se k tomu opravdu na celý život?“ 3) Chcete založit rodinu. Ptám se vás před církví a před Bohem. Přijmete děti od Pána Boha ochotně a budete je vychovávat podle Božího zákona?“ TOMÁŠEK, F. et al. *Svatební obřady*. Praha, 1971, s. 21.

²²⁷ TOMÁŠEK, F. et al. *Svatební obřady*. Praha, 1971, s. 12.

²²⁸ „Před Bohem, před církví, před tímto shromážděním potvrzují, že jste řádně uzavřeli manželství. Co spojil Bůh, ať člověk nerozlučuje.“ TOMÁŠEK, F. et al. *Svatební obřady*. Praha, 1971, s. 31.

18. Hostina

Při příchodu na oslavu opět dochází k nacvičeným a předem očekávaným úkolům zaměřených především na pobavení svatebčanů. Do domu nevěstinych rodičů, kde se hostina má odehrávat, jsou hosté vpuštěni až po splnění všech nastražených překážek. Nejčastěji spolu novomanželé řežou dříví, přebalují dítě, zametají rozbité talíře či zašívají košile. „Ženichovi se na krk dává koňský chomout, aby si uvědomil, že bude v manželství poslouchat, a koule na nohu, protože bude od svatebního dne navždy připoutaný.“²²⁹ Ženich si také například musí vybrat mezi skleničkou vína a vody. Pokud si vybere víno, bude v budoucnu častěji v hostinci než u manželky.

Ženich poté svou manželku do domu přenese v náručí. Toto gesto má symbolizovat počátek jejich společného života a především mužovu celoživotní starost a péči o svou manželku. V minulosti, ještě před tím, než se mladý manželský pár dostavil na hostinu, družba a stará svatby je uvedli do komory či menšího pokoje. Toto uvedení do místnosti mělo nahrazovat zvyk společného ukládání do lože. Za chvíli se však připojili k ostatním svatebčanům, aby mohla být hostina slavnostně zahájena přípitkem novomanželům. „Svatební hostinu zahajoval družba přivítáním svatebčanů a výzvou ke společnému odříkání Otčenáše. Jemu také, coby svatebnímu obřadníkovi, přináležela obsluha svatebčanů.“²³⁰

Zasedací pořádek měl a dodnes má svá pravidla. Praktikuje se několik způsobů zasedání za stoly – ty mohou být rozestavěny do několika formací, nejčastější jsou uskupení do tvaru písmen U a T. V čele vždy sedí ženich s nevěstou.²³¹ Při šlechtických hostinách bývali označeni zdobným baldachýnem. Vedle nich mohli zasedat buď rodiče nebo svědkové. Dříve bývalo zvykem, že rodiče nevěsty seděli vedle ženicha a rodiče novomanžele vedle jeho manželky. Dnes často sedí rodiče

²²⁹ Skanzen Přerov nad Labem – informace z výstavy.

²³⁰ KOŠTUŘÍKOVÁ, J. Tradiční pokrmy a způsob stolování na vybraných příkladech z Valaška a Podřevnicka. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 125.

²³¹ Někdy sedávala nevěsta v koutě a vedle ní ženich. „V pravém koutě světnice – ode dveří hledíc – býval stůl nevěstiny, místo o svatebních hodech nejčestnější. Zde seděla nevěsta v koutě ‘na dvou lavicích’ (t.j. kde se lavice scházely), čímž se snad mělo naznačiti, že patří již do dvou domácností, do dvou rodin.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 57.

vedle svých dětí. Vedle rodičů a svědků zasedají prarodiče a ostatní rodinní příslušníci.

Na stolech se dají najít všechny druhy jídla. Menu slavnostní hostiny bývá ovlivňováno místními zvyklostmi. Většinou se podává lichý počet chodů, někde až devět. V minulosti skoro vždy však nechyběl svatební věnec²³² – předchůdce dortu, zákusky, pečivo, sýry, klobásy, škvarky, zelí, omáčky a nudlové polévky. Druhy podávaných jídel a jejich počet se samozřejmě liší podle finančních možností ženicha a podle příslušnosti ke společenské třídě.²³³

Svatební věnec „býval zdoben jednoduchými těstovými ozdobami, ale rovněž cukrovím, zlatem, pentlemi, ratolestmi s navlečenými jablky, švestkami apod... Někdy byl do něj zatknut i svatební stromek.“²³⁴ Svatební strom někdy míval jen podobu stromku, jindy se jednalo o živý jehličnatý strom či větev ze stromu ovocného. Býval ozdoben pentlemi, sladkostmi, ovocem, koláčky, pečivem a papírovými ozdobami.²³⁵ Na konci hostiny si svatebčané ze stromu vybírali svou výslužku.

Svatební dorty²³⁶ se dnes vyrábějí ve všech možných tvarech, velikostech a barvách. Jejich výběr závisí na vkusu snoubenců. Jeden ze svatebních dortů nevěsta darovala matce svého ženicha. Přijetím dortu tchýně potvrdí, že manželku svého syna nyní přijímá do rodiny a na oplátku jí daruje menší šperk.

Jako první chod se podávají hovězí či drůbeží vývary s nudlemi. První mísu, kde bývá polévky jen trochu, posluhující mládenec po cestě ke stolu kvůli své

²³² Věnec předával nevěstě družba. „Ctná a šlechtná panno nevěsto, též i panny družičky! Vzkazujou vám vaše tetičky a rovněž křestné kmoťričky a tuto vám posílají drahou věc, chutný a tuze krásný věnec, abyste si na něm pochutnaly, anebo si na památku díly z něho vzaly...“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 68.

²³³ „Jak finančně náročnou záležitostí mohly být svatební hostiny nám ukazuje například čtvrtá svatba rožmberského vladaře Viléma s Polyxenou z Pernštejna na Pražském hradě 11. ledna 1587, při níž bylo snědno 36 jelenů, 49 srnců, 1290 zajíců, 5800 kaprů, 11560 kvíčal a vypito 150 sudů světlého piva a 70 věder rýnského vína.“ HOLÝ, M. Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500-1620). In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 17.

²³⁴ HEROLDOVÁ, I. Uzavírání sňatků a svatební obyčeje v Čechách ve 2. pol. 18. a a v pol. 19. In *Český lid 62, sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1975, s. 133.

²³⁵ „Plody a pečivové tvary symbolizující hojnost, plodnost, měly působit na zdar manželství, svíčky, které se při stromkovém obřadu rozžihaly, oznamovaly konec času volnosti.“ VEČERKOVÁ, E. O svatebním stromu. In *Oznamuje se láskám našim...výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 25. 5. – 16. 9. 2007*. Pardubice, 2007, s. 27.

²³⁶ „Při krájení svatebního dortu v Hošťálkové, v Kateřiněch i ve Vsetíně se žertovně připomíná družičce, které se ukrojený kousek na talířku převrátil, že se do roka vdá; ale podle jiné verze zase, že zůstane 7 let neprovdána.“ BUZEK, J. Archaizující a transcendentální motivy ve svatbách na jižním Valašsku. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 221.

nešikovnosti rozbije. Má se jednat o další žertovný prvek k pobavení hostů. Ženich s nevěstou jí ze společného talíře. „Jako hlavní jídlo se obecně označovala krupičná kaše, nebo místo ní pohanková či prosná kaše, nověji i rýže.“²³⁷ Na stolech bývá zastoupeno hojně i maso. Při podávání jednotlivých chodů družba v minulosti recitoval vhodné básně nebo pronášel tématické proslovy.²³⁸ V současnosti se na svatbách nejčastěji podává svíčková omáčka s knedlíkem, zelí s knedlíkem a vepřovém, řízky s brambory nebo salátem.

Pestrost a hojnost jídelníčku má vyzdvihnout velkorysost a prestiž rodičů nevěsty i ženicha. V některých krajích se o výdaje na hostinu dělí rodiče obou napůl, jindy platí strana nevěsty jídlo a strana ženicha pití. Úkolem matek novomanželů je také obcházet hosty a pobízet je, aby se nestyděli a pořádně se najedli. Nevěsta má naopak z jídel jen uždibovat.

Několikrát za večer vybírají přestrojené maškary od hostů peníze. Jednou to bylo na domácnost nevěsty, podruhé na kolíbku, poté i do „do střevíčku, do botka...Tento způsob vybírání je kontaminací symbolického ukradení nevěsty, které někdo z ženichových kamarádů vezme střevíc a potom zorganizuje jeho dražbu. Ženich je povinen střevíc vykoupit.“²³⁹ Někde však střevíc vykupují naopak družičky nevěsty. Od mládenců si také družičky musely dříve vykupovat své věnečky. Peníze se vybírají na kuchařky, muzikanty i při sólu s nevěstou. Zvyky vybírání peněz mají ulehčit rodičům novomanželů finanční zátěž spojenou se svatbou a pomoci mladému páru při startu do společného života.

Během hostiny novomanželé nahlas předčítají blahopřání a rozbalují svatební dary. Dary si mezi sebou vzácně vyměňují i novomanželé. Jako na každé správné oslavě hraje hudba a tancuje se. Dříve byla součástí hostiny živá kapela, dnes je ale nahrazena hudbou pouštěnou z cd přehrávačů. „Dodnes se dodržuje zvyk, že všichni přítomní muži tančí s nevěstou sólo v kruhu, stejně jako ženy s ženichem. Kruh utvoří ostatní svatebčané.“²⁴⁰ Ke konci večera spolu novomanželé tančí na

²³⁷ ŠTIKA, J. Svatební hostina jako jev sociální a hospodářský. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 80.

²³⁸ „Mojí vzácní páni hosti, nenesu vám žádných kostí, samé dobré maso jen a k tomu malínský křen; strouhal jsem ho včera celý den, až na mne přišel plačtivý sen.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 61.

²³⁹ NAVRÁTILOVÁ, A. Darování ženichovi a nevěstě v průběhu svatebního veselí. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 95.

²⁴⁰ TARCALOVÁ, L. Současný svatební obřad na Hradištském Dolňácku. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 175.

židlích, které ve vzduchu drží silní muži. Manželé si na židlích musí připít a poté se políbit. Hosté tancují i valčík, polku, mazurku a kolo – to většinou tančí jen ženy.

Prvkem svatebního veselí, který se praktikuje dodnes, je únos nevěsty. V nestřežený okamžik ženichovi přátelé unesou nevěstu z hostiny. Ženich jí poté musí jít hledat, většinou do okolních hostinců. Po únosu nevěsty však zábava na hostině vázne, protože chybí její hlavní protagonisté a hosté se začínají nudit.

Během svatební hostiny, většinou spíše až na jejím konci, dříve docházelo také k čepení nevěsty. Zvyk, který se již dnes vyskytuje jen sporadicky, měl v minulosti pro ženu zásadní význam. Mladá dívka při něm symbolicky přestupovala do další etapy svého života, protože se stala vdanou paní a tím se připojila mezi ostatní dospělé ženy společnosti. Svobodné dívky nosily vlasy rozpuštěné nebo spletené do copů. Při slavnostních příležitostech si vlasy zdobily vínkem.²⁴¹ Vdané ženy si však musely vlasy zakrývat čepcem nebo šátkem. „Čepení, při němž ženy za zpěvu písní, vyjadřujících ztrátu dívčího vínků a rozloučení se se svobodou, rozplétaly nevěstě vlasy, sundávaly jí věnec a nasazovaly na hlavu čepce.“²⁴² Někdy se novomanželce vlasy zkrátily, aby se lépe pod čepce schovaly. Výběr a přípravu čepce měla na starosti stará svatby. Při čepení nevěsta s ostatními vdanými ženami zpívala tématické písně.²⁴³

Během celé svatby, ale především po čepení nevěsty, hosté zpívaly nemravné písně, různými posunky a pohyby napodobovaly pohlavní styk, docházelo i k veřejnému obnažování a neslušným tělesným dotykům. Součástí šlechtických svateb bývaly i velkolepé a nákladné turnaje.²⁴⁴ Na závěr svatebního veselí se svobodné dívky

²⁴¹ „To byl věneček látkových, papírových, nebo rostlých květů, upevněný na 'loubku' - podkovité podložce z drátu zachycené v účesu. Víčky se často zhotovovaly i z drahých kovů, s květy z perel a drahokamů. Takové se pak často předávaly v rodině po několik generací a figurovaly na předních místech pozůstalostních inventářů.“ NACHTMANNOVÁ, A. Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zasnubách a svatbě v 2. polovině 16. a v 17. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 50.

²⁴² FROLEC, V. Svatební obřad v současnosti. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 43.

²⁴³ „Ach můj vínku zelený, již tě s hlavy skládám, tobě, můj nejmilejší teď ho odevzdávám, aby si ho choval, vždycky mne miloval. Aj už se s vámi žehnám družičky mé milé,..., smutná je ta chvíle, změnily se časy, zavily mi vlasy,..., už kamarádky jiný do počtu mne vzaly,..., s nimi musím být i vás opustiti...“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 107.

²⁴⁴ Např. turnaj při oslavě svatby Anny z Hradce a Oldřicha Felixe z Lobkovic. „Turnaj vedle několika alegorických scén sestával z pěší bitvy, z honění ke kroužku, z klání s dřevci a zřejmě i komických zápasů čili mumrajů, např. ze hry 'panošíků' na slaměné rytíře (hra spočívala v tom, že pázata zápasila v plátěných mumrajových šatech, měla slaměné klobouky a na dekách a sedlech nalepený mech.“ LEDVINKA, V. Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (k charakteru aristokratických slavností české renesance). In *Documenta pragensia XII, pražské slavnosti a velké výstavy*. Sborník příspěvků z konferencí Archivu Hlavního města Prahy 1989 a 1991. Praha, 1995. s. 107.

shromáždí za nevěstou a pokouší se chytit květinu nebo pravou botu, kterou mezi ně novomanželka hodí. Tento zvyk se také stále dodržuje, protože se věří, že kdo květinu chytí, do roka se vdá. Svatební hostinu v minulosti ukončil družba, který svatebčany vyzval k děkovné modlitbě.²⁴⁵

²⁴⁵ „Děkujeme Tobě, Hospodine, nebeský otče, za všechny dary, kterých jsme z Tvé milosti požívali. Dejž, aby nám to prospělo k časné i věčné blaženosti, amen.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 85.

19. Svatební oděv

Součástí svatebního oděvu bývaly věnečky uvité z květin, propletené stužkami a jinými ozdobami. „Pokud nevěsta nevstupovala do manželství jako panna, nesměla mít věnec květinový, ale nesla slaměný a stávala se i terčem různých příkoří.“²⁴⁶ Svatební věneček jako odznak svobodných dívek se nevěstě sundával slavnostně při čepení. V některých krajích dívky při svatbě nosily až tři věnečky – z myrty, rozmarýnu a hřebíčku.²⁴⁷ Někdy věneček nosíval i ženich²⁴⁸ a svatební hosté.²⁴⁹ Ženichovi věneček darovala jeho snoubenka, aby byl ujštěn o její cudnosti. Zvyk novomanželů nosit věneček²⁵⁰ popisuje již v 9. století papež Mikuláš I., který „uvádí svatební zvyky: uzavření zasnub, odevzdání snubního prstenu a korunování novomanželů květinovými věnci.“²⁵¹

Rozdíly mezi svatebními oděvy u šlechticů, měšťanů a obyvatel vesnice byly více než patrné. Šlechta si na svou svatbu většinou nechávala šít speciální oděv z drahých látek. Šaty bývaly zdobeny drahými kameny a pošíité vzácnými krajkami.

Bohatší měšťané si svatební oblek nechávali také šít. Svatební šaty bývaly vůbec nejcennějším oblečením ženy i muže v jejich životě. Chudší vrstvy měšťanů i vesničanů používaly i zděděné oblečení, které se poté přешivalo, upravovalo a zdobilo. „Otec svůj kabát svadební propůjčil synovi když se ženil a třeba 2 synové

²⁴⁶ NACHTMANNOVÁ, A. Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zasnubách a svatbě v 2. polovině 16. a v 17. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 51.

²⁴⁷ „Rozmarinový i hřebíčkový věnec upevní se mezi vlasy uvnitř věnce velkého.“ VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. Praha, 1926, s. 45.

²⁴⁸ Albrecht Jan Smiřický byl do své rakve uložen ve svých svatebních šatech a „na hlavě měl bílými perlami protkávaný rozmarýnový věneček, který mu poslala jeho nevěsta jako čestnou korunu, symbol svého panenství.“ LEMBERGOVÁ, M. Hanavské zasnuby Albrechta Jana Smiřického. *Dějiny a současnost*, 1994, roč. 16, č. 6, s. 17.

²⁴⁹ „Na slavnějších a bohatších svatbách byli věnci ozdobeni všichni hosté.“ FOJTÍK, K. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 337.

²⁵⁰ „Svatý Jan Chrysostomus je (pozn. věnečky) vykládá jako triumf manželů nad tělesným pokušením. Doporučuje je cudným snoubencům, kteří do manželství vstupují jako panice a panna.“ BOLOGNE, J.C. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na západě*. Praha, 1997, s. 55.

²⁵¹ POKORNÝ, L. *Světlo svátostí a času*. Praha, 1981, s. 80.

se oženili v otcovím kabátě.²⁵² Nevěsta se ale pokud možno snažila sehnat na svou svatbu šaty nové. Pokud se totiž vdávala v šatech již nošených, hrozil jí život v chudobě. Některé dívky si kvůli pověře šaty před svatbou ani nezkouší a oblékají si je těsně před obřadem.²⁵³ I v současnosti se stále dodržuje rčení, že nevěsta má mít na sobě něco nového, něco modrého a něco půjčeného. Šaty však modré být nesměly. Kvůli nim by totiž dívka neměla šťastné manželství a manžel by ji bil. Nejčastějším typem svatebních šatů na vesnici bývaly kroje.

Bílé svatební šaty se pro nevěsty začaly ve větší míře užívat až v 19. století. Součástí svatebního oděvu bývaly i bílé rukavice různých délek. Dříve si však dívky nechávaly šít šaty různých barev.²⁵⁴ Například svatební šaty členky rožmberského fraucimoru „sestávaly ze dvou sukni z anglického sukna fialové barvy. K nim patřily dva živůtky, jeden červený, aksamitový, druhý černý, damaškový...Šaty zdobily hedvábné černé tkanice.“²⁵⁵ Střih a doplňky šatů bývaly ovlivněny dobovou módou a zvyklostmi. Pro církevní svatby se měly používat šaty bez většího výstřihu.

Součástí mužského obleku býval plášť „šitý z vlněného sukna barvy holubí šedi, zdobený modrou hedvábnou výšivkou s květinovým vzorem.“²⁵⁶ Univerzálním svatebním vesnickým oděvem byl dlouhý kabát, vesta, bílá košile a kalhoty pod kolena. Ženich i družba nosily černé klobouky zdobené stužkami.

V druhé polovině 20. století se místo obleků šitých na zakázku začíná více uplatňovat svatební oblečení zakoupené v obchodních domech módy. Z konfekcí si

²⁵² HEROLDOVÁ, I. Uzavírání sňatků a svatební obyčeje v Čechách ve 2. pol. 18. a v pol. 19. In *Český lid 62, sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1975, s. 134.

²⁵³ „Švadlena by je měla došít až těsně před odchodem na obřad (stačí jeden nesešitý steh).“ Skanzen Přerov nad Labem – informace z výstavy.

²⁵⁴ Popis šatů je zachycen na příklad u svatebních oděvů služebných hraběnky Reifferscheidové. Jedny šaty z roku 1784 „byly z proužkované zeleno růžové tkaniny, Josefě pro svatbu v 80. letech šaty z proužkované žluto modré látky, šaty darované Monice v roce 1792 byly žluté s modrými květy s černou kresbou, další dívka dostala pro svou svatbu v roce 1793 šaty z tkaniny s bílým květinovým vzorem na béžové půdě.“ UCHALOVÁ, E. Dámské svatební šaty ve sbírkách Uměleckoprůmyslového musea v Praze. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 229.

²⁵⁵ HAJNÁ, M. Kterak se tělesného hříchu uvarovati, svatby dívek z rožmberského fraucimoru koncem předbělohorské doby. *Dějiny a současnost*, 2003, č. 4, s. 25.

²⁵⁶ BEZDÍČKOVÁ, S. Podoby svatebního oděvu na Litomyšlsku zaznamenané na vyobrazení svatebního průvodu z roku 1836. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 176.

vybírali obleky především muži, ženy si stále nechávaly většinou svatební šaty šít. Ženich míval na výběr z několika typů obleku. „Žaket se hodil především pro církevní svatby a pro případ, že byla nevěsta v bílém. Frak,..., se pro svatby v podstatě nedoporučoval...Výjimku tvořily pouze ty svatby, které byly pořádané ve večerních hodinách...Smoking byl výrazem večerní nevázané společnosti a proto nebyl nikdy zcela vhodný pro událost jakou byla svatba.“²⁵⁷ Pokud byl ženichem muž z armády, mohl mít na sobě svou slavnostní uniformu.

19. 1 Prsten, závoj

„Prsten znamená přátelství a lásku a její věčné trvání. Je ze zlata, protože to je nejcennější kov.“²⁵⁸ Prsteny si při svatebním obřadu vyměňují navzájem oba snoubenci. Tento zvyk se ale vžil až během 19. století. Do té doby dostávaly prsten jen nevěsty.

Drahocenný kroužek si snoubenci navlékají na prsteníček levé ruky – podle pověr právě odtud proudí krev k srdci, kde je sídlo naší lásky. O významu svatebních prstenů existuje několik spekulací. Jedna například tvrdí, že „je symbolem sexuální moci muže nad ženou.“²⁵⁹ Další rozebírá smysl prstýnku jako označení – okroužkování – ženy jejím mužem. Manžel tím dával najevo, že dívka již někomu patří. Některé názory datují výskyt prstenu do období počátků lidstva – pravěku, kde si prý muži své ženy zajatkyňe uvazovali ve svých jeskyních.²⁶⁰

Při církevním obřadu kněz prsteny posvětil. „Ať Bůh požehná tyto prsteny, aby byly znamením vaší věrnosti.“²⁶¹ Snubní prsteny se vyrábí ze vzácných kovů jako je zlato, bílé zlato a stříbro a zdobí se drahými kameny. Zamilované páry si nechávají

²⁵⁷ DOLEŽALOVÁ, L. Pánská svatební móda první republiky. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Pardubice, 2007, s. 181.

²⁵⁸ Skanzen Přerov nad Labem – informace z výstavy.

²⁵⁹ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*. Praha, 1999, s. 89.

²⁶⁰ „Pierre Thiel považuje prsten, který původně dostávala jen žena, za poslední článek řetězu, jímž v dobách neolitu muž připoutával k svému lůžku ženu, unesenou z jiného kmene, aby neutekla.“ BOLOGNE, J. C. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na západě*. Praha, 1997, s. 42.

²⁶¹ Svatební obřady. Sekretariát České liturgické komise. Praha, 1971, s. 31.

do vnitřní strany prstýnků vyryt svá jména a milostná vyznání. Podobná krátká písemná milostná vyznání se na prstenech objevovaly již ve starověkém Římě.²⁶²

Závoj jakožto součást nevěstina svatebního úboru se užíval již před vznikem křesťanského náboženství. Závoj nebyl bílý, ale měl stejný odstín jako zbytek ženiných šatů. Látková našasená pokrývka hlavy se však v pohanském starověkém světě nosila i v běžném životě. Křesťanští duchovní respektovali závoj jednak jako odkaz biblických svatebních příběhů a posléze i jako připomínku cudného zahalení vlasů samotné Panny Marie. I přesto, že se duchovní hodnostáři snažili pohanské zvyky z pobožného křesťanského vymýtit, lidé se svých zaběhlých tradic vzdát nehodlali. Církevním reprezentantům tedy nezbyla jiná možnost než pohanské zvyklosti respektovat a vytvořit k nim křesťanská odůvodnění.

²⁶² Dochované nápisy ze středověku: „máte mé srdce; nepochybujte o mé lásce; čest a radost;...; již nikdy neodejít; navždy spolu“. BOLOGNE, J.C. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na západě*. Praha, 1997, s. 47.

20. Komparace

Jak pro židovskou, tak i pro křesťanskou kulturu je manželství stěžejním bodem lidského života. Oba náboženské směry propagují uzavření manželského svazku za účelem založení nové rodiny, ve které se budou narozené děti svědomitě vychovávat k víře v Boha. Víra v Boha je však jen jedna z mála věcí, ve které se obě náboženství shodnou. Rozdílnost vnímání světa se u obou kultur nejvíce projevuje v jejich zvycích a obřadech. Obřad uzavření sňatku a s ním spojené tradice jsou velmi vhodným prostorem pro komparaci a zdůvodnění rozdílných povah vyznání.

20. 1 Komparace židovského a křesťanského smyslu manželství

Jedním ze základních rozdílů konfesí je přístup ženicha k sexu, ke své nevěstě a jejímu poslání ve společnosti. I přesto, že obě víry přikládají velikou váhu plození dětí a jejich následné výchově, panují v jejich úmyslech značné rozdíly. Životním cílem žida je vybrat si vhodného partnera stejného vyznání, vzít si ho a co nejdříve spolu zplodit potomka. Dítě je pro ně Boží dar, díky kterému mohou předávat jedinečnost a výjimečnost své víry do dalších pokolení. Křesťan uzavíral manželství z jiného důvodu. Bylo pro něj ospravedlněním pro pohlavní styk. Dítě se mělo zplodit při sexu, který by nebyl ani pro jednoho partnera potěšením. Většina křesťanských duchovních spojovala však i manželský sex s hříchem.²⁶³ V křesťanské církvi a jejich názorech nikdy nepanovala jednota. Někteří její učenci naopak milování a milostnou předeheru v manželském vztahu vítali.²⁶⁴ Plamenní faráři z kazatelen však vášnivě brojili proti jakýmkoli chlípnostem, a tak se do

²⁶³ Kanonista Huguccius – „bez hříchu se neobejde ani pohlavní akt mezi manžely a že spojení, jež má uspokojit toliko chťič, bylo smrtelným chťičem vždy.“ Petr Lombardský – „stejně jako v jídle, i v manželském sexu je trestuhodné toliko 'nestřídme' holdování.“ OTIS- COUR, L. *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha, 2002, s. 85.

²⁶⁴ Tomáš Akvinský – „přijal Aristotelovu představu rozkoše jakožto pozitivní hodnoty...Teolog Albert Veliký,..., obhajoval shodně s lékařskou obcí přínos milostné přede hry.“ OTIS-COUR, L. *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha, 2002, s. 85.

veřejného povědomí zapsal pohlavní styk jako nečistý. Realita odehrávající se v manželských ložích a veřejné odsuzování sexu se však většinou neshodovaly.

Jednou z povinností žida je naopak svou manželku při milostném styku potěšit. Několik dní po svatbě je dokonce sexuální péče o manželku přednější než studium Tóry. Zatímco pro židy „neženatý muž není mužem“²⁶⁵ v plném slova smyslu,²⁶⁶ pro křesťany je vzorem ctnosti muž, který se oženil s církví. Katolická církev staví celibát nad manželství. Potlačení tělesnosti a duchovní sepětí s Bohem prostřednictvím askeze je projevem opravdové zbožnosti.

V Písmu se některé kapitoly o ženě vyjadřují jak kladně, tak i záporně. Obě víry však pokládají ženu za podřízenou muži.²⁶⁷ Pro křesťany bývala žena semeništem hříšnosti a pokušení.²⁶⁸ „Žena je nižšího řádu, protože se ve své slabosti nechala jako první svést k hříchu a strhla do něj i muže.“²⁶⁹ Během středověku se začal rozvíjet mariánský kult, díky kterému získávaly ženy ve společnosti větší úctu. V převážné většině domácností se však i nadále se ženami zacházelo jako s neplnoprávným stvořením.²⁷⁰ V současnosti jsou i křesťanští muži ovlivňováni ženskou emancipací a moderními názory na rovnost pohlaví. Reformní úvahy se ale v dogmatech katolické církve prosazují pomaleji.

V židovské kultuře má žena naopak velmi významné postavení. Je matkou a vychovatelkou dětí, pečuje o svého muže, dbá na dodržování židovských svátků, stará se o domácnost a vytváří domov, který je pro sepětí rodiny velmi důležitý. Při šabatě muž žehná svým dětem i ženě. „Manžel chválí svou ženu biblickými verši, jež se týkají ženy statečné.“²⁷¹ Když muž dosáhne nějakého úspěchu, vzdává díky i své manželce, která mu svou starostlivostí a zájmem vytváří duchovní zázemí.

²⁶⁵ To platí pro většinu židovské společnosti, ale inteligentní muži, kteří chtějí svůj život zasvětit studiu Tóry, jsou v židovské komunitě ctěni. (pozn. autora)

²⁶⁶ COHEN, A. *Talmud pro každého*. Praha, 2006, s. 207.

²⁶⁷ „Sv. Augustin a Sv. Pavel: pánem muže je Kristus, pánem ženy muž. Toto podřízení je důsledkem ženina hříchu.“ LENDEROVÁ, M. et al. *Eva nejen v ráji, žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2002, s. 14.

²⁶⁸ „Sv. Ambrož:... věřím, že v ženě má počátek zlo a skrze ni počala lež.“ Podle sv. Jeronýma byla „žena trpčí než smrt a stala se pastí, do které se nechá hříšník chytit.“ LENDEROVÁ, M. et al. *Eva nejen v ráji, žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2002, s. 14, 15.

²⁶⁹ Názor sv. Ambrože- „významný budovatel ...církevní organizace a katolické liturgie.“ LENDEROVÁ, M. et al. *Eva nejen v ráji, žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2002, s. 14.

²⁷⁰ „Bití žen byla ve středověku běžná forma tzv. výchovy, závisející pouze na mužově vůli...Muž nemá k trestání ženy přistupovat svévolně a bez pádných důvodů, lze si klást otázku, kde byly hranice zvláště v případě mužovy hrubosti.“ LENDEROVÁ, M. et al. *Eva nejen v Ráji, žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha, 2002, s. 25.

²⁷¹ SIVAN, G.; NEWMAN, J. *Judaismus od A do Z*. Praha, 2009, s. 198. „Statečná žena velebená v Knize přísloví jako ctnostná paní domu.“ tamtéž str. 251.

Křesťané sňatek také uzavírali kvůli majetkovému zajištění nebo společenskému postavení. Židé většinou spíše kvůli udržování a pěstování své víry. Proto si také židé berou židy. Sňatek žida s křesťanem nebo ateistou není v ortodoxních kruzích vítaný. Židé se považují za národ vyvolených. Duchovní rozpětí judaismu vychází právě z jistoty výjimečnosti, a proto bývá mystický přesah židovské víry pro nežidy nepochopitelný. Nežidovská manželka nemůže ani připravovat košer kuchyni, která je výsadou jen židů. Nerovný sňatek se řeší konverzí jednoho z partnerů. Po druhé světové válce u nás počet židů rapidně poklesl. Důsledkem toho docházelo převážně ke smíšeným manželstvím. Dnes se důraz na nesmíšená manželství klade především v ortodoxních judaistických kruzích.

Při křesťanském sňatku křesťana se židem také muselo dojít ke konverzi. Dnes může ke sňatku dojít i bez přestupu nekatolického partnera ke křesťanství. Judaismus i křesťanství uznávají stejného Boha a čerpají své duchovní hodnoty ze Starého zákona. Jejich kultura a výklad Písma se však od sebe diametrálně liší. Konverze byla nutná z důvodů pochopení jednotlivých náboženských náhledů jak na podstatu víry samé, tak na její praktickou aplikaci v životě.

Rozvod manželů je v judaismu povolen. „Rozvedení manželství spočívalo v předání rozlukového listu (zvaného get) ženě manželem...to znamenalo, že muž se rozváděl se ženou, ale žena se nemohla rozvést s mužem.“²⁷² Muž musel svou ženu při rozvodu vyplatit částkou určenou pro tyto případy v ketubě.

Rozvod křesťanská víra nepřipouští. Sňatek je uzavírán až do smrti jednoho z manželů. Svátost manželská je nerozlučitelná stejně tak, jako je nemyslitelná odluka Krista od své církve. Křesťanské právní normy však nemohly neustále vzdorovat požadavkům většiny společnosti, a tak připouští alespoň anulaci sňatku nebo rozluku.²⁷³ Anulace byla nejčastěji prováděna z důvodu pokrevní či duchovní spřízněnosti.

²⁷² COHEN, A. *Talmud pro každého*. Praha, 2006, s. 213.

²⁷³ „Rozluka ´od stolu a lože´, fyzické odloučení manželů, mohla být uplatněna v případě cizoložství, odpadlictví nebo ...pro hrubé zacházení...Majetková rozluka ženě dovolovala vzít si zpět věno, aniž by manželé byli fyzicky rozděleni.“ OTIS-COUR, L. *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha, 2002, s. 57.

20. 2 Komparace židovských a křesťanských zásnub

Pravidla a jednotlivé zvykové kroky při namlouvání a následných zásnubách se po staletí v obou kulturách velmi přísně dodržovala. V současnosti se judaistické zásnuby – kidušin již nekonají, protože se postupem času staly součástí samotného oddacího aktu. Roli prostředníka pro nalezení vhodného partnera využívaly v minulosti obě náboženství. Dohazovač získával za provedenou práci náležité ohodnocení. Stejně tak jak v judaistické, tak i v křesťanské kultuře bývali dohazovači kromě placených a profesionálních svatebních zprostředkovatelů i příbuzní či známí svobodných mladých i starších vdavekchtivých lidí.

V obou kulturách si dohazovači ze svých společenských aktivit učinili velmi výnosnou živnost. Potřeba služeb sňatkových prostředníků poukazuje na niternou životní nutnost nalezení vhodného partnera, který by dokázal svého manžela či manželku především materiálně a společensky zajistit. Výběr ženicha či nevěsty musel být proto důsledný. Na vesnicích či v židovských komunitách také nebyl výjimkou nedostatek zajímavých osob vhodných pro perspektivní sňatek. Dohazovači tedy při plnění svých zakázek hodně cestovali. Především z důvodu dlouhých a častých cest nebyli svatební prostředníci v křesťanské společnosti tak váženou osobou jako v židovské kultuře. Společenské křesťanské normy odsuzovali kohokoli bez stálého zázemí. Potulní herci, kejklíři, žebráci či obchodníci, kteří vesnice navštěvovali jen občasně, byli vždy podezřelí. Vesnická a posléze i městská pospolitost své jednotlivé členy hodnotila podle jejich pověsti a vnějších projevů chování. Ti, kdo neměli stálou materiální či rodinnou základnu v obci, byli pro ostatní občany nevyzpytatelní a proto u nich nemohli nabýt větší vážnosti.

Naopak židovský dohazovač – šadchan navazoval se svou důstojnou a velmi váženou společenskou rolí na biblické zprostředkovatele svateb. Často býval dohazovačem rabín či jiný významný člen židovské komunity.

V dnešní společnosti určitá role zprostředkovatele funguje i nadále, jen v trochu pozměněné formě. Dohazovači si v současnosti svou roli mnohdy ani neuvědomují, natož aby za svou funkci pobírali peníze. Jedná se často o postarší svobodné jedince, kteří si svou společenskou vážnost rádi podpírají přehledem o dění ve své náboženské komunitě.

Po výběru vhodného partnera následoval obřad zasnoubení. Polooficiální akt zasnubovacího rituálu byl logickým vyústěním námluv. Základní prvky namlouvání

byly v obou kulturách podobné. Budoucí manželský pár si během vzájemného ověřování si partnerových kvalit vyměňoval dárky a lichotky. Dohled rodičů nad svými dětmi během předsvatebních schůzek se stal společenskou konvencí. Jednotlivá pravidla zásnub byla ve společnosti pevně zakořeněná. Předávala se z generace na generaci stejně tak jako ostatní důležité zvyky nutné pro formování a udržení pospolitosti společenského života vesnice. Zatímco povinnost zdržení se jakýchkoli důvěrných tělesných dotyků mezi snoubenci byla na vesnicích i městech křesťanskými snoubenci porušována, ortodoxní židé se fyzických, byť jen letmých dotyků, dobrovolně stranili. Sexuální pudy věřící židé díky své niterné víře zasouvali více do pozadí než křesťané, jejichž víra nebyla tak pevná a opravdová.

20. 3 Komparace židovských a křesťanských svatebních smluv

Obě víry, na počátku své existence, při utváření právních norem, vycházely ze zažitých zvyklostí pohanů – především antických Římanů. Na jejich dlouholeté zkušenosti navazovaly v otázkách postavení ženy a její právní způsobilosti. Svatbě tudíž i v křesťanské a židovské kultuře předcházelo sepsání svatebních smluv. Smlouvy převážně obchodního charakteru měly ženám zajišťovat určitou zabezpečení v pro ně jinak nejistém světě. V ketubě byla předem stanovena přesná částka, která by po rozvodu ženě připadla jako výživné. V křesťanských svatebních smlouvách býval v přesném výčtu uveden jak přínos nevěsty do manželství – věno, tak i její obvěnění či jitrní dar. Manželé mezi sebou také mohli uzavřít smlouvy o společném majetku. Zatímco se ketuby před nebo během židovského sňatku uzavírají stále, u křesťanů začala svatební smlouva pozbývat svého významu v 19. století.

U podoby majetko-právního řešení manželského vztahu měli hlavní slovo muži, ženy jen čekaly, jak jednání o výši věna či porozvodového vyplacení dopadne. Kromě přesunů movitého i nemovitého majetku z jedné rodiny do druhé se ve smlouvách řešily i budoucí manželské vztahy. Součástí právního ujednání bývaly u obou konfesí i sliby snoubenců ujišťujících se o své lásce a úctě, kterou si se svým partnerem budou během společného života dávat najevo.

Svatební smlouvy jak křesťanské, tak i židovské, mívaly formu předepsaného formuláře, do kterého se detaily týkající se snoubenců jen vpisovaly. U některých židovských komunit se však větší oblibě těšily ketuby umělecky zpracované, plné barevných ornamentů. Židovské svatební smlouvy nevěsty nikdy nepodepisují (v dnešní době se mohou objevit výjimky u velmi liberálně smýšlejícího židovského páru). V některých křesťanských svatebních smlouvách se nevěstin podpis zřídka objevil.

Zatímco ketuby jsou stále psány v aramejštině, u křesťanských smluv bývalo znění právní dohody uvedeno v jazyce, který snoubenci používali ve svém běžném praktickém životě. Na tvorbě smluv zajišťujících podmínky k uzavření sňatku se podíleli především mužští členové rodin snoubenců. Hlavní slovo mívali otcové ženicha a nevěsty. K usměrňování napětí při vyjednávání především majetkového vyrovnání bývali u sepisování křesťanských smluv přítomni obecní či vesničtí ceremoniáři. Jejich židovskou obdobou bývali vážení postarší členové židovské kongregace.

Společným zvykem křesťanů i židů bývala bujará oslava na počest sepsání a podepsání svatební smlouvy. Počet hostů na této slavnosti býval mnohdy větší než na samotných svatebních hostinách. U křesťanů se k oslavě sešla v příbytku nevěsty většina vesnice. U židů téměř celá židovská kongregace.

Pokud v současnosti snoubenci nějakou písemnou smlouvu sepisují, jedná se o smlouvu předmanželskou, kde se prioritně řeší případné porozvodové vyrovnání manželů. Jejich význam je čistě spekulativní, s křesťanskou vírou nemá mnoho společného. Církevní sňatek počítá s doživotní platností uzavřeného manželství, protože co Bůh spojil, člověk ani jiná státní organizace nemůže rozloučit. V dnešní době mezi sebou snoubenci ani neřeší otázku věna. Domácnost a její vybavení si většinou zařizují společně ještě před svatbou.

Nejrozsáhlejší položkou svatebních smluv bývalo pojednání o výbavě a věnu. Součástí výbavy židovských i křesťanských nevěst bývaly potřeby do domácnosti – peřiny, hrnce, nábytek či oblečení. Za věno se považovaly peníze, chovná zvířata, pole, louky či hospodářské stavení. U křesťanských nevěst se hodnota výbavy a věna určovala podle jejich sociálního postavení či společenské váženosti jejich zaměstnavatelů, kteří svým zaměstnancům leckdy při svatbě finančně pomáhali.

U židovských nevěst bývaly požadavky na výbavu většinou vysoké. V židovské komunitě tedy bývalo zvykem, že se chudým nevěstám na výbavu skládala celá

židovská obec. Na tomto zvyku je více než patrné, jaký zásadní význam přikládali židé uzavření sňatku. Svatbu vnímali jako odrazový můstek pro založení rodiny.

Věk snoubenců býval v minulosti u obou kultur velmi nízký. Nevěstami se mohly stát dívky v průměru i 14leté a chlapi ženichy i jako 16letí. V průběhu času se sňatkový věk zvyšoval, ale nyní je průměrný věk novomanželů nižší u židovské populace. U ortodoxních židů stále nejsou výjimkou i mladiství novomanželé.

20. 4 Komparace svatebních příprav v křesťanské a židovské kultuře

Náplň svatebních příprav bývá u obou vyznání podobná. Většinu organizačních úkolů mívá na starosti ženské osazenstvo rodin snoubenců. Převážnou část problémů se zajišťováním občerstvení, výbavy a hladkého průběhu svatebního dne však řeší spíše rodina budoucí nevěsty.

Mezi první předsvatební úkoly patří rozeslání svatebních pozvánek a v minulosti i zajištění ohlášek. Křesťanské ohlášky probíhaly v kostele při nedělních kázáních či svátcích. Obvykle se jednalo o troje po sobě jdoucí ohlášky. Poprvé oznámení o chystaném sňatku probíhalo zhruba ve třetím týdnu před chystanou veselkou. Zatímco smyslem židovských ohlášek bylo o radostném aktu svatby spravit co nejširší okolí, křesťané zpočátku ohlášky využívali spíše ke zjištění, zda snoubencům nestojí v cestě jejich vzdálená rodová či duchovní spřízněnost či jiný, předešlý sňatek. Postupem času se však i u křesťanů ohlášky proměnily v honosnou a radostnou zvěst o chystaném svatebním veselí. V současnosti se formy ohlášek v kostele či synagoze užívají ojedinele.

Dalším společným a do dnešní doby stále aktivně využívaným zvykem obou kultur je rozeslání svatebního oznámení. Židovští snoubenci tento zvyk přejali z kultur zemí, v nichž se po diaspoře usídlili a posléze i částečně asimilovali.

U křesťanů pozvánky zajišťovali rodiče nevěsty. V židovských kruzích měly zvaní hostů na svatbu na starosti matky snoubenců či speciálně určený synagogální sluha – šames. Postupem času si svatební pozvánky začali zajišťovat samotný ženich s nevěstou. Podoba a forma pozvánek se samozřejmě lišila podle majetkové a společenské třídy budoucích novomanželů. Bohatší snoubenci leckdy v pozvánce

připojili požadavek tématické svatby, což od hostů vyžadovalo speciální oblečení či doplňky (např. hosté z ženichovy strany oděv laděný do modra, z nevěstiny strany do zelena). Oblíbené byly i svatby, při kterých se hosté oblékali do kostýmů – často s historickým námětem. Tento trend se dostává do módy i v současnosti.

Duchovním předsvatebním přípravám se více věnovala a stále věnuje židovská kultura. Zatímco křesťané řeší těsně před svatbou spíše materiální záležitosti týkající se hostiny, oděvů či výzdoby kostela, židovští snoubenci se na svůj velký den chystají především duchovně.

Snoubenci se věnují čtení Tóry a rozhovorům o smyslu manželství se svým rabínem a rodinnými příslušníky. O zvláštních židovských předpisech tohorat ha – mišpacha, které upřesňují pravidla manželského života, nevěstu i ženicha informují již zasvěcení členové jejich rodiny. Cílem je pochopení a vysvětlení různých rodinných norem, které se musí bez výjimky během manželství dodržovat. Tato nařízení samozřejmě pocházejí přímo ze Starého zákona. Mezi rozhovory s rabínem, zkušenějšími příbuznými a známými a četbou Tóry, se snoubenci oddávají duchovnímu rozjímání o své budoucnosti a své roli v nové etapě života, která je předurčuje být životním, oddaným a milujícím partnerem a starostlivým láskyplným rodičem, který dokáže svým dětem pečlivě předávat židovskou víru. Těsně před svatbou pak bývá rozjímání doplněno i půstem, aby se mysl i tělo soustředilo jen na posvátnost a důležitost svatebního aktu jako na přelomový životní okamžik. Součástí duchovní meditace bývá i sumarizace vztahů ženicha i nevěsty k ostatním lidem i k samotnému Bohu. Převážnou část meditace zabírají modlitby k Hospodinu, aby byl tak dobrý a správně směřoval jejich kroky v nadcházející etapě manželského života.

Nevěsta v křesťanském světě bývala také na novou roli v manželství připravována svou matkou a ostatními vdanými ženskými příbuznými. V těchto rozhovorech ale hrály hlavní roli spíše upomínky, kterak vydržet pohlavní styk s manželem, jak se nejlépe postarat o domácnost a jak se státí oddanou a pracovitou manželkou. Židovská kultura dbá na duchovní zabezpečení nevěsty vázané na výklad biblických pouček, křesťanská především na materiální stránku praktického života novomanželky.

Židovská nevěsta dokázala pochopit a vysvětlit význam sňatku – například, že manželství je přání Boha, aby žádný člověk na světě nebyl sám a že teprve splynutím mužské a ženské poloviny vytvoří životadárný celek, který je smyslem

našeho pozemského života. Každý věřící žid dokáže své zvyky vysvětlit a určit jejich důvod a původ. To se týká samozřejmě i zvyků svatebních. Křesťanská nevěsta bývá jen zřídkakdy schopna vysvětlit smysl manželské svátosti, jejího transcendentního přesahu a smyslu. Ani většinu svatebních tradic většinou nedokáže smysluplně odůvodnit, protože k tomu ani ona ani její ženské příbuzné nebyly vedeny. Většina tradic nemá s křesťanskou vírou pranic společného. Jedná se především o zvyky pohanské, odkazující na divadelní a erotický podtext doprovázející svatební veselí. „Pro diváky je svatba divadelní exostrukturou, divadlem navenek, podívanou, která svědčí o bohatosti,...,vybraném vkusu nebo nevksu.“²⁷⁴

Sexuální náznaky, obscénní gesta, tělesné obnažování²⁷⁵ a veřejné intimní doteky mezi svatebčany navzájem byly v minulosti pevnou a vítanou součástí svatebního veselí. Svatebčanky během bujarých oslav například s dřevěnou břitvou „nabízely mužům, že je oholí na ohanbí, břitvu brousily na holém stehně.“²⁷⁶

Před židovskou svatbou se nevěsta spolu se svými vdanými příbuznými a známými odebrala do mikve, kde se odehrává symbolický akt přijetí mladičké svobodné dívky mezi zkušené vdané ženy. Očištění v rituální koupeli upomíná i na duchovní přesah očištění nevěsty před Bohem.

Podobný akt přijetí svobodné dívky mezi vdané ženy ze vsi se v minulosti odehrával i mezi křesťanskými ženami. Jednalo se o zvyk čepení nevěsty. Při tomto aktu se nevěstě, která do této doby nosila vlasy rozpuštěné nebo volně spletené, nasazoval čepec vlasy zakrývající. Symbolickým nasazením čepce a zahalením vlasů se nevěsta stala dospělou, vdanou ženou. Zvyk čepení nevěsty se na dnešních svatebních hostinách objevuje jen sporadicky. S vlasy jako odznakem svobodných dívek býval spojován i zvyk ortodoxních židovek, kterým byla po předsvatební návštěvě mikve hlava oholena. Dnes se tento zvyk udržuje jen u velmi ortodoxních židovských komunit.

²⁷⁴ BENEŠ, B. Divadelní prvky svatebního obřadu. In *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 46.

²⁷⁵ „...zejména při vyplácení družiček. Každá byla položena na lavici, vyhrnuly se jí sukně a dostala výprask. V dobách, kdy se nenosily kalhotky, byly vypláceny přímo na holou zadnici.“ POPELKA, P. Erotika ve svatebním veselí. In *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 69.

²⁷⁶ POPELKA, P. Erotika ve svatebním veselí. In *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Brno, 1983, s. 69.

Zvyk křesťanských snoubenců loučení se se svobodou časem přejali i liberální židovské zasnoubené páry. Tento zvyk je jeden z mála, který se aktivně dodržuje i v současnosti. Obdoby a formy loučení se se svobodou se liší podle jednotlivých krajů a místních zvyklostí. Nevěsty se v obou kulturách často při loučení se s rodinou a vlastní osobní svobodou neubrání slzám. Důvodem je nejistota z nové role manželky, ztráty svého dosavadního domova a stabilita rodinné opory. Křesťanské dívky pomáhají nevěstě při tomto večeru, který se víceméně vždy zvrhne ve veselou a zároveň plačtivou oslavu doprovázenou alkoholem, plést myrtové věnečky a ozdoby, kterými se následující den na počest nevěsty ozdobí dům jejich rodičů i veškeré povozy převážející svatební hosty.

V biblických dobách se sňatek židů odehrával mimo synagogu, často v přírodním prostranství a pod hvězdným nebem. Křesťanští novomanželé si směli do kostela přijít pro požehnání až po řádném oddacím aktu. Dnes se křesťanská svatba odehrává většinou v kostele a židovská v synagoze. Oběma kulturám však v současné době dominují i soudobé trendy nevšedních míst pro vykonání svatebního obřadu. Stále větší oblibu si získávají sňatky uzavřené na oblíbeném místě obou snoubenců.

U židovské svatby je důležitá přítomnost chupy. Chupa, neboli ozdobný baldachýn, se musí při oddacím aktu rozprostírat nad hlavami snoubenců. Tento zvyk odkazuje k tradičním biblickým svatbám. Chupa může být vytvořena z drahé látky i ze samotného talitu. Co se týká svatebních dnů, má jak křesťanská, tak i židovská víra své požadavky, kdy se svatba konat nesmí. Židovská svatba se nekoná o určitých svátcích, sobotách a smutečních dnech. Naopak hojný počet svateb je zaznamenán v úterý a ve středu, jejichž vhodnost je odůvodněna v Písmu. Oblíbené jsou však i svatby páteční, protože se mohou protáhnout i přes víkend a nenaruší se tím pracovní týden. Křesťané si své oddávky neplánují na velké církevní svátky a advent. V oblíbenosti úterních, středečních a pátečních svateb se s židovskou kulturou křesťanská shoduje. Narozdíl od přívrženců judaismu využívají křesťané ke svým sňatkům i sobotu.

21. Komparace křesťanského a židovského svatebního dne

V judaistické i křesťanské tradici bývalo zvykem, že si ženich pro svou nastávající ve svatební den dojde do domu jejích rodičů. Ženicha při slavnostní cestě doprovázeli hosté z jeho strany. Svatebčané pozvaní na svatbu nevěstou pobývali v příbytku její rodiny. V domovech mladých snoubenců docházelo ještě před cestou do kostela či synagogy i k dojemnému loučení se s rodiči. V židovských rodinách bývaly rodinné proslovy, rady, doporučení a oplakávání pomyslné ztráty svých dětí a odluky mladých novomanželů od rodičů součástí několika posledních předsvatebních dnů.

Křesťanské odprošení rodičů a požehnání se uděluje až v den svatební. Obsah těchto proslovů byl dříve již předem daný a naučený. Formulace a smysl promluv býval v několika obdobích totožný ve všech rodinách určité vesnice či kraje. Křesťané dbali na formu, vnější dojem. Některé formulace křesťanských svatebních proslovů se dochovaly. Pro zvýšení efektivity bývaly proslovy občas pronášeny řečníkem či družbou, kteří se při své řeči zaměřili na správnou dikci, dramatické pauzy i kolísání intenzity hlasu.

Židé sice také dodržovali určitá pravidla obřadnosti, avšak bez přísné strojenosti. I přes formální okázalost mluvených projevů křesťanských rodin bývalo požehnání rodičů a poděkování dětí své matce i otci za vychování velice dojemnou záležitostí, při které vyplouvaly na povrch niterné city, jež zůstávaly po většinu života nevyřčené. Právě svatba skýtala jednu z mála příležitostí, kdy si členové rodiny mohli dát své pocity najevo. Nepostradatelnou součástí proslovů obou kultur byly odkazy na Hospodina, jeho laskavost, dobrotu a přání, aby se muž a žena spojili při své svatbě v duchovní jednotu.

21.1 Komparace židovského a křesťanského sňatku

Zvyklostní kroky samotného svatebního obřadu jsou v obou kulturách značně odlišné. Zatímco u židovské svatby většinou vede ženicha pod chupu jeho otec a nastávající tchán, křesťanského zasnoubeného mládence doprovází k oltáři jeho matka. Židovskou nevěstu odvádí pod chupu její matka a nastávající tchyně,

křesťanskou její otec. V některých případech samozřejmě mohou nastat výjimky, při nichž snoubence k oddávajícímu doprovázejí jiní příbuzní či přátelé. Nevěsta při judaistickém obřadu svého nastávajícího nejdříve třikrát či sedmkrát obejde a až poté se postaví pod chupu. Zasnoubenou dívku při křesťanském sňatku předává jejímu nastávajícímu otec. Symbolické odevzdání starostí a péče o mladou dívku doprovází otec nevěsty spojením pravých rukou obou snoubenců a posléze i svým požehnáním.

K platnosti sňatku je u obou vyznání nutná přítomnost dvou svědků. Židovská víra podmiňuje závaznost oddacího aktu i výskytem minjanu – deseti dospělých mužů. Přítomnost osob, které by právní závaznost sňatku potvrdili, je doložená již ve Starém zákonu. Židé, jež se snaží příkázání Písma dodržovat co nejvíce, svědky a minjan při svatbách důsledně dodržovali. Křesťanské svatby se však dlouhou dobu odehrávali jak beze svědků, tak i bez samotného oddávajícího. Tyto tajné sňatky, proti kterým církev vehementně brojila různými zákazy a koncilními nařízeními, se v oslabené formě udržely až do století šestnáctého.

Oddávajícím nemusí být v židovské kultuře jen rabín, ale může jím být i dospělý muž, jenž se vyzná v právních a náboženských normativních zákonech. Křesťanským oddávajícím bývá hierarchicky adekvátní vysvěcená duchovní osoba, nejčastěji farář. Každé z obou náboženských vyznání se během celého oddacího rituálu zaměřuje na význam, smysl a duchovní přesah manželského spojení dvou lidí odlišného pohlaví. Kněz snoubence poučuje o nutnosti jejich transcendentního vnímání manželského svazku. Novomanželský pár musí znát význam svátosti manželství a být s ním niterně sjednocen. Při aktu oddání se sobě navzájem oba snoubenci vstupují zároveň i do svazku se samotným Bohem. Po poučení o manželské svátosti, modlitbách a otázkách položené knězem směrem k snoubencům o materiálním i duchovním zabezpečení budoucí rodiny se přikročí k otázkám o dobrovolném vstupu do manželství, věrnosti, lásce a oddanosti. Kněz může snoubencům předem jasně formulované otázky pokládat a posléze očekávat jejich odpovědi (ano), nebo si mohou nevěsta spolu se ženichem vzájemně odříkat svatební řeči, které si předem připravili.

Po těchto slibech dochází k výměně snubních prstýnků. Prstýnky si navzájem navlékají oba snoubenci a to na prsteníček levé ruky. Kněz poté oficiálně prohlásí snoubence mužem a ženou ovázáním jejich spojených rukou modlitební šálou či stužkou s výzvou co Bůh spojil člověk nerozlučuj.

V křesťanském oddacím obřadu se vyžaduje aktivní souhlas nevěsty vyjádřený buď zřetelným ano na knězovu otázku o dobrovolném vstupu do manželství či nahlas pronesený manželský slib svému nastávajícímu. Církev se tak v minulosti snažila zabraňovat vynuceným sňatkům. Bohužel pro násilné a nechtěné sňatky nebyl aktivní souhlas nevěsty žádnou nepřekonatelnou překážkou.

Židovská víra k legalizaci sňatku aktivní souhlas ženy se sňatkem nepotřebuje. Již samotná přítomnost nevěsty pod chupou má ozřejmit její pevné rozhodnutí provdat se za muže po jejím levém boku. Kromě osobní přítomnosti budoucí novomanželky židé považují za souhlas se sňatkem přijetí prstenu.

Prsten navléká ženich své vyvolené na ukazováček pravé ruky, přičemž pronáší hebrejskou formuli o významu svatebního drahocenného kroužku. Ženich prsten většinou od své nevěsty nedostává. Po obřadu navléknutí prstenu se symbolicky oslavuje ukončení první etapy svatebního dne – kidušin (zásnuby). Pauzu mezi kidušin a nisuin (sňatek) vyplňuje čtení ketuby. Nisuin se skládá ze ševa brachot – sedmi požehnání, po nichž se zpívají náboženské a milostné písně. V požehnání snoubenci děkují Hospodinovi za to, že se potkali a zamilovali, že spolu mohou slavit svůj sňatek a že si je Bůh vyvolil k uspořádání svatby stejně tak, jako si vyvolil celý židovský národ.

Sňatek je oficiálně u konce ženichovým rozšlápnutím poháru, ze kterého se předtím oba s nevěstou napili vína. Po halasném zvolání svatebčanů mazal tov jsou snoubenci zasypáváni hrozinkami či rýží. Tento zvyk se shodně dodržuje i po ukončení křesťanské svatby, kdy se na novomanžele pohazuje rýže či zrnka obilí jako symboly plodnosti. Svatebčané v obou kulturách tímto zvykem dávají najevo své přání brzkého zplození potomka a založení rodiny.

Jak samotný rituál navlékání prstýnků – u křesťanů oběma snoubenci na prsteníček levé ruky, u židů jen nevěstě na pravý ukazováček – tak i význam tohoto zvyku se u obou vír z části liší. Židovský zásnubní prsten má vyjadřovat ženichův respekt a lásku ke své nastávající manželce. Prstenem muž symbolicky předává ženě i rozhodující pravomoci týkající se vedení domácnosti.

21. 2 Komparace významu zásnubního a snubního prstenu

Význam prstenu figurujícího ve svatbách křesťanských byl v minulosti značně odlišný od dnešního pojetí snubního kroužku ze vzácných kovů. Zpočátku prstýnek dostávaly také jen nevěsty, protože obyčejný kovový kroužek měl značit mužovu nadvládu nad ženou. Postupem času se smysl i význam snubního prstenu proměňoval. Kruhová forma prstenu jako znak nekonečnosti, spojení a prolnutí pozvedl snubní šperk na odkaz věrné lásky, společného domova, dokonalé souhry a oddanosti.

Obě víry shodně vykládají původ navlékání židovského zásnubního a křesťanského snubního prstenu během sňatku na příbězích zachycených v Písmu. Shodují se i v požadavcích na jednoduché a prosté vzezření prstenu. Skutečnost se ovšem od náboženských norem odlišovala. Dochovalo se mnoho velice zdobných prstenů. K výrobě těchto svatebních šperků se nejvíce používalo zlato, stříbro a drahé kameny. Výjimkou nebyly ani mohutné prsteny dekorované velkolepými ozdobami v podobě domků, chrámů, srdcí či hrdliček. Součástí prstenů bývají i vyrytá jména snoubenců, datum svatby i různé milostné nápisy. Jejich obsah se zaměřuje na věrnou lásku a oddanost.

21. 3 Komparace svatebních hostin

Jak židé, tak i křesťané, slavnostní a jedinečnou událost jakou svatba je patřičně oslavují. Svatební hostiny se však svými zvyklostmi, tanci i jídlem značně odlišují. Židé striktně dodržují náboženská a normativní pravidla a podle nich se odvíjí i hostina na oslavu svatby. Liberálně smýšlející páry jsou tolerantnější a také víceméně ovlivněny kulturou a zvyklostmi země, ve které žijí, ale konzervativní židé lpí na zachování povinností a příkázání nařízených judaistickou vírou. Při hostině jsou tedy stoly, u velmi ortodoxních židů dokonce i místnosti, odděleny podle pohlaví. Pokud se hostina odehrává ve společné místnosti, sedí nevěsta se ženichem v čele stolu. Takovéto uspořádání je totožné i u křesťanských oslav.

Skladba jídel se dá snadno odvodit ze zvyklostí tradiční židovské a české kuchyně. V obou případech se však jedná o chody honosné – jak svými chutěmi tak i

hojností. Příprava jídel je v židovské kuchyni samozřejmě ovlivňován pravidly košer vaření. Rodiny novomanželů nikdy náklady na svatbu nešetřily. Jedná se přece o společenskou prestiž. Jediným typem tance, který se tančí jak na židovských tak i křesťanských hostinách, je svatební tanec novomanželů na vyzdvižených židlích, které společně drží několik ostatních svatebčanů. Ostatní podoby tanečního veselí se neshodují takřka v ničem.

Stoupenci judaistické víry dodržují svá společenská pravidla, při kterých se muži nesmí dotýkat ženy, která není jeho manželkou či blízkou příbuznou. Ženy, a stejně tak i muži, tančí pospolu ve skupinových tanečních formacích. Při novomanželském tanci spolu čerstvě oddaní manželé tančí pomocí šátečku, aby se zbytečně tělesně nedotýkali.

Taneční a svatební veselí na oslavu křesťanského sňatku bylo v minulost silně prodchnuto erotickými narážkami, dotyky i tělesným odhalováním intimních partií většiny svatebních hostů. Tance s lascivním podtextem byly naprostou samozřejmostí. Ani v dnešní době z veselí erotika plně nezmizela, avšak vyskytuje se v poměrně mírnější a nenápadnější formě.

Výraznou součástí svatebních judaistických hostin bývá postava badchana (baviče), který veselí organizuje a doprovází veškeré dění originálními a vtipnými poznámkami. Na oslavách křesťanských svateb funkci baviče dříve zastával družba ženicha či profesionální řečník. Náplní jejich práce bylo uvádět do pohybu jednotlivé zvyklosti a rituály, které se takřka v nepozměněné formě dodržovaly po několik generací. Jejich obsah či podoba se samozřejmě odlišovala podle různých krajů a obcí. Většina tradic v sobě ale zahrnovala spíše prvky pohanské. Odkazy na křesťanskou víru a zbožnost lze během svatby a její oslavy najít v ucelenější formě jen při požehnání snoubencům, děkování rodičům a oddavkách v kostele. Tradice uplatňované v den sňatku navazují na lidové potřeby prosté zábavy lidu, který byl ve svém životě zatěžován jen prací a starostmi.

Součástí svatebních oslav je i obdarovávání novomanželů hmotnými dary. Většinu z nich tvoří potřeby do domácnosti – židovský pár je nejčastěji zahrnován typickými předměty k rozvíjení a udržování víry (šabatové svícny, ozdobné modlitební knížky, speciální nádoby pro přípravu svátečních jídel). Slavnostní hostiny u příležitosti křesťanské svatby trvají okolo dvou až tří dnů. Židovská svatba se po vzoru svateb biblických slaví celý týden.

21. 4 Komparace židovského a křesťanského svatebního oděvu

I přesto, že svatební judaistický i křesťanský oděv býval a stále je ovlivňován dobovou módou, najdou se i zde určité odlišnosti. Součástí židovského mužského svatebního oděvu je buď bílý kitl, bílá jarmulka či talit. Střih a barva nevěstiniých šatů se sice odvíjí od soudobých trendů, avšak ramena, ruce a nohy nevěsty musí být zahaleny. Cudný střih šatů je preferován i při svatbách křesťanských. Zde se však požadavky zakrytí dekoltu či rukou většinou nedodržují. Bílá barva svatebních šatů se začala uplatňovat až v průběhu 19. století. Předtím lze na svatebních obrazech a historických popisech nalézt rozličné barevné kombinace a vzory nevěstiniých šatů. Na některých židovských fotografiích se objevují i nevěsty oblečené v šatech černých. Pohanské pověry, podle kterých se křesťanské nevěsty řídily, nedoporučovaly na ušití šatů modrou látku. Vesnické dívky se na své vdavky zdobily do krojů.

Neodmyslitelnou součástí oděvu židovské nevěsty je závoj – bedeken. Bez pokrývky hlavy a obličeje nesměla kala vstoupit pod chupu. Závojem si svou milou zahaluje před vstupem pod chupu sám ženich, aby se přesvědčil o správné totožnosti své vyvolené. Zabraňuje se tak záměrnému omylu výměny nevěst, jako se to stalo Jákobovi s Ráchel a Leou. Závoje jsou nákladně zdobené vzácnými krajkami. Jiné vysvětlení důležitosti svatební pokrývky hlavy se týká veřejné proklamace nevěstiny cudnosti a touhy patřit jen svému muži. S touto obhajobou závoje souhlasí i katolická církev. S dalším židovským smyslem snoubenčina závoje ale již nesouhlasí. Někteří judaisté totiž propagují význam závoje jako vyjádření nespoutané a svobodomyšlné ženy uchovat si v manželství svou nezávislost.

Součástí svatebních křesťanských úborů bývaly i věnečky demonstrující nevěstinu cudnost a neposkvrněnost. Věnečky si budoucí nevěsty pletly samy. Nejčastěji k jejímu zhotovení používaly myrtu, hřebíček a polní květy.

22. Rozhovory

Rozhovory s židovskými a křesťanskými ženatými muži a vdanými ženami jsem provedla ve dvou variantách. Jeden rozhovor, se židovskou neortodoxní vdanou ženou, jsem vedla písemnou formou. Ve druhém případě jsem se se židovským ortodoxním ženatým mužem sešla u osobního rozmluvy. Při něm jsem měla otázky připravené strukturovaně, snažila jsem se otázkami spíše reagovat na mužovo vyprávění.

U rozhovorů s křesťanskými vdanými ženami jsem postupovala obdobně. Jedna respondentka odpovídala na mé otázky písemně a ve druhém případě jsem se s vdanou ženou sešla osobně. Otázky jsem měla také připravené jen v bodech.

Část rozhovorů jsem tedy vedla pomocí dotazníků s otevřenými otázkami. Tento typ dotazníků jsem před standardizovanými preferovala cíleně. Šlo mi především o proniknutí do myšlení a názorů dotazovaných. Dalším typem výzkumu, který jsem použila, byl osobní rozhovor. Ve svém průzkumu jsem se soustředila jen na malý vzorek představitelů jednotlivých kultur, jenž byl vybrán náhodně.

22.1 Rozhovory se židovskými respondenty

První kontaktovanou respondentkou byla 28letá neortodoxní židovka, jejímž přáním bylo zachovat své jméno v anonymitě. Po několika telefonických rozhovorech jsem se domluvily na písemném rozhovoru ohledně jejich subjektivních zážitků a dojmů z vlastní svatby. Teoretické znalosti týkající se jednotlivých zvyklostí během svatby jsem si potřebovala ověřit na praktickém příkladě. Subjektivní pocity jsou pro mě ve svatební tematice velice důležité. Pomáhají odkrývat skryté nuance, nepopsatelnou atmosféru, kterou svatebčané a především nevěsta se ženichem zažívají. Dodržování jednotlivých společensko náboženských tradic tuto zvláštní atmosféru ještě více podtrhují. Při jejich plnění aktéři sami sebe vnímají jako součást nevšedního společenského dění. Snoubenci ve svůj svatební den zažívají pocity jisté neobvyklosti, mimořádnosti a jedinečnosti.

S respondentkou jsem provedla tři písemné rozhovory ve dnech 22. 4., 29. 4., 14. 5. 2010. Tazatelka byla velice vstřícná, k otázkám mi do závorek připsala i některé statistické údaje týkající se židovských svateb, kterých se sama zúčastnila.

1) V kolika letech jste se vdávala?

„Bylo mi 26 let (ostatním nevěstám bylo: třem okolo 30, tři byly mladší než já, jedna byla stejně stará, jedné bylo 36, všechno to byla první manželství).“

2) Kde jste se vdávala?

„V synagoze (ostatní svatby v ulamu v Izraeli, 1 venku na vinici, 6 v synagoze).“

(pozn. autora: ulam – slavnostní sál kde se konají nejen svatby ale například i oslavy obřízek)

3) Co všechno jste musela před svatbou zařídit (např. vybava, zajištění hostiny, jaká je úloha nevěsty, ženicha, rodičů snoubenců)?

„Žádnou vybavu jsem nedostala, my jsme spolu s manželem bydleli už před svatbou, takže jsme už skoro všechno měli. Svatební dort jsme neměli. Občerstvení myslím zajišťovala máma (domlouvala catering, ale já jsme určovala skladbu jídla – že bude vegetariánské atd.). Teď napíšu seznam jen tak, co mě napadá, že se muselo před svatbou zajišťovat:

- rabín, synagoga, datum a hodina svatby
- svědci a přátelé držící chupu, seznam hostů
- zasnubní party pro přátele
- mailové pozvánky na svatbu
- předsvatební vyvolání ženicha k Tóře o šábese (kdy, kde, zajistit pozvánky a košer pohoštění pro hosty, bonbony k házení na ženicha, ubytování pro přespolní)
- předsvatební mikve, předsvatební recepce pro ženy a muže zvlášť (pohoštění, hudba...)
- chupa + tyče, dar synagoze od novomanželů (svícny, pohár na víno, havdalový set) a od rodičů (finanční obnos)
- prsteny, ketuba, pero + rezervní ketuba, dva poháry na víno + víno, obyčejná sklenice na rozdupnutí a ubrousek

- oblečení pro nevěstu (šaty, spodnička, boty, závoj, šál, kabelka), ženicha (oblek, boty klobouk, talit), rodiče
- ubytování v penzionu pro nevěstu, ženicha, rodiče, svědky a rabína
- hudba při obřadu (CD + věž)
- jarmulky s natištěným datem naší svatby a jmény novomanželů jako dary pro hosty
- brožurky s požehnáním po jídle a šabatovými písněmi s vytištěným datem svatby a jmény novomanželů jako dary pro hosty
- hudba k zábavě, občerstvení a nápoje jako svatební hostina

Nevím přesně kdo co kde zajišťoval, ale podíleli jsme se na tom spolu a pomáhali nám i moji rodiče. Spoustu věcí jsme nakupovali nebo objednávali z Izraele (např. prsteny, ketuba, jarmulky, brožury, poháry na víno, košer občerstvení, dary pro synagogu). Chupu a tyče jsme měli půjčené ze Židovského muzea, baldachýn pocházel myslím ze začátku 20. století, byla to starožitnost. Mikvi jsem zajišťovala logicky já, aufruf (to je předsvatební vyvolání ženicha k Toře) a vše okolo toho zajišťoval manžel.“

4) Je součástí ketuby stále věno? Zasahovala jste nějakým způsobem do obsahu ketuby? Podepsala jste ji?

„Já jsem v ketubě o věnu neměla ani slovo. Do obsahu jsem nezasahovala, ani jsem ji nepodepsala. Ketubu jsme koupili v Izraeli už jako hotový formulář, do kterého se vyplňují jen jména a data, tam se nic připsat nedalo. Ale na jedné svatbě měli v ketubě podmínku, že jestli se bude ženich chtít rozvést, vyplatí nevěstě 1 milion korun. Na několika svatbách podepisovali ketubu jak ženich, tak i nevěsta.“

5) Měla jste veřejné ohlášky svatby?

„Ohlášky jsem neměla, na internet ani do novin jsme nic nepsalí. Mimochodem neměli jsme ani svatební oznámení, hosty jsme zvali ústně a mailem. (jiné svatby: 2 bez oznámení, 4 tištěné oznámení, 1 mailem, 1 vyvěšeno na nástěnce na Židovské obci).“

6) Dodržovala jste ve svatební den půst?

„Myslím, že jsem půst držela, ale nejsem si jistá jak moc. Nevím, možná jsem se něčeho napila.“

7) Kdo Vás přiváděl pod chupu a kolikrát jste ženicha obcházela?

„Pod chupu mě přiváděla moje maminka a tchyně. (Na některých svatbách také tak, na jiných otec a matka). Obcházela jsem ženicha sedmkrát, sama. (Na jiných svatbách také vždy sedmkrát, někdy nevěstu při obcházení vedly, jindy obcházela sama, na jedné obcházela nevěsta a matka a tchyně šly za ní, takže ženicha vlastně obcházely všechny tři).“

8) Měla jste svatební kytici?

„Ne, neměla. (ostatní: 6 mělo kytice, 2 neměly).“

9) Přijala jste manželovo příjmení?

„Ne, nepřijala. (ostatní: 8 přijalo).“

10) Měli jste jen obřad v synagoze nebo i na úřadě?

„Obřady jsme měli dva – první na radnici a o měsíc později druhý v synagoze. Obojí byly normální svatby se vším všudy, ne pouze formální. (ostatní: 1 měla dva obřady, 7 mělo pouze židovskou svatbu).“

11) Je možno po skončení obřadu v synagoze nevěstu políbit?

„Ano, viděla jsem to na několika svatbách.“

12) Jaké jsou nejběžnější svatební dary?

„Já myslím, že jako svatební dary se dávají úplně stejné věci jako na nežidovských svatbách. My jsme neměli svatební seznam, takže jsme dostali všechno možné, např. různé nádoby, skleničky, knihy, DVD, obraz, peníze. (ostatní: 3 měly svatební seznam, takže dostaly to, co si přály, 5 nemělo seznam).“

13) Jak vypadaly Vaše svatební šaty?

„Měla jsem smetanové šaty, závoj...můžu poslat fotku. (ostatní: 1 zelené, 7 bílé, smetanové, krémové).“

14) Jak vypadala Vaše svatební hostina? (tance, písně, bavič, stolovací pořádek, typy svatebních jídel)

„Svatební hostina byla přímo v synagoze a formou vegetariánského rautu (zajistili jsme catering). Tím nám odpadly starosti s menu a zasedacím pořádkem. Jaké jídlo jsme měli si pamatuju jen matně, až do večera jsem skoro nic nejedla, protože jsem byla neustále ve středu dění a vůbec jsem neměla chuť k jídlu...Prostě běžný catering: chlebíčky, obložené mísy, testovinové saláty, pizzy, file, domácí koláče...Baviče jsme žádného neměli a žádné písně jsme taky nezpívali. Hudbu jsme zajistili vlastní (věž, cd), byla převážně židovská, ale nejenom, například já mám moc ráda reggae, takže jsme hodně tančili reggae, ale bylo tam třeba i techno a trans. Což teda bylo v synagoze dost neobvyklé... (jiné svatby: 3 tradiční hostina se zasedacím pořádkem, 1 venkovní raut, 2 raut v restauraci, 2 pohoštění přímo v synagoze).“

15) Musela jste před svatbou docházet ohledně příprav svatby k rabínovi?

„S rabínem jsme komunikovali mailem, protože nebydlí v Česku. Před svatbou rabín několikrát přijel do Prahy (v jiných záležitostech) a několikrát jsme se s ním viděli, abychom se dohodli na detailech svatby. To byla totiž jeho úplně první svatba, kterou dělal, takže neměl předchozí zkušenosti.“

16) Existuje stále někdo v roli dohazovače, prostředníka, který svatby sjednává?

„To doopravdy nevím, jestli v Česku někdo takový existuje. Řekla bych, že spíš ne. Ale v ultraortodoxních zahraničních židovských komunitách dohazovači stále fungují.“

S druhým dotazovaným, panem Danielem Vaňkem, jsem se sešla osobně v košer restauraci Dinitz dne 23. 3. 2010. Pan Vaňek je ortodoxní žid, který v židovské restauraci pracuje jako dohlížeč nad košer kuchyní. Ženatý je již několik let. Zatímco rozhovor s anonymní dotazovatelkou mi poskytl spíše kvantum užitečných informací, osobní dialog s panem Vaňkem mi umožnil nahlédnout do mentality a způsobu uvažování věřícího žida.

Rozdíl mezi těmito dotazovanými tkví i v tom, že se jedná o neortodoxní židovku a konzervativního ortodoxního žida. Ortodoxní věřící nejen pevně dodržují veškerá normativní judaistická přikázání, ale jsou s nimi i bytostně spjati. Během rozhovoru se se mnou dotazovaný snažil udržovat oční kontakt, ale na první pohled byla patrná jeho nervozita z našeho setkání. V průběhu vyprávění jsem tento důvod pochopila. Muž – ortodoxní žid – se snaží vyvarovávat důvěrných osobních setkání se ženou, která není jeho manželkou či příbuznou. Tímto předsevzetím se snaží zamezit jakémukoli, byť sebemenšímu, tělesnému pokušení. Případné doteky nesezdaného muže a ženy jsou naprosto nevhodné (není dovoleno ani podání ruky na přivítanou či při vzájemném představování) a pokud k nim náhodou dojde, má ortodoxní žid výčitky.

Dialog jinak plynul bez komplikací, dotazovaný byl vstřícný i v oblasti velice soukromých otázek. Poznámky z rozhovoru jsem si dělala na místě, ale jen ve stručnosti. Přepisováním jeho odpovědí bych plynulost povídání přerušovala a to se mi nezdálo vhodné. Obsah hovoru jsem si zapsala do paměti. Snažila jsem se vnímat i nonverbální vyjadřování dotazovaného.

Pan Vaněk si svou ženu bral ve svých 26 letech. Jeho manželka je o tři roky mladší. O předem dohodnutý sňatek se prý nejednalo, ale obě rodiny se již před sňatkem znaly. Na mé otázky ohledně předmanželského soužití reagoval nechápavě. Ano, se svou ženou se před svatbou scházeli, ale případné soužití před sňatkem v synagoze nepřicházelo v úvahu. Následné povídání se rozvíjelo ve velice osobním duchu. Popud k němu zavdala má otázka, zda tedy vůbec před svatbou mezi dvěma zamilovanými docházelo i k určitým fyzickým kontaktům. Pan Vaněk se rozpovídal o tom, jaké mazlivé dítě byl, a že tedy fyzický kontakt ke svému životu potřebuje. Se svou nastávající ženou se tedy během předsvatebních schůzek drželi za ruce a občas došlo i k obejmutí a pohlazení po vlasech.

Především na tomto úseku rozhovoru jsem poznala naprostou, diametrální rozličnost židovského uvažování a chápání světa. Fyzická rozkoš je pro hluboce věřící židy v jejich žebříčku hodnot až na třetím či čtvrtém místě. Na vrcholu vždy zůstane víra a za ní následující plnění judaistických přikázání a pravidel pravověrného žida (kromě Bible se řídí i pravidly Mišny, Gemary a Halachy). Po sugestivním vyprávění o transcendenci judaismu a o tom, že kdo není věřícím židem nemůže jejich víru nikdy pochopit, jsem začala na dotazovaného pohlížet v úplně jiném světle. Taková duchovní jistota a klid, který během vyprávění o víře

z pana Vaňka vyzařoval, mě až překvapila. Židovská víra má v sobě opravdu něco nadpozemského. Samozřejmost, se kterou o nemožnosti racionálního pochopení své víry mluvil, nejspíše pramení i z určitého vyvyšování se židovského obyvatelstva nad ostatní věřící jiných konfesí. Židé mají o své výjimečnosti potvrzení přímo v Bibli, kde si je sám Hospodin jako národ vyvolil.

Svatba pana Vaňka s manželkou se odehrála v neděli 9. července 2006 ve Staronové synagoze v Praze. Kvůli jejich sňatku musela být Staronová synagoga pro turisty uzavřena. Svatební obřad trval jen 45 minut, aby se synagoga mohla co nejrychleji pro jiné návštěvníky otevřít, protože z historických židovských památek plyne židovské obci největší příjem. Jeho manželka ho pod chupou obcházela sedmkrát. Z velké radosti po uzavření sňatku se novomanželé objali, ale nepolíbili.

Hostina se odehrála na židovské obci. Zúčastnilo se jí přes dvě stě svatebčanů. Oznámení o jejich chystané svatbě bylo vytisknuto v obecních novinách židovské obce. Pozvánky na svatbu hosté dostávali emailem nebo při osobním setkání. Podávala se tradiční židovská jídla. Největší úspěch měla prý gefiltefish – rybí paštika. Na své hostině si novomanželé přáli mít i baviče, ale dobrý pražský židovský bavič Pavel Santó nebyl zrovna v Praze přítomen. Hostina opravdu trvala sedm dní. Každý následující den ale museli být ještě navíc přítomni dva hosté, kteří se předešlých hostin neúčastnili. Manželé Vaňkovi mají nyní již malou dceru. Jeho manželka si tedy jméno po svatbě změnila, i když to prý není vůbec důležité. Dbá se především na hebrejská jména zapsaná v ketubě, kterou jeho manželka nepodepisovala ani do jejího obsahu nezasahovala.

I když je znění ketuby závazné, je možné její některé požadavky nedodržet. Zamilovaní muži prý svým nastávajícím manželkám v ketubě rádi zdůrazňují svou nehynoucí lásku tím, že jim v případě rozvodu přiznávají astronomické věno. Totéž se prý stalo známému pana Vaňka. Své nevěstě v ketubě slíbil v případě rozvodu 10mil. korun. Jeho žena se s ním chtěla po čase rozvést a tak se rozvodové záležitosti chopili i právníci. Jeho manželka byla naštěstí soudná a uznala, že takováto částka jí vyplacena být nemůže a spokojila se s částkou poměrně menší.

22. 2 Rozhovory s křesťanskými respondenty

S paní Marikou Markelovou jsem provedla rozhovor písemný. Odehrál se dne 19. 4. 2010.

1) V kolika letech jste se vdávala?

„Ve 32letech.“

2) Kde jste se vdávala?

„V římskokatolickém kostele v Jaroslavicích – vesnice u Znojma.“

3) Co všechno jste musela před svatbou zařídit?

„Vše jsme si zařizovali sami. Sklep a občerstvení jsem zařizovala já a naši, což mě docela mrzelo, protože jsem pozvala k pomoci i rodinu nastávajícího, kteří se jaksi nedostavili až pak k obřadu – a to byla asi jediná věc, co mě mrzela, že se jich přípravy vůbec netýkaly, že to oddřela komplet má rodina. Já jsem zařizovala hlavně pozvánky. Spolu s přítelem prstýnky a šaty (každý svoje). Moje rodina poté místo a občerstvení pro hosty.“

4) Měli jste nějaké veřejné ohlášky svatby?

„Prý ano, říkal pan farář.“

5) Jak vypadalo vaše svatební oznámení?

„Společně foto snoubenců, samovýroba, s vlastním textem. Rozesílali jsme je především po internetu.“

6) Přijala jste manželovo příjmení?

„Ano. Mé jméno za svobodna je Vasmanská.“

7) Jaké byly nejběžnější nebo naopak originální svatební dary?

„Povětšinou nějaký příspěvek na hostinu, moji rodiče platili komplet občerstvení.“

8) Jak vypadala vaše svatební hostina?

„Konala se ve sklepě. Měli jsme studenou a teplou kuchyni. Zábava, zpěv a tanec záležel na hostech. Jinak taková pohodová neřízená oslava.“

9) Jak vypadaly Vaše šaty?

„Kombinace bílého korzetu a zlaté sukně. Jinak na nalakování nehtů a udělání svatebního účesu čas nebyl. Ještě ráno před obřadem jsme šli stříhat na chvílku vinohrad a pak šupky chystat hostinu.“

10) Museli jste před svatbou docházet na faru a probírat, jak svatba bude vypadat?

„Ano. Pan farář ale docházel osobně za námi. S panem farářem jsme si ze známosti mohli nadiktovat program v kostele sami.“

11) Jaké podmínky jste museli splnit, abyste mohli mít křesťanskou svatbu?

„Několikrát jsme museli absolvovat poučení farářem. Zpovědi jsme se vyhlí. Poučení ale ne. Pokřtění jsme oba byli.“

12) Jaká byla úloha Vašich rodičů před a během svatby?

„Táta mě odvedl k oltáři. Mamka si pobřečela a pak při hostině řídila občerstvení pro hosty.“

13) Jak dlouhý byl obřad v kostele a jak probíhal?

„Asi tak ¾ hodiny, naštěstí beze mše. Hlavní slovo měl farář, taky starosta, ale spíš jako soukromá osoba. Pan farář zajistil varhany, flétnu a výzdobu kostela.“

S druhou křesťanskou respondentkou jsem se sešla 17. 6. 2010 u osobního rozhovoru v jejím soukromém bytě. Manžel nebyl momentálně přítomen, tak jsem si povídala jen s paní Vlastou Klíčovou. Tato žena je má příbuzná, takže rozhovor probíhal v uvolněné atmosféře. Dotazovaná je vdaná již sedmým rokem.

Paní Klíčová se vdávala ve svých 25 letech. S manželem spolu již předtím několik let žili ve společné domácnosti. Jejich obřad se odehrál v katolickém kostele Sv. Petra a Pavla v Božicích – okres Znojmo. S tamním panem farářem se před svatbou sešli několikrát. Rozebírali spolu své představy o společné budoucnosti, fungování rodiny a výchově dětí. Farář snoubencům také přednášel o duchovním pohledu na svátost manželství.

Aby je pan farář oddal, museli být oba snoubenci pokřtění a několik dní před obřadem se museli zúčastnit zpovědi, při které jim byli od pana faráře kladeny i

otázky velice intimní – o sexuálním životě snoubenců. Na dotazované bylo podle výrazů v obličeji vidět, že s touto částí zpovědi nesouhlasila.

Snoubenci před obřadem panu faráři předali své křestní listy, občanské průkazy a své snubní prstýnky. I když byli oba snoubenci pokřtěni a vychováni v katolických rodinách, ve své víře si není ani jeden z nich stoprocentně jistý. Křesťanskou svatbu uspořádali spíše kvůli svým rodinám a částečně i ze zvyku, protože moravská svatba snoubenců z křesťansky věřících rodin by mimo kostel byla takovou menší revoltou.

Obřad v kostele trval asi hodinu. Pan farář v kostele všechny svatební hosty přivítal a poté četl úryvky z Bible týkající se manželství a sňatku. Předčítání Bible bylo doprovázeno zpěvem kostelního sboru z chóru. Na obřad v kostele vzpomínala paní Klíčová s dojatým výrazem ve tváři. Při výměně manželských slibů se neubránila slzám, citové pohnutí bylo čitelné i ve tváři jejího snoubence. Po výměně prstenů došlo přímo v kostele ke srdečné gratulaci od všech svatebních hostů.

Ohlášky snoubenci před svou svatbou neměli. Svatební pozvánky a oznámení rozesílali emailem. Podobu svatebních pozvánek si snoubenci vymýšleli sami. Na titulní straně byla fotomontáž obrázku od fotografky Anne Geddes, kde byli vyobrazeni nevěsta a ženich jako děti, kde jen zaměnili původní obličeje za své (z dob kdy byli sami batolata).

Hostina se poté odehrávala na pronajatém fotbalovém hřišti. Menu jídla se skládalo z opékaného a grilovaného masa, uzených klobás, obložených mís, piva a vína. Na hostině si novomanželé rozbalovali i svatební dary a předčítali svatební gratulace. Na oslavě se tančily i typické svatební tance – nevěsta tančila s každým přítomným mužem na hostině uprostřed kola (to bylo vytvořeno mužským osazenstvem hostiny). Totožné tance probíhaly i se ženichem. Ten pochopitelně tančil se svatebními hosty ženského pohlaví. Ke konci svatební hostiny proběhl i tanec nevěsty se ženichem na vztyčených židlích s tradičním přípitkem.

Během svatebního dne byly dodržovány zvyky jako například – zdobení nevěstina domu stužkami, fáborky, před vchodem byla postavena svatební brána. Všichni svatebčané byli označeni myrtou a bílou stužkou. Po příchodu ženicha do domu nevěstiny rodičů se objevilo několik falešných nevěst. Ženich si svou vyvolenou musel najít a vyprosit. Během celé doby zde bylo podáváno občerstvení. Nejdokladnější chvilkou bylo vyprošení si požehnání snoubenců od svých rodičů a následné děkování rodičům za dobré vychování a péči. Snoubenci děkovali i

rodičům svého nastávajícího partnera, že jim jejich životní druhy tak dobře vychovali.

Něžný výraz v obličeji při vyprávění o požehnání a děkování rodičům svědčí o lásce, kterou respondentka ke svým rodičům chová. Následně vzpomíná, jak jí rodiče byli během celé svatby oporou. Dotazovaná přiznala, že až po několika setkáních s panem farářem a jeho přednáškách o funkci rodiny a manželské svátosti si plně uvědomila důležitost pevného a láskyplného rodinného zázemí. Svým rodičům prý nikdy nepřestane být vděčná za jejich lásku.

Součástí tohoto celku mé práce měly být i rozhovory s katolickým knězem a židovským rabínem. S několika pány faráři jsem se o významu svatby bavila při osobních setkáních, ale stěžejní pro mě byl následný písemný rozhovor s panem farářem Jindřichem Čoupkem. Při osobních setkání se třemi faráři najednou totiž docházelo spíše k soutěži o co nejpřesnější citace Bible, což pro můj výzkum nebylo až tak podstatné. Pan farář Čoupek ve svých odpovědích vystihl základní rysy myšlení věřícího křesťana o posvátnosti manželství a provázející roli faráře při nalézání duchovní podstaty manželství. Farář Čoupek je svému povolání, nebo spíše duchovnímu poslání, oddaný. Snaží se křesťanskou víru lidem přiblížit, ne je do ní nutit.

Odpovědi pana faráře jsou velice inspirativní, vedou k zamyšlení a hlubokým úvahám o smyslu manželství.

Další rozhovor měl pocházet od anglicky mluvícího rabína žijícího v Izraeli. Po výměně několika emailů mi rabín Moshe Yehudai slíbil odpovědi na mé otázky, ale potřeboval na ně více času, protože dotazy prý byly velice zajímavé a chtěl se nad nimi do hloubky zamyslet. Do této chvíle však rabín neodpověděl. Písemný rozhovor s panem farářem mi přijde škoda úplně vyčlenit, a proto ho příkládám jako součást přílohy.

Závěr

Ve své diplomové práci s názvem 'Komparace svatebních tradic v křesťanské a židovské kultuře' jsem se zaměřila především na význam, funkci a smysl sňatku dvou lidí, které jim dané kultury připisují. Svatební obyčeje a tradice jsem si zvolila jako představitele či ukazatele kulturních hodnot a společenských zásad judaismu a křesťanství. Na po staletí opakujících se obyčejích a zvycích dodržovaných během svateb jsem popisovala neměnnost a jistou kontinuitu vžitých společenských norem, předsudků, pověr i samotné víry.

Křesťanské a židovské vyznání prostřednictvím svých tradic uplatňovaných během jakýchkoli svátků, slavností či smutečních obřadů, dává najevo svůj výklad víry, své chápání smyslu stále živých zvyků i svá sociálně společenská pravidla inspirovaná přáním Stvořitele. V některých požadavcích a odůvodnění svých tradic se křesťanská kultura s židovskou shodují, ale ve většině případů se se svými názory na duchovní obsah a přesah své víry rozcházejí. Nejčitelněji se tyto rozdíly projevují právě v aktuálních, po generace předávaných a praktikovaných obyčejích věřících lidí. Pozadím, na kterém jsem odlišnost či naopak shodnost hledala, byl svatební den a jeho přípravy na něj.

Nejdříve než jsem se zabývala samotnou komparací jednotlivých křesťanských a židovských zvyků jsem musela provést teoretický výzkum zaměřený zvláště na svatební zvyky židovské společnosti a posléze i tradice pospolitosti křesťanské. Teoretický popis průběhu, významu a odůvodnění četných svatebních obyčejů jsem doplňovala citacemi, jejichž hlavním úkolem bylo zkoumanou problematiku ještě více ozřejmit a na skutečných historických i současných životních příbězích je reálnému životu přiblížit.

První část, zaměřenou na sňatek dvou lidí vyznávajících judaismus, jsem rozdělila do deseti kapitol. Jejich názvy jsou podobné, ne – li shodné, s označením kapitol věnujících se křesťanské svatbě. Jednotlivé části jsem se pokusila zkoumat ze stejného úhlu pohledu. Při výzkumu judaistického sňatku a jeho obyčejů jsem se na významy a funkce svatebního obřadu snažila dívat ze stanovisek židovské víry. Stejně jsem postupovala i při teoretickém zpracování zvyklostí křesťanské svatby.

V první kapitole s názvem 'Význam svatebního obřadu' se zabývám židovským vnímáním a nazíráním na jeden z nejdůležitějších životních mezníků v životě člověka – sňatkem. Se smyslem samotného oddací aktu se samozřejmě pojí i společenské nazírání na roli ženy jakožto manželky a matky. Postavení manželky v židovské komunitě se odvíjí od biblických normativních příkázání, příběhů v Talmudu i soudobých trendů (emancipační tendence žen). V první podkapitole se věnuji způsobu výběru židovských partnerů, sňatečnímu věku a důvodu požadavku, aby oba manželé byli zastánci judaismu a jeho hodnot.

V návaznosti na tuto podkapitolu se v další části zabývám různými státními výnosy a zákazy týkající se buď židovského vyznání nebo zákonnou úpravou formy svatebního obřadu.

Celek druhé kapitoly a jejích podkapitol jsem zaměřila na podobu a smysl vytváření svatebních smluv. Následující část je věnována předsvatebním přípravám a povinnostem snoubenců a jejich rodin. V samostatných podkapitolách mimo jiné rozebírám obsah nevěstiny výbavy, závažnost rituální návštěvy budoucí novomanželky očistné lázně – mikve a duchovní opodstatnění vyvolání ženicha k veřejnému čtení Tóry. Další kapitoly, v pořadí již čtvrtá a pátá, se zabývají vhodným místem pro židovskou svatbu, náboženským vysvětlením a odůvodněním nepostradatelnosti chupy, ženichova talitu, nevěstina závoje a obřadu bedeken.

I přesto, že dnes jsou židovské zasnuby a sňatek spojeny v jeden obřad, v minulosti tomu tak nebylo, a proto se v jednotlivých, oddělených částech zabývám samostatně obřadem zasnub a posléze i oddacím aktem. Obě svatební části mají svá opodstatnění, jejichž pravzorem jsou sňatky uskutečněné ve Starém zákonu. Podobě a funkci prstenu a zvykovému významu svatební hostiny jsem věnovala další samostatné kapitoly. U zasnubního prstenu je důležitá jeho symbolická hodnota. Ženich jím dává nevěstě najevo svou lásku i touhu založit se svou milou rodinu, domov.

Svatební slavnostní hostina v sobě zahrnuje kulturní hodnotu židů vyjádřenou ve stylu tance, podobě stolování a organizovanosti veselí. Teoretická výzkumná část týkající se židovské svatby a jejích zvyklostí a tradic je zakončena náboženskými požadavky, kdy se oddavky konat nesmí a kdy je naopak vhodný čas k uzavření sňatku a následného založení rodiny, jako základního celku židovské komunity.

Druhý celek jsem zaměřila na teoretický průzkum svatebních křesťanských zvyklostí a obyčejů, jejich kořenů a obsahové závažnosti pro upevnění stability

křesťanských společenstev. Jednotlivé členění kapitol a podkapitol, jejich obsah a cíle zkoumání jsou stejné jako u svatby židovské. Pro komparaci jsou důležité stejné výchozí podmínky a orientace na totožné předsvatební a svatební etapy a prvky s nimi spojené. Svým označením jedenáctá kapitola, jinak kapitola týkající se křesťanské svatby první, se zabývá také smyslem sňatku, kritérii při výběru životních partnerů, sociálními a materiálními odlišnostmi požadavků na manžela či manželku v jednotlivých společenských vrstvách a sňatečním věkem. Na podkapitolu zabývající se právními zvyklostmi a zákony týkající se sňatečních obřadů navazuje dvanáctá kapitola s názvem 'Rituál zasnub'. Na obřadnosti zasnubovací ceremonie si po mnoho generací rodiny mladých snoubenců velice zakládaly. Jednotlivé kroky, typy zasnubních dárků i podoby předsvatebních setkání se přísně dodržovaly v nepozměněné podobě několik staletí.

Třináctá a čtrnáctá kapitola se věnují průběhu sestavování a obsahu předsvatebních smluv. Nejdůležitější součástí předsvatebních dohod byly materiální přesuny nemovitého i movitého majetku z jedné rodiny do druhé. Finanční transakce byly zajištěné věnem, výbavou, jitřním darem či vdovskou rentou. Další podkapitola obsahuje výčet povinností, které se do svatebního dne musí zajistit. Do předsvatebních úkolů patří mimo jiné svatební pozvánky, příprava pohoštění a organizace hostiny spojenou s loučením se svobodou. Krátká kapitola patnáctá vypočítává vhodné měsíce a dny k uzavření sňatku.

Rozsáhlejší kapitola nesoucí číslo šestnáct popisuje průběh svatebního dne, funkci řečníka a staré svatby, smysl požehnání rodičů svým zasnoubeným dětem, poděkování dětí svým rodičům za vychování a samozřejmě i průběh jednotlivých obyčejů. Kapitola sedmáctá je zaměřená na křesťanský oddací obřad v kostele. Během obřadu rozebírá farář spolu se snoubenci význam svátosti manželství jakožto základní stavební kámen doživotně uzavíraného manželského svazku naplněný úctou, láskou a oddaností. Transcendenční přesah sňatku mezi dvěma smrtelnými lidmi je křesťanskou církví doplněn o duchovní spojení během oddacího aktu novomanželů s Kristem.

V kapitole věnované svatební hostině jsou důležité poznatky týkající se folklóru, obsahu svatebních písní, podoby taneční zábavy a především dramatického vyjadřování se svatebních hostů pomocí masek a předem určených a naučených rolí. Součástí kulturního vyjádření dané společnosti je i gastronomie. Svatební

hostina v sobě skýtá možnost pozvednutí společenské prestiže rodin snoubenců díky labužnickým pokrmům, které jsou na hostině zastoupeny v hojném počtu.

Poslední kapitola uzavírající část věnovanou výzkumu křesťanských svatebních tradic se zaměřuje na podobu a módnost svatebních oděvů, symbolický význam nevěstina závoje a snubních prstýnků.

Po teoretickém prozkoumání jednotlivých svatebních etap, zvyklostí a společenských norem a požadavků jak křesťanské, tak i židovské kultury jsem přikročila k samotné komparaci. Cílem komparace bylo prostřednictvím tradičních a hojně užívaných svatebních zvyků postihnout společenský vývoj a společenské chápání světa, víry i samotného významu jednotlivých udržovaných lidových obyčejů. Nelze striktně generalizovat jednotlivé symbolické vnímání židů a křesťanů. Samotná judaistická a křesťanská víra se ještě dělí na ortodoxní či konzervativní a liberální zastánce jednotlivých konfesí. Ortodoxní žid dbá na striktní dodržování normativních rodinných, náboženských a právních příkazů židovské komunity. Liberální žid se více přizpůsobuje kulturám země, ve kterých se jeho předci asimilovali. Konzervativní křesťan se na svou víru a její požadavky určené prostřednictvím církve také dívá jinýma očima než svobodomyšlněji smýšlející věřící křesťan.

Komparací jsem tedy postihla jen ty nejzásadnější a nejobecněji rozšíření společenské zvyklosti praktikované před svatbou i během ní. Nejdříve bylo nutné zmapovat kořeny tradic obou kultur. Víra a kultura židovských a křesťanských věřících kráčí při vytváření kulturních požadavků a jejich odůvodnění ruku v ruce. Jedná se o jakousi oboustranně výhodnou symbiózu, v níž se postupem času ztrácí mezi náboženstvím a kulturou věřících jasný předěl.

Je až s podivem, že přestože judaismus a křesťanství vychází ze stejné víry v jednoho jediného Boha, jeho zjeveného desatera a Starého zákona, rozvoj kultury a náboženských pohledů na pozemský život se po staletí rozvíjel každý naprosto jiným směrem.

Zatímco židovská víra si jako základ pro svou uzavřenou náboženskou komunitu věřících zvolila Písmo a dále jeho zásady rozvíjela v podobě učení jednotlivých rabínů, jejichž poznatky byly později sepsány do Talmudu, křesťanská společnost reprezentovaná katolickou církví navazovala na zvyky pohanské. Katolickým duchovním se samozřejmě pohanské rituály nelíbili, chtěli je ze života pravověrných křesťanů vymýtit, avšak početně silnější skupiny věřících si své

pevně ukotvené tradice, na které byly zvyklí již několik desítek let, uchránili. Církevním představitelům nezbyla jiná možnost než starořímské zvyky akceptovat a vytvořit k nim křesťanská odůvodnění a poučení. Tento způsob vytváření křesťanských společenských doktrín byl obdobný i na našem území. Dalo by se říci, že jediným původním křesťanským zvykem je průběh oddacího obřadu v kostele, pokorné synovo či dceřino vyprošování si požehnání před svou svatbou a udělování rodičovského požehnání.

Ostatní tradice dodržované věřícími křesťany v sobě nemají z křesťanského náboženství téměř nic. Jedná se o obyčeje původem pohanské, které křesťanské obyvatelstvo přejalo od pohanských kmenů slovanských, germánských a keltských. Zvyky praktikované křesťany sice časem získaly trochu odlišnou podobu, ale smysluplné křesťanské odůvodnění jim chybí. Naopak lze u některých svatebních zvyklostí narazit na hrubé eroticky podbarvené posunky, gesta a dotyky. Tělesné obnažování se, sexuální narážky, divadelní podoba svatebních veselí, holdování alkoholu a přejídání se s požadavky katolické církve na chování věřících opravdu neshoduje.

Židé při vykonávání svých obyčejů vědí proč tak činí, jaký důvod jednotlivý zvyk má a odkud pochází. Většina z nich má své kořeny právě ve Starém zákoně. Pro křesťana mají dodržované obyčeje jiný význam. Duchovní smysl sice většinou postrádají, ale obřadnost jednotlivých ceremonií člověku dodává pocit stability a zakotvenosti ve společnosti.

V rozsáhlé části nazvané 'Komparace' jsem prostřednictvím hlavních svatebních zvyklostí shodně dodržovaných v obou kulturách porovnávala míru odlišnosti jak smyslu, tak i samotného provedení obyčeje. V některých odůvodněních svatebních zvyků se víry dokonce i shodovaly. Jednalo se převážně o tradice, kterým křesťané navzdory pohanskému původu, přiřkli odůvodnění, jenž lze nalézt v Bibli – tedy ve Starém zákoně. Týká se to například odůvodnění používání závoje při pokrytí hlavy nevěsty. Tento zvyk má sice jak v židovské tak i křesťanské kultuře několik významových výkladů, avšak na jednom z nich se shodují obě víry, jenž odkazují na biblické příběhy o zahalení se závojem Rebeky a o výměně nevěst díky skrytí tváře za závojem.

Část věnovanou komparaci jsem rozdělila do dvou kapitol. První nese název 'Komparace'. Jedná se o úvodní odůvodnění smyslu komparace a jejího praktikování právě na obyčejích svatebních. V podkapitole nazvané 'Komparace

židovského a křesťanského smyslu manželství rozebírám a navzájem porovnávám význam manželského soužití. Důležité pro mě bylo jakým způsobem obě víry nazírají na důvod a funkce sňatku. V některých bodech se obě náboženství shodly – jedná se například o záměr zplození potomků, k čemuž je nutné uzavřít právoplatné manželství. Ve většině ostatních duchovních i sexuálních pojetí samotného sňatku se již neshodovaly.

V následující podkapitole jsem porovnávala podobu židovských a křesťanských zásnub, jejich zvyklosti a dodržování obřadnosti a důležitost role dohazovače. Víry se neshodly na společenské prestiži svatebního zprostředkovatele. Ve smyslu zásnub se obě kultury shodly, ale jednotlivé zvyklostní kroky během ceremoniálu se již částečně lišily. Navíc dnes jsou židovské zásnuby součástí svatby.

Ve třetí podkapitole jsem se zaměřila na komparaci svatebních smluv, jejich obsah, podobu, formu a stanovení věna či výbavy. U obou kultur byly smlouvy výsledkem spíše obchodního handlování mezi rodinami snoubenců. Jednání se většinou účastnili jen muži. Ženy byly poté postaveny před hotovou věc. Křesťanské zasnoubené dívky svatební smlouvy podepisovaly častěji než židovské – u nich to není zvykem ani dnes.

V podkapitole věnované komparaci svatebních příprav jsem se zabývala zvykem posílání svatebních pozvánek, zajišťování ohlášek a občerstvení. Část je zaměřená i na způsob průpravy snoubenců na přípravu na jejich role manželky a manžela – to vše v podobě rad starších a zkušenějších členů rodiny. Podstata a zaměření rad se u obou náboženství spíše lišila.

Následující kapitola nesoucí název 'Komparace křesťanského a židovského svatebního dne' se zabývá porovnáváním jednotlivých svatebních obyčejů židovské a křesťanské kultury během samotného svatebního dne. Následující podkapitola se zaměřuje na komparaci svatebního obřadu odehrávajícího se v synagoze a v kostele. Dalo by se říci že v tomto části svatebního dne se obě náboženství neshodují téměř v ničem.

V dalších podkapitolách rozebírám rozdílnost či shodnost smyslů snubních křesťanských a zásnubních židovských prstenů, průběh svatebních hostin, podobu tanců, skladbu jídel, způsob stolování a styly zábavy. V poslední podkapitole, která zároveň uzavírá další větší celek mé diplomové práce, se zaměřuji na komparaci svatebních oděvů.

Obě kultury se shodují v tom, že svatební zvyky jsou předmětem dlouholetého vývoje jednotlivých společenských obyčejů modifikujících se podle příkazů svého náboženství. Nedodržování či porušování kulturních zvyklostí může vyústit v potrestání neposlušného jedince, který by svou individuální revoltou chtěl narušit stabilitu společnosti. I přesto, že dodržované tradice jsou v různých sociálních seskupeních ustálené a léty prověřené, je možné je svým přínosem i obměňovat a přizpůsobovat požadavkům novější doby a vývoje. Obřady doprovázející svatební veselí dodávají aktu posvátnému spojení dvou lidí ve svazek manželský na mimořádnosti.

Poslední kapitolou uzavírající mou diplomovou práci jsem věnovala rozhovorům s jednotlivými protagonisty svateb. Účelem těchto rozhovorů bylo zjistit míru osobního přínosu do udržovaných a stále praktikovaných tradic.

Při shánění kontaktů jsem neměla téměř žádné problémy s kontaktováním protagonistů katolické svatby. Větší obtíže jsem zažívala při nalézání židovských respondentů. Nikdy jsem moc nevěřila tvrzením, že židé mají svou uzavřenou komunitu. Z vlastních zkušeností však nyní mohu konstatovat, že tomu opravdu tak je. Dalo mi velkou práci a úsilí přemluvit alespoň dva židy, kteří se svatby jakožto ženich a nevěsta účastnili. Židé se stýkají převážně jen mezi sebou a nikoho jiného, kdo nevyznává judaismus mezi sebe pouštět moc nechtějí. Pokud bych neměla štěstí na seznámení s jednou vstřícnou židovkou, která mě osobně mým židovským respondentům doporučila, nevím, zda by se mi nějakou jinou cestou podařilo mezi uzavřenou pospolitost dostat.

Jednotliví respondenti se na svatební shon, zařizování a zajišťování plynulého chodu předem stanovených zvyklostí dívali z trochu odlišného úhlu pohledu. Z rozhovoru se židovskou neortodoxní nevěstou vyplynulo její spíše materiální zaměření při organizování své svatby. Přípravy ortodoxního žida na svatbu se orientovaly spíše na stránku duchovní, rituální očistu, půst, rozmyšlení nad smyslem manželství a jeho funkcemi.

V postupu předsvatebního shonu, zajišťování jednotlivých součástí svatebního dne, organizaci zařizování pohoštění, hudby, šatů a ostatních materiálních nutností se křesťanská a židovská víra shodují. Svým obsahem a duchovní podstatou se však diametrálně odlišují. Z rozhovoru s vdanou věřící křesťankou, vyplynulo, že duchovní záležitosti okolo své svatby (např. poučení o významu manželské

svátosti) s manželem jen přetrpěli a nakonec si oddechli, že obřad byl jen beze mše. Druhá dotazovaná křesťanská vdaná žena si také stěžovala na nevhodnost nutnosti dlouhých zpovědí před svatbou a zbytečné průtahy během oddacího obřadu, který v kostele trval přes hodinu. Jinak dotazovaná naopak vítala předsvatební schůzky s farářem, při kterých se bavili o smyslu manželství a o významu svátosti manželství.

Rozhovory byly cenné z hlediska individuálního přístupu ke smyslu a symbolice sňatku, jeho průběhu a udržování tradic. I přesto, že jednotlivé zvyklosti zůstávají po staletí svou podstatou víceméně neměnné, individualita a osobité uchopení svatebních obyčejů dodává do budoucna tradicím novou vitalitu.

V textu své diplomové práce jsem střídavě používala věty psané v minulém a přítomném čase. Toto časové rozlišení mělo zdůraznit zvyky a obyčeje, které se praktikovaly spíše v minulosti a ty, které se udržely až do dnešní doby.

Seznam použité literatury

Monografie:

ADAM, Adolf. *Liturgika*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7021-968-3.

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha: Biblická společnost, 1990. 287 s.

BOLOGNE, Jean Claude. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na západě*. 1. vyd. Praha: Volvox globator, 1997. 390 s. ISBN 978-80-7207-054-1.

COHEN, Abraham. *Talmud pro každého*. 1. vyd. Praha: Sefer s.r.o., 2006. 479 s. ISBN 80-85924-49-8.

DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 299 s. ISBN 978-80-7021-963-8.

DOLEŽELOVÁ, Jana. *Tradice židovské kuchyně*. Praha: Státní židovské muzeum v Praze, 1989. 24 s.

FISHBANE, Michael A. *Judaismus, zjevení a tradice*. 2. vyd. Praha: Prostor, 1999. 194 s. ISBN 80-85190-95-8.

HAMÁČKOVÁ, Vlastimila et al. *Historie Židů v Čechách a na Moravě od emancipace k současnosti, průvodce expozicí*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 79 s. ISBN 80-85608-96-0.

KRAUS, Josef. *Příležitostné řeči pro českožidovské kazatele*. Praha: Samuel W. Baseles, 1895, 29 s.

LANE, Tony. *Dějiny křesťanského myšlení*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-47-X.

LENDEROVÁ, Milena et al. *Eva nejen v ráji, žena v Čechách od středověku do 19. století*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 198 s. ISBN 80-246-0375-6.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1999. 300 s. ISBN 80-204-0737-5.

NEWMAN, Ja'akov; SIVAN, Gavriel. *Judaismus Od A do Z*. 1. vyd. Praha: Sefer s.r.o., 2009. 285 s. ISBN 80-900895-3-4.

OTIS-COUR, Leah. *Rozkoš a láska, dějiny partnerských vztahů ve středověku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. 180 s. ISBN 80-7021-542-9.

PAVLÁT, Leo et al. *Židé – dějiny a kultura*. 3. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 160 s. ISBN 80-86889-11-4.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. 2. vyd. Praha: Sefer, 2001. 702 s. ISBN 80-85924-33-1.

POKORNÝ, Ladislav. *Světlo svátosti a času*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1981. 142 s.

PUTÍK, Alexandr; ŠEDINOVÁ, Jiřina; DOLEŽELOVÁ, Jana. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Státní židovské muzeum v Praze, 1992. 84 s. ISBN 80-900750-9-6.

PUTÍK, Alexandr; SIXTOVÁ, Olga. *Dějiny Židů v Čechách a na Moravě od počátků po emancipaci, průvodce expozicí*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. 107 s. ISBN 80-86889-00-9.

RICHTER, Hanuš. *Talmud a Šulchan aruch v nežidovském zrcadle*. Praha: L. Mazáč, Praha II, 1942. 423 s.

SLUKOVÁ, Andrea. *Svatba, průvodce pro začátečníky i pokročilé*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. 108 s. ISBN 80-247-9064-5.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?*. 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister and Principal, 2007. 228 s. ISBN 978-80-87029-07-7.

TOMÁŠEK, František et al. *Svatební obřady*. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1971. 58 s.

VESELSKÁ, Dana. *Laces from the Collections of the Jewish Museum in Prague*. Prague: Jewish Museum in Prague, 2004. 115 s. ISBN 80-85608-86-3.

VESELSKÁ, Dana. *Mazal tov – hodně štěstí – good luck*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2006. 165 s. ISBN 80-86889-31-9.

VESELSKÁ, Dana. *Svatební obřady aškenázských židů – historie a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2006. 118 s.

VYKOUKAL, F. V. *Česká svatba*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vilímek, 1926. 123 s.

WIESEL, Elie. *Talmud, portréty a legendy*. Praha: Sefer, 1993. 290 s. ISBN 80-900895-5-0.

WIRKOWSKI, Eugeniusz. *Židovská kuchyně, 160 košerných jídel*. 1. vyd. Bratislava: Práca, 1992. 112 s. ISBN 80-7094-289-4.

Články ve sbornících a seriálových publikacích:

ASCHERMANN, Josef. Svatba v Migdalú. *Židovský kalendář*, 1921 – 1922, roč. 2, s. 40 – 52. ISSN 1803-1927.

BASTL, Beatrix. Mezi mocí a bezmocí – úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku. *Dějiny a současnost*, 1994, roč. 16, č. 3, s. 24. ISSN 0418-5129.

BENEŠ, Bohuslav. Divadelní prvky svatebního obřadu. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 46 – 52.

BEZDÍČKOVÁ, Soňa. Podoby svatebního oděvu na Litomyšlsku zaznamenané na vyobrazení svatebního průvodu z roku 1836. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 175 - 180. ISBN 978-80-86046-97-6.

BŘEŇOVÁ, Klára. Židovský sňatek pod chupou. In *Zásnuby, sňatky, rozvody: soubor studií pracovní skupiny „Náboženské směry v Asii“*. Ed. L'ubica OBUCHOVÁ. Praha: Česká orientalistická společnost 2003, s. 90 – 97. ISBN 80-902510-6-4.

BUZEK, Ladislav. Archaizující a transcendentální motivy ve svatbách na jižním Valašsku. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 220 – 225.

DOLEŽALOVÁ, Lucie. Pánská svatební móda první republiky. In *Oznamuje se láskám našim, výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborníček textů k výstavě „Oznamuje se láskám našim“ výstava o svatebních oděvech a svatbách, Pardubice 25. 5. 2007 – 16. 9. 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ et al. Pardubice: Východočeské Muzeum, 2007, s. 181 - 186. ISBN 978-80-86046-92-1.

DOLEŽELOVÁ, Jana. Židovská svatba. *Židovská ročenka, 1988 – 1989*, 5749, s. 53 – 62. ISSN 0514-3616.

DUDINSKÁ, Nataša. Židovská svatba. *Maskil*, 2002, roč. 1, č. 5, s. 4.

FIALOVÁ, Ludmila. Sňatkový věk obyvatelstva Starého Města pražského v 19. století. In *Documenta Pragensia XIII (1996), Žena v dějinách Prahy*. Ed. Jiří PEŠEK et al. Praha: Scriptorium, 1996, s. 175 – 183. ISSN 0231-7443.

FOJTÍK, Karel. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha: Brázda, 1965, s. 332 - 343. ISSN 0009-0794.

FROLEC, Václav. Svatební obřad v současnosti. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 280 – 293.

HAJNÁ, Milena. Kterak se tělesného hříchu uvarovati, svatby dívek z rožmberského fraucimoru koncem předbělohorské doby. *Dějiny a současnost*, 2003, č. 4, s. 23 – 26. ISSN 0418-5129.

HEROLDOVÁ, Iva. Současná svatba na vesnici v Čechách a na Moravě. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 58 – 65.

HEROLDOVÁ, Iva. Uzavírání sňatků a svatební obyčej v Čechách ve 2. pol. 18. a a v pol. 19. In *Český lid 62, sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha: Brázda, 1975, s. 129 – 139. ISSN 0009-0794.

HOLÝ, Martin. Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500 – 1620). In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 7 – 18. ISBN 978-80-86046-97-6.

HRUBÁ, Michaela. Sňatek a zabezpečení nevěsty ve světle pramenů předbělohorských měst. In *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 19 – 26. ISBN 978-80-86046-97-6.

JEDLAN, J. Jak zkoušejí dívky své vdavky na Struhařovsku. In *Český lid, 12: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Ed. Čeněk ZÍBRT et al. Praha: nákladem Šimáčka, 1903, s. 165. ISSN 0009-0794.

JELÍNKOVÁ, Eva. Současný stav svatebních obřadů na Novojičínsku. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 238 – 242.

KLÁŠTERSKÁ, Alice. Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století. In *Historická demografie 22*. Ed. Pavla HORSKÁ et al. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998, s. 145 – 168. ISBN 80-85950-56-1.

KOPIČKOVÁ, Božena. Tajné zasnuby a sňatky ve středověkých Čechách. *Dějiny a současnost*, 1996, roč. 18, č. 3, s. 7 – 11. ISSN 0418-5129.

KOŠTUŘÍKOVÁ, Jana. Tradiční pokrmy a způsob stolování na vybraných příkladech z Valašska a Podřevnicka. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 123 - 128. ISBN 978-80-86046-97-6.

KRONBAUER, Rudolf Jaroslav. Svatební výsluha. *Kalendář česko- židovský*, 1892 – 1893, roč. 12, s. 96 – 102. ISSN 1214-9993.

LEDVINKA, Václav. Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (k charakteru aristokratických slavností české renesance). In *Documenta pragensia XII, pražské slavnosti a velké výstavy. Sborník příspěvků z konferencí Archivu Hlavního města Prahy 1989 a 1991*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 1995, s. 105 - 113. ISSN 0231-7443.

LENDEROVÁ, Milena. Řeč svatebních oznámení. In *Oznamuje se láskám*

našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 105 – 112. ISBN 978-80-86046-97-6.

LENDEROVÁ, Milena. Sňatek jest spojení muže a ženy...: vstup do manželství v 19. století. In *Oznamuje se láskám našim...výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 25. 5. – 16. 9. 2007.* Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 7 – 12. ISBN 978-80-86046-92-1.

LEMBERGOVÁ, Margaret. Hanavské zasnuby Albrechta Jana Smiřického. *Dějiny a současnost, 1994, roč. 16, č. 6,* s. 15 – 18. ISSN 0418-5129.

Na základě katalogu zpracoval AP. Mazal tov- hodně štěstí!, židovské svatební obřady. *Roš Chodeš 5766, věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku, květen 2006, roč. 68, č. 5.* s. 12 – 13. ISSN 1210-7468.

MACKOVÁ, Marie. Sňatek ve světle rakouského Všeobecného občanského zákoníku. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007.* Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 67 - 74. ISBN 978-80-86046-97-6.

MALOŇ, Lubor. Šlechtické mesaliance na přelomu 19. a 20. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007.* Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 87 – 94. ISBN 978-80-86046-97-6.

MAYEROVÁ, Hana. Svatba, soukromý Jom Kipur. *Maskil, 2008, roč. 8,* s. 8.

MUSILOVÁ, Dana. Pokusy o rekonstrukci rodinného práva v Československu v letech 1919-1938. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky*

v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 95 – 104. ISBN 978-80-86046-97-6.

NACHTMANNOVÁ, Alena. Oděv a oděvní doplňky při namlouvání, zasnubách a svatbě v 2. polovině 16. a v 17. století. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 47 – 56. ISBN 978-80-86046-97-6.

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. Darování ženichovi a nevěstě v průběhu svatebního veselí. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 93 – 99.

POPELKA, Pavel. Erotika ve svatebním veselí. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 66 – 76.

SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy a manželství na příkladu městečka Dašic 1563 – 1652. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 27 – 46. ISBN 978-80-86046-97-6.

SICHER, G. Slavnosti a obyčeje náboženského života. *Židovská ročenka, 5735*, 1975, s. 11 – 23. ISSN 0514-3616.

SOBOTKA, Otto. Svatební zvyky Čechů a Slováků na Daruvarsku v Jugoslávii. In *Český lid, 52: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, 1965, s. 227 – 231. ISSN 0009-0794.

ŠTIKA, Jaroslav. Svatební hostina jako jev sociální a hospodářský. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 77 – 82.

ŠAROCHOVÁ, Gabriela, V. Smíšená manželství v židovském náboženství a kultuře. *Dějiny a současnost*, 2003, roč. 25, č. 1, s. 30 – 35. ISSN 0418-5129.

ŠEDINOVÁ, Jiřina. Židovské ženy v Praze v 16. – 18. století. In *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. Ed. Jiří PEŠEK; Václav LEDVINKA. Praha: Scriptorium, 1996, s. 91 – 100. ISSN 0231- 7443.

TARCALOVÁ, Ludmila. Současný svatební obřad na Hradištském Dolňácku. In *Svatební obřad, současný stav a proměny*. Ed. Václav FROLEC et al. Brno: Blok, 1983, s. 173 – 177.

UCHALOVÁ, Eva. Dámské svatební šaty ve sbírkách Uměleckoprůmyslového musea v Praze. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 229 - 240. ISBN 978-80-86046-97-6.

VEČERKOVÁ, Eva. O svatebním stromu. In *Oznamuje se láskám našim, výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborníček textů k výstavě „Oznamuje se láskám našim“ výstava o svatebních oděvech a svatbách, Pardubice 25. 5. 2007 – 16. 9. 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ et al. Pardubice: Východočeské Muzeum, 2007, s. 23 - 28. ISBN 978-80-86046-92-1.

VESELSKÁ, Dana. I vzala roucho a přistřela se, svatební pokrývky nevěst pro obřad bedeken e sbírek Židovského muzea v Praze. In *Oznamuje se láskám našim...aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí, sborník příspěvků z konference, Pardubice, 13. – 14. září 2007*. Ed. Martina HALÍŘOVÁ. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 2007, s. 193 – 202. ISBN 978-80-86046-97-6.

VESELSKÁ, Dana. Židovské sňatky v Čechách a na Moravě v minulosti a přítomnosti. In *Oznamuje se láskám našim, výstava o svatebních oděvech a svatbách, sborníček textů k výstavě „Oznamuje se láskám našim“ výstava o*

svatebních oděvech a svatbách, Pardubice 25. 5. 2007 – 16. 9. 2007. Ed. Martina HALÍŘOVÁ et al. Pardubice: Východočeské Muzeum, 2007, s. 29 – 38. ISBN 978-80-86046-92-1.

ZÁSTĚRA, Karel. Zvyklosti starodávne při svatebních smlouvách. In *Český lid, 23: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku.* Ed. Čeněk ZÍBRT et al. Praha: nákladem Šimáčka, 1914. s. 229 - 234.